

Jelena Perković i Mast.politik. Milan Vranjković

Ekonomski podsticaj nerazvijenim opštinama i položaj nacionalnih manjina

studija

Centar za regionalizam

2020.

Fondacija za otvoreno društvo

Naziv publikacije:

Ekonomski podsticaj nerazvijenim opštinama i položaj nacionalnih manjina

Izdavač:

Centar za regionalizam, Novi Sad, Srbija

Za izdavača:

Aleksandar Popov, direktor

aleksandar.popov@centarzaregionalizam.org.rs

Laze Telečkog 6/I, 21 000 Novi Sad,

T +381 21 528 241 F +381 21 526 241

<http://centarzaregionalizam.org.rs>

Autori:

Jelena Perković i Mast. politik. Milan Vranjković

Mesto i godina izdanja:

Novi Sad, 2020.

Projekat podržan od strane
Fondacije za otvoreno društvo

Jelena Perković i Mast.politik. Milan Vranjković

Ekonomski podsticaj nerazvijenim opštinama i položaj nacionalnih manjina

studija

Centar za regionalizam

2020.

Fondacija za otvoreno društvo

UVOD

Birajući u najširem smislu temu ekonomija i manjine, tim Centra za regionalizam je nastavio istraživanja koja su vezana za socioekonomski status i položaj manjinskih zajednica u Srbiji. Tema se nametnula kao posledica nekoliko okolnosti. Prema proceni istraživačkog tima Centra, zakonodavni okvir koji definiše status i položaj manjina i dinamika njegove implementacije, odnosno realizacija strateških ciljeva (u nedostatku nacionalne strategije za nacionalne manjine), najvećim delom je uokvirena sprovođenjem Akcionog plana za ostvarivanje prava nacionalnih manjina u poglavlju 23. Deo tih aktivnosti, koje su počele 2016, otvaranjem Poglavlja 23 već je realizovano ili, su po svojoj prirodi kontinuirane. Radeći tokom poslednjih godina na istraživanju pojedinih segmenata statusa i položaju nacionalnih manjina, istraživački tim Centra je više puta bio suočen sa izjavama predstavnika nacionalnih zajednica, da za njihov korektan status nije dovoljna zakonodavna funkcionalnost u četiri Ustavom zagarantovane oblasti gde one ostvaruju svoja prava, već je za uspešnu integraciju manjina u celokupan državno politički sistem neophodno analizirati i njihov socioekonomski status. Ovo iskustvo istraživačkog tima je potvrđeno samom strukturom strateških ciljeva Akcionog plana koji u svoja dva poslednja poglavlja definiše aktivnosti koje su usmerene na poboljšanje ekonomskog statusa nacionalnih manjina i najveći deo njih imaju stalni karakter. Međuvladine mešovite komisije, kao mehanizmi sprovođenja Bilateralnih sporazuma o unapređenju statusa nacionalnih manjina koje su među sobom potpisale Srbija, Hrvatska, Mađarska i Rumunija, u svojim zaključcima inisistiraju na jačanju mera koje bi uticale na poboljšanje ekonomskog položaja manjina u regionu. Takođe, u redovnim izveštajima Savetodavnog komiteta Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, kao i izveštajima koji analiziraju primenu međunarodnih konvencija koje se tiču osnovnih ljudskih prava a čiji je potpisnik Srbija, stoje primedbe da Srbija ne pruža dovoljno kvantifikovanih podataka koji bi ilustrovali socioekonomski položaj pripadnika nacionalnih manjina.

Istraživački tim Centra za regionalizam projektom “Ekonomski podsticaj nerazvijenim opštinama i položaj nacionalnih manjina” je ponudio inicijalni model pribavljanja i analiziranja podataka, koji daju pregled socioekonomskog položaja pripadnika nacionalnih manjina u nerazvijenim opštinama. Da se analiza ne bi oslanjala samo na statističke podatke, istraživački tim je imao strukturirane intervjue sa relevantnim fokus grupama i njihove stavove je uključio u ovo istraživanje. Međutim, najveći izazov u istraživačkom postupku bio je izbor indikatora koji vode postavljenim ciljevima projekta. Naime, činjenica je da istraživanja na ovu temu u Srbiji nema. Istraživački tim imajući na raspolaganju bazične državne izveštaje, opredelio se za praćenje deset indikatora koji mogu ilustrovati efekte podsticaja koje Srbija ulaže u nerazvijene (u slučaju ovog projekta multietničke) opštine u periodu 2016-2018. godina. Tokom istraživanja broj praćenih indikatora se uvećavao, dok se od nekih odustalo zbog nedostatka zvaničnih, najčešće etnički nesenzibilisanih podataka.

Najveći broj indikatora je praćen kroz izveštaje Republičkog zavoda za statistiku kao i sajtove koji koriste te podatke i dalje ih obrađuju kroz dodatne indikatore. Najčešće korišćeni sajtovi su bili <http://devinfo.stat.gov.rs>, <https://www.apr.gov.rs/>, <https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/> kao i izveštaji o budžetima istraživanih opština. Istraživački tim je neposredno sarađivao i sa Nacionalnom službom za zapošljavanje i rukovodiocima njenih filijala u istraživanim područjima, Zadružnim savezom Srbije, Koordinacionim telom za opštine Bujanovac, Medveđa i Preševo, pojedinim ambasadama u Beogradu kao i sa članovima Nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Tokom istraživanja podaci i mišljenja su neposredno pribavljeni u razgovorima sa predstavnicima posmatranih lokalnih samouprava i članovima Saveta za međunarodne odnose. Centar za regionalizam se zahvaljuje na izuzetno korektnoj saradnji i pruženim kvalitetnim

podacima važnim za ovu studiju. U okviru focus grupe razgovarano je sa više od četrdesetak osoba, čija su mišljenja inkorporirana u tekst ovog izveštaja. Poseban doprinos projektu dala je konsultantkinja mr Gordana Lazarević koja je svojim znanjem i iskustvom pružila dragocene sugestije kako bi rezultati istraživanja bili što validniji i obuhvatili najširi kontekst teme kojom se projekat bavi.

Ovo istraživanje predstavlja pionirski posao a nadamo se da ćemo nastaviti analizu drugih aspekata socioekonomskog položaja nacionalnih manjina i da ćemo za taj posao imati podršku nacionalnih, evropskih i drugih donatroskih organizacija i institucija. Verujemo da će ovi javno dostupni podaci, interpretirani u kontekstu položaja nacionalnih manjina predstavljati dragocenu osnovu za vođenje dijaloga u oblasti javnih i manjinskih politika, kako na domaćem, tako i na međunarodnom nivou.

Novi Sad 23. maj 2020.

Projektni tim Centra za regionalizam

OPŠTINA BUJANOVAC

”Mi smo ovde kolateralna žrtva nerešenog odnosa Kosova i Srbije”

(predsednik Skupštine opštine Bujanovac Adnan Salihu)

Prema Uredbi o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalnih samouprava za 2014. godinu¹, opština Bujanovac spada u poslednju-četvrtu grupu koju čine 19 najnerazvijenih i devastiranih jedinica lokalne samouprave u Srbiji.² One obuhvataju 22% ukupne teritorije i 11% njenog ukupnog stanovništva.³

Kriterijum za pomenuto razvrstavanje je vrednost bruto-domaćeg proizvoda po glavi stanovnika opštine u odnosu na republički prosek. Stepen nerazvijenosti opštine Bujanovac pokazuje podatak da je njen bruto društveni proizvod upola manji od istog proseka u Srbiji (7560\$ u 2018).⁴

Opština Bujanovac pripada Pčinjskom upravnom okrugu koji broji preko 220.0000 stanovnika. Okrug obuhvata osam opština: Vranje, Vranjsku Banju, Vladičin Han, Surdulicu, Bosilegrad, Bujanovac, Preševo i Trgovište. Osim Vranja, ostalih sedam opština spadaju u četvrtu grupu po razvijenosti a tri od njih imaju dodatnu kategorizaciju kao devastirano područje gde spada i opština Bujanovac, što odslikava izuzeno težak ekonomski položaj opština na jugu Srbije.

Inače Bujanovac je pogranično mesto koje se graniči sa teritorijom Severne Makedonije i Kosova što bi trebala biti prednost u razmeni ljudi i kapitala i realna mogućnost za brži ekonomski razvoj. Međutim, ova opština je jedna od najsiromašnijih u Srbiji.

Opština Bujanovac se prostire na 461 kvadratnih kilometara i ima 59 naseljenih mesta. Prema proceni iz 2017. godine ima 37 769 stanovnika⁵. Stopa prirodnog priraštaja iznosi 1, za razliku od minus 6 na nivou Republike Srbije. Prosečan broj članova domaćinstva je 3,58 dok je taj indikator na republičkom nivou 2,88. Prosečna starost stanovnika opštine Bujanovac je 36 godina što je sedam godina mlađe od proseka Srbije.

Bujanovac je jedna od retkih opština u Srbiji kojima prognoze o demografskim kretanjima do 2041. godina predviđaju rast ukupnog stanovništva u apsolutnom iznosu, bez migracionih kretanja, za oko 2000 stanovnika, a sa migracionim kretanjima čak i za više od 2800 stanovnika.⁶

Podaci o kretanju stanovništva u opštini Bujanovac se baziraju na istraživanju međunarodnog tima

1 <https://ras.gov.rs/uploads/2019/01/uredba-o-utvrdivanju-jedinstvene-liste-razvijenosti-regiona-i-jedinica-l-2.pdf>

2 Opštine koje spadaju u nerazvijene i devastirane imaju pravo na transfere iz budžeta republike Srbije kako bi pokrile svoje rashode i ubrazale ekonomski razvoj. Takođe, to im omogućava i korišćenje sredstava Fonda za razvoj pod posebno povoljnim uslovima.

3 <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

4 <https://bankar.rs/2019/10/15/najvece-ekonomije-sveta-i-balkana-infografika/>

5 <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>. Albansko stanovništvo je odbilo da učestvuje u redovnim statističkim popisima 2001. i 2011. godine, pa je 2017. godine izvršena naknadna procena za opštine Preševo, Bujanovac i Medveđa, čime im je omogućeno da koriste više sredstava iz budžeta RS koja se obračunavaju po osnovu broja stanovnika. Koliko je to ozbiljan problem ilustruje podatak da je 2011. godine u opštini Bujanovac popisnao 18.542 stanovnika (originalan podatak RZSiz popisa 2011) a korekcijom iz statističkog istraživanja iz 2017. u opštini je procenjeno da ima 37.769, što znači dva puta više. Prirodni natalitet, ni u kom slučaju ne bi mogao da pokaže ovakav porast.

6 isto

statsističkih stručnjaka iz SAD, Velike Britanije i EU koji je sprovedeno 2017. godine u okviru projekta koji je finansiran iz programa USAID-a. Ovo dopunsko statističko istraživanje sprovedeno je u saradnji sa stručnjacima RZS, koji su rezultate procenili realnim i prihvatili ih kao zvanične statističke podatke. Istraživanje je bilo neophodno jer je većina građana albanske manjine odbila da učestvuje u redovnim popisima stanovništva iz 2001. i 2011. godine, čime su svi statistički podaci iz ove opštine bili kranje nepouzdati. Koliko su podaci bili nerealni vidi se iz poređenja originalnih podataka popisa stanovništva iz 2011. godine koji su registrovali 18. 542 stanovnika a podaci istraživanja iz 2017. pokazuju da u opštini Bujanovac živi 37 769 stanovnika, odnosno dva puta više. Opštinski prihodi, finansiranje Nacionalnog saveta, kao i prava građana bila su znatno umanjena jer se, u skladu sa zakonskim propisima, zasnivaju na podacima o broju stanovnika. Saradnja republičkih organa i prihvatanje rezultata, naknadnog statističkog istraživanja je jasan putokaz za poboljšanje odnosa sa manjinama.⁷

Podsticaji, zarade, zapošljavanje, stope rizika od siromaštva

Prema podacima Agencije za privredne registre, ukupni podsticaji regionalnog razvoja 2016-2018. u Pčinjskom okrugu⁸ iznosila su preko 11 milijardi i 335 miliona dinara.⁹ Najveći deo je usmeren u proizvodnju, podsticanje izvoza, zapošljavanja i podsticanje poljoprivredne proizvodnje. Značajna stavka u strukturi ukupnih sredstava su "druge namene". Rast bruto društvene vrednosti u Pčinjskoj oblasti, u tri istraživane godine, imao je intenzivan rast, među najvećim u Srbiji, ali nedovoljno da se poveća procenat ukupnog učešća u bruto društvenom proizvodu Srbije gde je tokom tri uzastopne godine bio na nivou od 1,3 %. Istovremeno, bruto društvena vrednost po glavi stanovnika je neuporedivo najniža u Srbiji i u 2018. godini je iznosila 278.000 što je 46,2% u odnosu na nivo Republike. Najveća bruto društvena vrednost se ostvaruje u oblasti prerađivačke industrije i energetici, potom slede trgovina i saobraćaj, državna uprava i obavezno socijalno osiguranje, poslovanje nekretninama i poljoprivrede, šumarstvo i ribolov.¹⁰

Ukupni podsticaj Republike Srbije opštini Bujanovac u 2016. godini iznosio je milijardu i 238 miliona dinara.¹¹ Sredstva su bila namenjena za podsticanje proizvodnje, izvoza, poljoprivrede, zapošljavanja, ekološku infrastrukturu, infrastrukturu, zdravstvo i druge namene. Najveći podsticaj je bio usmeren u proizvodnju, preko milijardu dinara. U toj godini najveći broj pojedinačnih korisnika podsticajnih sredstava bio je u poljoprivrednoj proizvodnji. Podržano je preko 4700 projekata u poljoprivredi sa ukupnim budžetom od preko 40 miliona dinara¹². Naredne 2017. godine za ukupne podsticaje u ovoj opštini izdvo-

7 U 2021. predstoji novi popis stanovništva koji će biti veoma značajan, jer će se njegovi rezultati koristiti u procesu pristupanja Srbije EU i obračuni visne fondova EU za Srbiju u novom budžetskom okviru 2020-2027. U radu Nacionalnih saveta, takodje, trebalo bi zagovarati učešće građana iz nacionalnih manjina u popisu stanovništva jer i sredstva koja se daju Nacionalnim savetima se jednim delom obračunavaju na osnovu broja pripadnika nacionalne manjine. Takodje, i planiranje sredstava za ostvarivanje direktnih prava građana na zdravstveni zaštitu, školovanje, socijalne transfere i sl. biće realnije ukoliko se izvrši bolji obuhvat stanovništva tokom popisa.

8 Pčinjski okrug se posmatra u celini jer u njemu živi najveći deo albanske nacionalne manjine.

9 Zakon o regionalnom razvoju omogućava davanje podsticaja različitim sektorima i različitim regionima. Regioni su utvrđeni u skladu sa NUTS metodologijom Evropske Komisije, a Republički zavod za statistiku je, u saradnji sa Eurostatom, utvrdio sve relevantne pokazatelje stepena razvijenosti ovih regiona. <https://www.stat.gov.rs/media/3698/g201826001.pdf>

10 <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/nacionalni-racuni/regionalni-podaci> ;Radni dokument regionalni nacionalni računi, regioni i oblasti 2017, 2018 Republički zavod za statistiku, Beograd

11 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

12 Visoke brojke podsticajne podrške u 2016. su nastale prema izjavi realizatora podsticaja:..." jer većem broju korisnika (poljoprivrednih gazdinstava) podsticaji nisu isplaćeni u 2015. godini, pa su zaostale isplate izvršene u prvoj polovini 2016. godine. Isti korisnici su ostvarili pravo i na podsticaje i u 2016. godini, koji su isplaćeni iste godine, pa se stoga ukupne isplate u 2016. godini za neke opštine (podsticaji isplaćeni poljoprivrednim gazdinstvima u tim opštinama), znatno razlikuju u odnosu na ostale godine". Odgovor je dobijen iz službe Agencije za privredne registre- APR na zahtev istraživačkog tima.

jeno je oko 215 miliona dinara gde je broj korisnika i visina podsticajnih sredstava u oblasti poljoprivrede više nego četiri puta manji. Tendencija smanjenja ukupnih podsticajnih sredstava je nastavljena i u 2018. godini kad su ta sredstva iznosila nešto više od 180 miliona dinara. Izvor najvećih podsticajnih sredstava je bio Fond za razvoj Republike Srbije zatim Ministarstvo za finansije, Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza kao i nadležna ministarstva. Najveći deo podsticajnih sredstava su krediti odobreni pod posebnim uslovima, povoljnijim od tržišnih.¹³

Tabela: Ukupni podsticaji regionalnog razvoja Bujanovac¹⁴

Po godinama	2016.	2017.	2018.
Podsticaji po namenama			
Zapošljavanje	8.784.000	8.792.000	15.957.000
Izvoz	63.786.000	126.012.000	98.283.000
Proizvodnja	1.108.000.000	52.511.000	45.941.000
Poljoprivreda	40.968.000	11.664.000	14.191.000
Naučno istraživački rad i razvoj	1.845.000	468.000	
Ekološka infrastruktura	7.495.000		
Energetska infrastruktura		290.000	
Infrastruktura drugo	200.000		
Zdravstvo	3.385.000		
Obrazovanje, nauka, kultura I sport		83.000	120.000
Druge namene	4.213.000	15.175.000	5.950.000
Ukupno	1.238.677.000	214.994.000	180.452.000

Na kraju 2018. godine u Srbiji je bilo registrovano ukupno 134.067 aktivnih privrednih društava i 257.629 preduzetnika. Prema podacima iz decembra 2019. godine u opštini Bujanovac posluje 244 privrednih društava i 981 preduzetnik¹⁵, odnosno opština Bujanovac u strukturi privrednih društava i preduzetnika u Srbiji učestvuje sa 0, 18% i 0.77% respektivno.

Od 37.769 stanovnika u 2018 godini bilo je zaposleno 5.845 građana ove opštine a 4.609 je bilo registrovano kao nezaposleno¹⁶. Opština Bujanovac ima 1159 korisnika socijalne pomoći (11, 3% od stanovnika). Stopa rizika od siromaštva iznosi 54,6% prema podacima iz 2013. dok je u Srbiji taj rizik u istom periodu bio 25,7 % .

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, opština Bujanovac je u tri istraživane godine (2016, 2017. i 2018.) imala mali rast registrovane zaposlenosti. U apsolutnim broju bujanovačka opština je u početnoj godini istraživanja imala 5418 a u završnoj 5575 registrovanih zaposlenih.¹⁷ To je tek 14,6 % u odnosu na ukupan broj stanovnika opštine a upola manje od proseka Srbije gde je broj registrovanih zaposlenih u odnosu na ukupno stanovništvo bio 29,4% .

13 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

14 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

15 <https://www.eupro.org.rs/lisu/bujanovac>

16 devinfo

17 Od 2015. u statistiku o registrovanim zaposlenim osobama uključeni su i registrovani poljoprivrednici

Регистровани запослени, 2016–2018.*

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор: Статистика запослености и зарада, РЗС.

Број регистрованих незапослених у општини Бужановац у три истраживане године је beležio благи пад. Изражен статистички број регистрованих незапослених на 1000 становника у истраживаним годинама се кретао око 125 што је у односу на републички просек за трећину више.

Према извештајима Националне службе за запошљавање, национална структура регистрованих незапослених у истраживаним годинама била је следећа:

Табела : Национална структура регистрованих незапослених у општини Бужановац¹⁸

Година	2016.	2017.	2018.
Срби	1.664	1526	1.356
Албанци	2.162	2.228	2.278
Роми	882	992	900
Остали	73	70	75
Укупно	4.781	4.740	4.609

Неповолјна статистика у истраживаним годинама је очигледна и у нето просечним зарадама становника који живе на територији општине Бужановац¹⁹. У 2016. години она је износила нешто више од 35.000 дина. У наредној години, просечна зарада је забележила благи пад док је у Србији порасла. У 2018. години просечне зареде у општини Бужановац су нагло скочиле на 38 286 динара док је апсолутни раст био 4 472 дина. Просечна зарада је 2018. години у Бужановцу била за 22,89% мања у односу на просек Републике Србије.

¹⁸ Подаци добијени на захтев истраживачког тима од Националне службе за запошљавање

¹⁹ <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

Tabela Prikaz prosečne zarade bez poreza i doprinosa u opštini Bujanovac²⁰

Prosečne neto zarade	2016.	2017.	2018.
Bujanovac	35.829	33.814	38.286
Srbija	46.097	47.893	49.650
Razlika	10.268	14.079	11.364

Prema popisu poljoprivrede iz 2012. u opštini Bujanovac bilo je 5630 poljoprivrednih domaćinstava koja su raspolagali sa preko 12.800 hektara zemljišta različite namene. Status registrovanih poljoprivrednika imaju 2.300 gazdinstva.²¹ Prema podacima dobijenim iz Zadružnog saveza Srbije u opštini Bujanovac je 2017. formirana jedna nova zemljoradnička zadruga.

Noseći poljoprivredni proizvod je na posmatranom području bio duvan. Međutim, zbog zakonskih ograničenja u korišćenju duvanskih proizvoda i pada tražnje na svetskom tržištu prestala je proizvodnja duvana što je imalo veoma loše posledice na privredu ove opštine.

Budžet opštine

Budžet lokalne samouprave za 2016, 2017. i 2018. godinu kretao se u iznosu od oko milijardu dinara a formirao se iz izvornih prihoda, transfera iz nacionalnog godišnjeg budžeta i Koordinacionog tela Republike Vlade Srbije za opštine Preševo, Bujanovac i Medveđu.²² Poredeći podatke o ukupnim prihodima i primanjima budžeta lokalne samouprave, Bujanovac po stanovniku raspolaže sa 25.272 dinara što je za oko 15 hiljada manje od republičkog proseka. Istovremeno rashodi i izdaci iz budžeta lokalne samouprave po glavi stanovnika iznose 24.291 dinara i 15 000 dinara su niži od proseka Srbije²³.

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Bujanovac	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	914583	989080	997542
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	24153	26188	26435
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	353463	418708	431986
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	38,6	42,3	43,3
	05. Finansijska autonomija JLS	%	41,4	44,6	43,6
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	0	286	0
	23. Prihodi od transfera i donacija kao % tekućih prihoda	%	58,6	55,5	56,5

Izvor: <https://rsjp.gov.rs/sr/analiticki-servis/>

²⁰ <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

²¹ <https://www.trezor.gov.rs/src/>

²² Izveštaji o realizaciji budžeta opštine Bujanovac za istraživane godine

²³ <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

Stopa rizika od siromaštva u opštini Bujanovac sa indeksom 54,6% je više od dva puta veća od proseka Srbije o čemu svedoči broj korisnika socijalne zaštite. U 2017. godini je više od 11% stanovništva koristilo neki vid socijalne zaštite od čega je preko 1100 koristilo novčanu pomoć odnosno 10,8 % ukupne populacije opštine Bujanovac.

U strukturi budžeta opštine značajnu stavku čine sredstva Koordinacionog tela Vlade Republike Srbije za opštine Preševo, Bujanovac i Medveđu. U proseku, ovo Vladino telo, za budžet Bujanovca izdajalo je preko 100 miliona dinara godišnje. Sredstva su bila namenjena uglavnom za kapitalne investicije - puteve, vodovod i kanalizaciju, elektro-infrastrukturu i javne objekte. Prema izveštajima o realizaciji godišnjih budžeta opštine Bujanovac za 2016, 2017. i 2018. godinu, transferi sa drugih nivoa vlasti činili više od polovine ukupnih raspoloživih budžetskih sredstava. U istraživanom periodu opština Bujanovac je imala dve donacije iz evropskog fonda "Europrogres" odnosno "EuroPro". Dobijena je bespovratna podrška od 150.000 eura za kupovinu opreme za ulično osvetljenje (ukupna vrednost projekta je 270.269 evra)²⁴ i 800.000 eura za izgradnju odeljenja Ekonomskog fakulteta iz Subotice na kojem se nastava odvija na srpskom i albanskom jeziku. U lokalnoj samoupravi, odnosno Kancelariji za lokalni ekonomski razvoj, ističu da ne poseduju dovoljno kapaciteta za konkurisanje na pozive iz evropskih fondova.

U opštinu se prema mišljenju predstavnika lokalne samouprave ulažu značajna finansijska sredstva ali su ona u proteklom periodu uglavnom usmerena u infrastrukturu. Nedostaju proizvodni kapaciteti koji bi doneli nova radna mesta.

Predsednik lokalne Skupštine Adnan Salihu kaže da je Bujanovac imao desetak fabrika ali "danas ne radi ni jedna osim Bujanovačke banje, Hebe i jednog pogona Yumco u kojem od ukupnog broja zaposlenih samo su dve tri Albanke. Stranih ili domaćih investicija nema, ulaže se u Vranje dvadesetak kilometara od Bujanovca".

Podsticajna sredstva koja se svake godine plasiraju kroz javne radove²⁵ i obezbeđuju zaposlenje na određeni rok (3+3 meseca) za ograničen broj ljudi (oni koji se teže zapošljavaju ili su u stanju socijalne potrebe), opština Bujanovac je iskoristila više puta, a jedan od projekata je bilo osposobljavanje pripravnika.

Prolaskom koridora 10 kroz teritoriju opštine Bujanovac nisu zabeleženi vidljiviji ekonomsko-socijalni efekti na stanovnike ove opštine, jedinstvena je ocena sagovornika. Javno preduzeće Putevi Srbije na radnim mestima koja su neophodna za održavanje deonice ovog koridora nisu zaposlili ni Albance ni Srbe iz Bujanovca. Na naplatnim rampama i graničnim prelazima (Preševo) uglavnom rade lica koje nisu iz opština Bujanovac i Preševo²⁶. Državna preduzeća PTT i EPS zapošljavaju mali broj Albanaca odnosno daleko ispod njihovog procentualnog učešća u ukupnom broju stanovništva.

U razgovoru sa predstavnicima lokalne samouprave istaknuto je da opština Bujanovac ima dovoljno visoko obrazovanih kadrova raznih struka koji su fakultetske diplome stekli u Srbiji i to je važna činjenica koja bi trebala da omogući brži razvoj ove sredine. Takođe postoji značajan broj mladih koji su svoje srednjoškolske, fakultetske i specijalističke diplome stekli na Kosovu ali se te diplome teško nostrifikuju u Srbiji.

²⁴ <https://www.eupro.org.rs/listaprojekata>

²⁵ Javni radovi su mera aktivne politike zapošljavanja koja predviđa odobravanje sredstava za zapošljavanje nezaposlenih lica sa evidencije Nacionalne službe za zapošljavanje i podrazumeva sprovođenje aktivnosti koje preduzima poslodavac - izvođač javnog rada, a koje imaju za cilj ostvarenje određenog društvenog interesa (npr. prevencija i pomoć starima, sanacija divljih deponija, uređenje i izgradnja puteva i dr.). Poslovi mogu trajati do 6 meseci a nadoknada za rad zavisi od vrste poslova koji se obavljaju i zahtevane stručne spreme.

²⁶ Podatak dobijen u Odeljenju Nacionalne službe za zapošljavanje u Bujanovcu, Filijala Vranje

Demografska slika i migracioni procesi

Analiza poslednja dva popisa stanovništva, kao i procena vitalne statistike RSZ za 2018. godinu pokazuje tendenciju opadanja ukupnog broja stanovnika u opštini Bujanovac. Prema popisu iz 2002. u Bujanovcu je živelo ukupno 43.302. stanovnika. Više od polovine su bili pripadnici albanske zajednice 23.681 (54,7%), pripadnika srpskog naroda je bilo 14.982 (34,1%) i romske zajednice 3.867 (8,9%). Većina Albanaca na jugu Srbije (Preševo, Medveđa i Bujanovac) su odbili da učestvuju u popisu stanovništva 2011. godine. U opštini Bujanovac je u toj popisnoj godini bilo 18.067 stanovnika od čega Srba 12.989 (71,9%), Albanaca 244 (1,3%) i Roma 4.576 (25,3%) što je nerealna slika stvarnog demografskog stanja.

Nedostatak podataka iz poslednjeg popisa o realnom broju albanskog stanovništva u opštini Bujanovac uticalo je i na ukupno društveno-političko funkcionisanje lokalne samouprave zbog čega je 2017. godine grupa međunarodnih stručnjaka uradila procenu brojnog stanja pripadnika albanske zajednice utvrdivši da ih ima 19.702 (a ne 244 kako je popis obuhvatio ovo stanovništvo).

Poslednji podatak o ukupnom broju stanovnika opštine Bujanovac u 2018. utvrđen je na osnovu redovne procene Republičkog zavoda za statistiku i on iznosi 37.735 stanovnika. Smanjenje ukupnog broja stanovnika u ovoj opštini, kao i na nivou cele Srbije, posledica je brojnih demografskih faktora, gde emigracioni procesi znatno uticu na demografska kretanja u opštini Bujanovac. Prema dostupnim podacima Bujanovac i šira teritorija nisu bili u ranijim statističkim izveštajima identifikovani kao područje sa znatnim migracijama. Tek u poslednjoj deceniji XX veka sa ovog područja statistike pokazuju nagli porast emigracije. Procena je da je između 2002-2011. sa područja opštine Bujanovac i Preševo gde albansko stanovništvo čini apsolutnu većinu, u inostranstvu bilo između 20 i 25 hiljada stanovnika²⁷. Prema prezentovanim podacima u opštini Bujanovac je 1991. godine oko 5,1% posto ukupnog stanovništva bilo na radu u inostranstvu dok je već sledeći popisni ciklus iz 2002. godine pokazao da je taj procenat višestruko uvećan i iznosio je 19,4%. Istovremeno, etnička struktura stanovništva u inostranstvu prema popisu iz 2002. godine²⁸ sa područja opština Bujanovac i Preševo, koje zajedno čine jednu od tri "vruće" emigracione zone u Srbiji, pokazuje da najveći udeo čine pripadnici albanske zajednice (oko 90%) na drugom mestu su pripadnici romske zajednice, zatim "ostali i nepoznati", a najmanje učešće imaju pripadnici srpske zajednice. Nažalost podaci iz popisa 2011. godine, zbog odbijanja pripadnika albanske zajednice da učestvuju u njemu, nisu pouzdani ali je nepodeljeno mišljenje da su intenzivni migracioni procesi nastavljeni i u poslednje dve decenije.

Tabela: Udeo ukupnog stanovništva Bujanovca u inostranstvu. Popis stanovništva 1991, 2002. i 2011.²⁹

Godine popisa stanovništva	1991. ³⁰	2002. ³¹	2011
Ukupno stanovništvo	46.740	43.105	18.542
Lica u inostranstvu	2.498	10.380	321
Procenat od ukupnog stanovništva	5,1%	19,4%	1,7%

27 https://www.researchgate.net/publication/293167503_Prostorni_aspekti_emigracije_iz_Srbije_Tri_'vruce'_emigracione_zone_Spatial_aspects_of_emigration_out_of_Serbia_Three_'hot'_emigration_zones

28 Uzima se podatak iz popisa 2002. jer su najpouzdaniji obzirom da su pripadnici albanske zajednice učestvovali u njemu

29 https://www.researchgate.net/publication/293167503_Prostorni_aspekti_emigracije_iz_Srbije_Tri_'vruce'_emigracione_zone_Spatial_aspects_of_emigration_out_of_Serbia_Three_'hot'_emigration_zones

30 Nepotpuni popis pripadnika albanske zajednice

31 Podaci nepouzdati jer su pripadnici albanske zajednice odbili da učestvuju u popisu stanovništva

Tabela: Etnička struktura lica u inostranstvu Bujanovac i Preševo 2002.³²

Godine popisa stanovništva	2002.			
Etnička struktura lica u inostranstvu	Albanci	Srbi	Romi	Ostali nepoznati
Apsolutni broj lica u inostranstvu	21.006	358	938	1069
Etnička struktura lica u inostranstvu u procentima	89,9%	1,5%	4,0%	8,5%

Osnovni uzroci migracionih procesa u opštini Bujanovac su ratna dejstva s kraja 90-tih, nestabilna politička situacija na jugu Srbije, osećanje lične nebezbednosti i izrazita ekonomska devastacija tog područja Srbije.

Prema izjavama predstavnika u fokus grupi, pripadnici srpskog naroda koriste mogućnost unutrašnjih migracija dok pripadnici albanske zajednice odlaze u EU . Poslednjih godina primetan je odlazak mladog visokoobrazovanog kadra zbog nepriznavanja “kosovskih “ diploma u Srbiji. Oni svoje migracije usmeravaju u evropske zemlje gde se prihvataju (nostrifikuju) njihove. Prema procenama, više od četvrtine stanovništva Bujanovca, najvećim delom pripadnici albanske zajednice, je u inostranstvu.³³

Demografski problemi koji su ovde opisani nisu izuzetak u Srbiji. Trend opadanja broja stanovnika i ekonomske migracije karakterišu brojne opštine u Srbiji. U periodu od 2002. godine do 2011. godine, oko 20% opština Srbije izgubilo je preko 15% stanovništva.

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku migracioni saldo opštine Bujanovac pokazuje da se iz ove opštine u 2018. godini odselilo 85 stanovnika više nego što se doselilo.³⁴ Migracioni saldo unutrašnjih kretanja stanovništva pokazuje u tri posmatrane godine blagi pad negativnog odnosa odseljenih i doseljenih stanovnika opštine Bujanovac.

Fokus grupa

Neučestvovanje u popisu stanovništva 2011. ostavilo je direktne i indirektne posledice na strukturu i funkcionisanje Nacionalnog saveta albanske nacionalne manjine-zajednice. Naime, zvanični broj pripadnika albanske zajednice iz poslednjeg zvaničnog popisa iznosio je oko pet hiljada mada je procena da pripadnika ove zajednice u Srbiji ima deset puta više. Podatak iz zvaničnog popisa je bio razlog da se broj članova albanskog Nacionalnog saveta posle 2011. godine sa 29 smanji na 15 što je bilo regulisano tadašnjim, i u međuvremenu dopnjenim, Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina. Istovremeno, redovne godišnje dotacije za rad albanskog Nacionalnog saveta su smanjene jer je jedan od kriterijuma za raspodelu sredstava za rad nacionalnih saveta i brojnost zajednice. Tokom tri istraživane godine, Nacionalni savet albanske zajednice je Rešenjem Kancelarije za ljudska i manjinska prava o raspodeli godišnjih kvota nacionalnim savetima nacionalnih manjina dobijao nešto više od 100.000 eura za svoj rad.

32 https://www.researchgate.net/publication/293167503_Prostorni_aspekti_emigracije_iz_Srbije_Tri_'vrucе'_emigracione_zone_Spatial_aspects_of_emigration_out_of_Serbia_Three_'hot'_emigration_zones

33 Za više o demografskim problemima Srbije pogledati: Demografska analiza Srbije 2011 - RZS

34 <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/stanovnistvo/migracije-stanovnistva/>

Tabela: Godišnje dotacije iz Kancelarije za ljudska i manjinska prava Nacionalnom savetu albanske nacionalne manjine-zajednice 2016, 2017. i 2018.³⁵

Godina	2016.	2017.	2018.
Dotacije po godinama	13.152.600,00	13.226.019,00	13.226.019,00

Istovremeno, važećim Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina-zajednica uvedena je i obaveza lokalnih samouprava da iz svojih lokalnih budžeta izdvajaju sredstva za rad nacionalnih saveća.³⁶ Nacionalni savet Albanaca, prema toj odredbi Zakona, imao bi pravo na finansijsku podršku od tri opštine - Preševo, Medveđa i Bujanovac. S obzirom na to da je primena te odredbe počela da važi u 2018. godini, tačan podatak o njenim efektima istraživački tim nije dobio.

Prema rečima Ragmi Mustafe, predsednika Nacionalnog saveta albanske nacionalne manjine, godišnje državne dotacije su nedovoljne za njegovo optimalno funkcionisanje. Manje su za 40% jer je albanska manjina bojkotovala popis stanovništva 2011. godine. Kao primer naveo je godišnju visinu putnih troškova Saveta potrebnu za optimalnu komunikaciju sa nadležnim državnim organima u prestonici kao i međunarodnim organizacijama u Beogradu³⁷.

Skrenuo je pažnju da su saveti nacionalnih manjina 2018. godini u AP Vojvodini³⁸ dobili preko 60 miliona državnog novca, pored sredstava odobrenih od strane Kancelarije za ljudska i manjinska prava i sredstva iz opštinskih budžeta. Sredstva odobrena iz budžeta pokrajine su znatna dok četiri saveta nacionalnih manjina (Vlaha, Bugara, Albanaca i Bošnjaka) ne dobijaju takvu vrstu podrške, sto bi trebalo imati u vidu pri donošenju godišnjih odluka o finansiranju rada nacionalnih saveta kako bi svi saveti imali jednaku finansijsku podršku.

Nacionalni savet albanske nacionalne manjine-zajednice ima sedište u Bujanovcu. Razmatrana je mogućnost otvaranja kancelarija u Medveđi i Preševu kako bi svojim sunarodnicima olakšali ostvarivanje njihovih prava, ali i za to je potreba finansijska podrška.

Što se tiče države matičnog naroda, Albanije, ona je donela odluku da pomogne nacionalni savet sa 30 000 eura u 2019. godini³⁹ a sredstva su namenjena za podršku časopisima na albanskom jeziku i njihovu digitalizaciju.⁴⁰

35 https://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/fajlovi/resenje_o_raspodeli_godisnje_kvota_nacionalnim_savetima_nacionalnih_manjina_za_2018.pdf

36 Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, član 115.

37 Prema rečima predsednika Nacionalnog saveta albanske nacionalne zajednice, Ragmi Mustafa, trećina budžeta za funkcionisanje NSA bi bila potrošena samo na odlaske u Beograd

38 <https://www.danas.rs/drustvo/za-aktivnosti-nacionalnih-saveta-u-2018-godini-60-miliona-dinara/>

39 <https://www.danas.rs/drustvo/cakaj-vlada-albanije-ce-izdvajati-novac-za-nacionalni-savet-albanaca-u-srbiji/>; 30 maj 2019

40 <https://www.danas.rs/drustvo/mustafa-nacionalni-savet-albanaca-ce-se-finansirati-i-iz-budzeta-albanije/>; 4 jun 2019

Jedan od glavnih planova Nacionalnog saveta Albanaca je formiranje Zavoda za kulturu, ali zbog nedostatka novca neizvesno je kada će se ovaj zavod oformiti.⁴¹ “Kada se ulagalo u autoput, bilo je obećano da će to doneti prosperitet Albancima, ali se sada vidi da to nije tačno, i da koristi nemaju ni Albanci ni Srbi a ni pripadnici drugih zajednica koje tu žive” kaže predsednik Nacionalnog saveta Albanaca Ragmi Mustafa.⁴²

U oblasti obrazovanja najveći problem je nedostatak udžbenika na albanskom jeziku za osnovnu i srednju školu. Mišljenje Nacionalnog saveta je da će ovaj problem biti rešen jer se vode razgovori predstavnika između dva nadležna ministarstva Vlade Srbije i Vlade Albanije.⁴³ U Nacionalnom savetu Albanaca ističu da je potrebno rešiti problem nostrifikacije svih diploma koji građani Srbije stižu u sistemu obrazovanja na Kosovu.⁴⁴

Službena upotreba jezika i pisma u organima lokalne samouprave Bujanovac nije isticana kao problem. Međutim, kada je reč o državnim organima u Bujanocu, vidljivo je da se to pravo ne ostvaruje u punom kapacitetu. Prema rečima predsednika NSA Ragmi Mustafe, uporno se odbija korišćenje albanskog jezika u službenoj komunikaciji.⁴⁵ Razlog, prema mišljenju Mustafe, je što zaposleni u državnim organima u Bujanovcu ne znaju albanski jezik a među uposlenima nema Albanaca. U multietničkom sastavu MUP-a je bilo 120 policajaca albanske narodnosti od toga 30 su suspendovani iz različitih razloga. Vraćeno je na posao dvoje troje. Traženo je da MUP ima prevodilačku službu ali taj zahtev nije uvažen.

Koordinaciono telo za jug Srbije

Kada je reč o opštini Bujanovac, treba posebno istaći ulogu i značaj Koordinacionog tela Vlade Republike Srbije za opštine Preševo, Bujanovac i Medveđa u smirivanju međuetničkih tenzija, zaustavljanju oružanih sukoba i normalizaciji života svih građana u ovim opštinama. Koordinaciono telo je formirano 2000. godine odlukom Vlade Republike Srbije.

U vreme svog formiranja, Koordinaciono telo, kao administrativno-izvršni organ Vlade Srbije, imalo je nadležnost nad teritorijom u kojoj je po popisu iz 2002. živelo preko 55.000 pripadnika albanske zajednice. Ono deluje kao aktivni činilac, pre svega, u podizanju stepena društvene i političke integracije albanske zajednice i koordinacije mehanizma održivog ekonomskog razvoja i bezbedonosnih izazova. Koordinaciono telo u okvirima ostvarivanja svojih ciljeva i politike aktivno saraduje i sa međunarodnom zajednicom.

41 Prema podacima Zavoda za razvitak kulture u 2017 godini u Bujanovcu nije bilo bioskopa, muzeja, pozorišta tj. ni jedne ustanove kulture. To jasno govori o veoma niskom nivou kvaliteta kulturnog života u ovoj opštini.

42 Od 2012. godine primetno je opadanje interesa za regionalni razvoj i ciljano alociranje novca na lokalne projekte. Ni jedna opština u Srbiji (sem grada Beograda) nema dovoljan kreditni kapacitet da bi znatnijim sumama finansirala lokalni ekonomski razvoj. Takođe, primetno je opadanje interesa za razvoj dokumenta strateškog razvojnog planiranja na nivou opština, jer takve planove ne prati transfer sredstava iz nacionalnog budžeta ili zaduženje uz granciju države. Takođe, malo se radi na promociji razvojnih lokacija na jugu Srbije.

43 Albanska ministarka prosvete Besa Šahini posetila je Bujanovac 6. maja 2019, kada je nakon sastanka sa srpskim ministrom prosvete Mladenom Šarčevićem najavila da će njeno ministarstvom pružiti svu potrebnu podršku srpskom ministarstvu da bi se za osnovce i srednjoškolce koji u Bujanovcu, Preševu i Medveđi pohađaju nastavu na albanskom jeziku obezbedili najkvalitetniji udžbenici. <https://www.danas.rs/drustvo/cakaj-vlada-albanije-ce-izdvajati-novac-za-nacionalni-savet-albanaca-u-srbiji/>

44 Ovo je izuzetno osteljivo pitanje. Postupak priznavanja diploma stečenih u inostranstvu je vrlo jednostavan. Međutim, status Kosova nije rešen pa diplome nisu ni nacionalne ni inostrane.

45 Reč je o službi katastra, poreskoj upravi, PIO fondu, službi Elektrodistribuciji Srbije. U pravosudnim organima od 12 uposlenih 3 su Albanci.

Prema godišnjim izveštajima o radu Koorodinacionog tela u istraživanim godinama (2016-2018) iz budžeta ovog administrativno-izvršnog tela kao podrška opštini Bujanovac izdvojeno je ukupno oko 400 miliona dinara.⁴⁶ U strukturi ove budžetske podrške, sredstva su najvećim delom bila usmerena na izgradnju i obnovu infrastrukture u opštini Bujanovac dok su preostala sredstva bila namenjena za subvencije privrednicima, za stipendije srednjoškolcima i studentima kao i za kupovinu školskog pribora. Koordinaciono telo izdvaja značajna sredstva za učenje srpskog jezika u osnovnim i srednjim školama u Bujanovcu za učenike kojima srpski jezik nije maternji. Za taj oblik dodatnog učenja srpskog jezika je iz budžeta KT u 2016. godini izdvojeno blizu 5 miliona dinara. Naredne godine, zahvaljujući inostranim fondacijama, izdvojeno je oko 10 miliona dinara a 2018. preko 10 miliona dinara. Tokom jedne školske godine ovakvu vrstu obuke prođe od 600 do 700 učenika albanske nacionalnosti.

Koordinaciono telo se finansira iz sredstava budžeta Republike Srbije. Međutim, sredstva koja se alociraju u tri opštine za koje je telo formirano su dodatna sredstva i ni u kom slučaju ne utiču na smanjivanje ostalih oblika finansijske podrške ovim opštinama – redovni transferi, subvencije preduzećima, izvođenje javnih radova i sl. Nivo finansijske pomoći preko Koordinacionog tela ostao je isti i tokom perioda intenzivne konsolidacije republičkog budžeta 2015-2019.

Tabela: Izdvajanja prema nameni iz budžeta Koordinacionog tela Vlade Republike Srbije za opštinu Bujanovac 2016, 2017. i 2018.⁴⁷

Godina	2016.	2017.	2018.
Ukupna izdvajanja za infrastrukturu	114.415.249,00	117.320.309,00	112.262.091,55
Naknade za stipendije srednjoškolcima	5.310.000,00		7.344.000,00
Kupovina školskog pribora tri opštine	2.925.812,00		3.084.034,00
Stipendije ukupno tri opštine	14.363.968,00		7.778.590,00
Subvencije privatnim preduzećima	0,00 ⁴⁸		19.100.000,00
Ukupno	137.015.029,00	117.320.309,00	149.568.715,55

Predstavnici albanske zajednice u Srbiji su 2013. godine uputili Vladi Srbije dokument pod nazivom “Hitne mere za afirmaciju prava Albanaca u Preševskoj dolini”. Dokument ima sedam tačaka i predstavlja platformu albanske nacionalne manjine koja definiše prioritete ciljeve za bržu i efikasniju integraciju Albanaca u državni sistem Srbije. Međutim, iako ga je Vlada Srbije ocenila kao prihvatljiv, još uvek nema istinskog dijaloga, smatra predsednik NSA Ragmi Mustafa.⁴⁹ S obzirom na protek vremena od usvajanja ovoga dokumenta neophodna bi bila njegova revizija i dopuna kako bi se usaglasio sa stvarnim stanjem u tri opštine.

46 Podaci dobijeni na zahtev istraživačkog tima u Službi Koordinacionog tela u Beogradu

47 Podaci dobijeni neposredno od službe Koordinacionog tela u sedištu u Beogradu

48 U zvaničnom izveštaju Kordinacionog tela za 2016. stoji da su subvencije privatnim preduzećima u Bujanovcu iznosile 18.711.457,00 dinara. Ta cifra nije sabirana u Tabeli.

49 U martu 2013. predstavnici albanske zajednice defisali su dokument pod naslovom “Hitne mere za afirmaciju prava Albanaca u Preševskoj dolini”. Dokument je istraživačkom timu bio dostupan samo na engleskom i albanskom jeziku a dobijen je ljubaznošću predsednika Nacionalnog saveta albanske nacionalne manjine-zajednice Ragmi Mustafe.

OPŠTINA VLASOTINCE

“U protekle tri istraživane godine iz domaćih i inostranih fondova opština Vlasotince je obezbedila finansijsku podršku od oko dve i po milijarde dinara koje su omogućile realizaciju oko 70 projekata”

(predsednik opštine Vlasotince Zoran Todorović).

Opština Vlasotince se nalazi u četvrtoj grupi 44 izrazito nedovoljno razvijenih opština čiji je bruto društveni proizvod ispod 60% republičkog proseka. Pripada regionu jugoistočne Srbije. U administrativnom smislu je u okviru Jablaničkog okruga koji obuhvata površinu od preko 2600 kvadratnih kilometara i prema poslednjem popisu ima preko 215 hiljada stanovnika u šest opština: Leskovac, Bojnik, Lebane, Medveđa, Vlasotince i Crna Trava. Gustina naseljenosti okruga je oko 78 stanovnika po kvadratnom kilometru. Vlasotince imaju povoljan geografski položaj jer se nalaze pet kilometara od trase autoputa Koridor 10, (Beograd-Niš-Skoplje) kroz sedište opštine prolazi državni put prvog reda Pirot- Priština.

Površina koju obuhvata teritorija opštine Vlasotince je 308 kvadratnih kilometara. Prema poslednjem popisu opština ima 29.893 hiljada stanovnika. Procena iz 2018. je da u opštini živi 27.718 stanovnika što je za oko 2000 manje u odnosu na poslednji popis. Prosečno na ovom području živi 91 stanovnik po kvadratnom kilometru što je na nivou republičkog proseka. Stopa prirodnog priraštaja je minus 8 i veća je od republičkog proseka. Prosečna starost stanovnika je 44 godine i neznatno je veća od proseka na nivou Srbije. Statistički podaci pokazuju da će kroz 20 godina opština Vlasotince sa svim migracionim procesima imati preko 4 000 stanovnika manje u odnosu na popis iz 2011.⁵⁰ Oko 95% ukupnog stanovništva opštine Vlasotince se na poslednjem popisu 2011. izjasnilo kao Srbi. Pripadnici romske populacije u ukupnom stanovništvu učestvuju sa 2,3%.

Opština Vlasotince u ovom istraživanju zajedno sa opštinom Prokuplje je izabrana kao uporedna opština koja nema multietnički karakter, kako bi se pratili svi relevantni trendovi u multietničkim opštinama i uporedili sa odgovarajućim trendovima u opštinama sličnog stepena razvijenosti sa većinskim srpskim stanovništvom.

Podsticaji, zarade, zapošljavanje, stope rizika od siromaštva

Jablanička oblast, kojoj pripada opština Vlasotince, je za tri istraživane godine dobila ukupno preko 2 milijarde i 556 miliona dinara podsticajnih sredstava dok je ta suma u 2019. godini bila blizu 2 milijarde dinara. Najveći deo sredstava usmeren je u podsticanje proizvodnje, zapošljavanja, izvoza i podsticanje poljoprivredne proizvodnje. Učešće bruto društvene vrednosti Jablaničke oblasti u ukupnom bruto društvenom proizvodu Srbije u periodu 2016-2018. konstantno je iznosilo 1,4%. Istovremeno, prosečna bruto vrednost po glavi stanovnika je u istraživanom periodu rasla, ali je njeno učešće u odnosu na prosek Srbije blago opadalo. U 2016. godini taj indeks je bio 49,7 % a u 2018. godini je pao na 47,1%. Najveći procenat bruto društvene vrednosti ostvarivao se u oblasti industrijske proizvodnje, u državnoj upravi i socijalnom osiguranju.⁵¹

⁵⁰ <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

⁵¹ Radni dokument regionalni nacionalni računi, regioni i oblasti 2017, 2018 Republički zavod za statistiku, Beograd

U istraživanim godinama Republika Srbija je u opštinu Vlasotince uložila ukupno 207 miliona i 490 hiljada dinara. Najveći deo sredstava je usmeren na proizvodnju i poljoprivredu.⁵²

Tabela: Ukupni podsticaji regionalnog razvoja opštini Vlasotince⁵³

Po godinama	2016.	2017.	2018.
Podsticaji po namenama			
Zapošljavanje	17.467.000	16.864.000	17.902.000
Izvoz		140.000,00	
Proizvodnja		56.148.000	12.250.000
Poljoprivreda	27.667.000	6.589.000	10.365.000
Naučno-istr. razvoj	288.000	757.000	727.00
Ekološka infrastruktura		5.655.000	1.381.000
Saobraćajna infrastruktura	6.820.000	1.366.000	14.580.000
Zdravstvo	3.000.000		322.000
Obraz., nauka, kultura i sport	4.989.000	398.000	142.000
Druge namene		770.000	.906.000
Ukupno	60.230.000	88.689.000	58.575.000

U Vlasotincu broj aktivnih privrednih društva je 2018. bilo 162 što je za 10 više nego u 2016. Blagi rast beležio je i broj preduzetnika. Njih je u završnoj godini istraživanja bilo 1115 odnosno 60 više nego 2016. Preduzeća iz Vlasotinaca čine 0.12% od ukupnog broja preduzeća u Srbiji ili 0,43 % od ukupnog broja preduzetnika. Kod oba indikatora je rast nastavljen i u 2019. godini. Na području opštine Vlasotince postoji preko 5100 poljoprivrednih domaćinstava od kojih 3.633 imaju status registrovanog poljoprivrednog gazdinstva. Tokom tri godine formirana je jedna zemljoradnička zadruga.

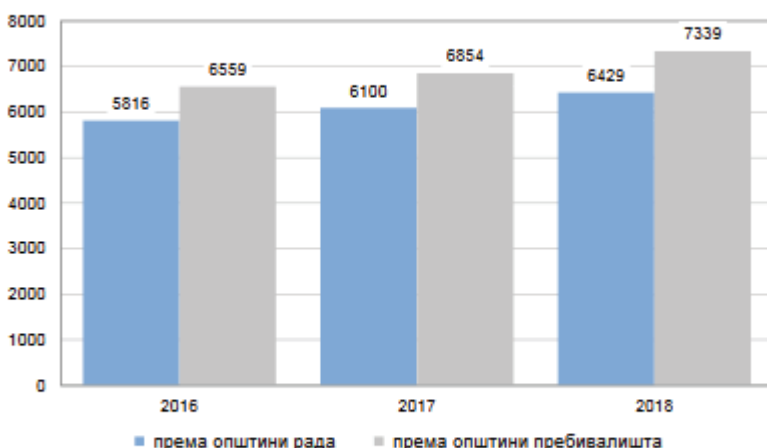
Broj registrovanih zaposlenih u opštini Vlasotince u posmatranom periodu imao je apsolutni rast od 534 novozaposlena lica. U 2016. godini Vlasotince je imalo ukupno 5816 registrovanih zaposlenih lica.⁵⁴ U 2017. godini broj zaposlenih porastao je na 6.100 dok je u 2018. godini iznosio 6429 lica. U odnosu na ukupan broj stanovnika opštine njih 27 % imaju status zaposlenog lica.

52 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

53 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

54 <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

Регистровани запослени, 2016–2018.*

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор: Статистика запослености и зарада, РС.

Број регистрованих незапослених у три истраживане године у општини Власотинце beležio је непрестани пад. У апсолутном износу у овој општини број регистрованих незапослених је опао за 896 лица. Индикатор о броју регистрованих незапослених лица на 1000 становника општине Власотинце износи 167, док је тај просек на нивоу Републике упала мањи и износи 85. Према годишњим извештајима Националне службе за запошљавање, у структури регистрованих незапослених лица највише је изјашњених припадника српске заједнице што је очекивано, с обзиром на њихово укупно учешће у укупној структури становништва.

Табела : Национална структура регистрованих незапослених Власотинце⁵⁵

Godina	2016.	2017.	2018.
Srbi	4.802	4.333	3.828
Romi	192	193	212
Ostali	213	168	271
Ukupno	5.207	4.694	4.311

У истраживаном периоду запослени у Власотинцима имали су просечне зареде од 33 до 35 хиљада динара и оне су константно расле без изразитих “скокова”. Просечна зарада је износила око 70% просечне зареде у Републици и константно је била нижа за више од 14.000 динара.

Табела: Приказ просечне зареде без пореза и доприноса у општина Власотинце⁵⁶

Godine	2016.	2017.	2018.
Vlasotince	31.874	33.355	35.243
Srbija	46.097	47.893	49.650
Razlika	14.223	14.538	14.407

55 Подаци добијени на захтев истраживачког тима од Националне службе за запошљавање

56 <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

Neki vid socijalne zaštite u opštini Vlasotince u 2018. godini koristilo je 3294 osoba (11,9% od ukupnog broja stanovnika). Stopa rizika od siromaštva u opštini Vlasotince iznosi 43,8% što je skoro dva puta više od republičkog proseka (25,7%).

Budžet opštine

Budžet opštine Vlasotince je 2016. iznosio preko 782 miliona dinara da bi 2017. Porastao na 922 miliona. U 2018. on je bio za 120 miliona manji. Prihodi i primanja budžeta lokalne samouprave Vlasotince u 2018. po glavi stanovnika su iznosili 29.023 dinara dok je istovremeno prosek Srbije bio 40.502.⁵⁷

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	2016	2017	2018
Vlasotince	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	782108	922473	804467
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	27610	32911	29023
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	286252	388957	330232
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	36.6	42.2	41
	05. Finansijska autonomija JLS	%	45.1	44.2	48.3
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	0	3401	0
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	58.8	56.3	55.6

Izvori:<https://rsjp.gov.rs/sr/analiticki-servis/>

Fokus grupa

Vlasotince su, prema izjavama predsednika opštine Zorana Todorovića, u tri posmatrane godine iz domaćih i inostranih fondova obezbedila finansijsku podršku od oko dve i po milijarde dinara koje su omogućile realizaciju oko 70 projekata. Najveći deo tog novca, oko 2 milijardi dinara, bilo je namenjeno za izgradnju putne infrastrukture, energetski sistem, izgradnju ili obnovu javnih objekata. To je prema njegovim rečima rezultat tima koji radi na pripremama projektne dokumentacije za javne pozive kod svih ministarstava i inostranih i evropskih fondova.⁵⁸ Po tome je Vlasotince među prvima u Srbiji.

Vlasotince su pogodna opština za inostrana ulaganja. Na njenoj teritoriji rade kompanije iz Nemačke, Slovenije i Italije kojima blizina autoputa Koridor 10 omogućava dobre uslove za poslovanje a lokalna samouprava prati potrebe inostranih kompanija i investitora. Srednja tehnička škola u Vlasotincima je, među prvima u Srbiji prihvatila program dualnog obrazovanja. U realizaciju ovog projekta su uključene škole, Privredna komora, razvojne agencije i nadležna ministarstva Vlade. Kroz javno i privatno partnerstvo pre tri godine je napravljen centar u kojem se obrazuju profili potrebni privredi tog kraja. Inopartneri

⁵⁷ <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

⁵⁸ Centar za razvoj Pčinjskog i Jablaničkog okruga iz Leskovca.

kroz doniranje opreme za obuku podržavaju ovakav vid obrazovanja a učenici koji pohađaju program dualnog obrazovanja dobijaju novčanu naknadu za svoj praktični rad. Vlada Srbije je odobrila projekat za rekonstrukciju učionica i radionica vredan oko 150 miliona. Kroz sistem dualnog obrazovanja u Vlasotincu nastoje usporiti odlazak radne snage raznih profila.

Nacionalna služba za zapošljavanje, odnosno Filijala Leskovac putem svojih mehanizama kao što su prekvalifikacije za nove profile zanimanja, aktivno traženje posla subvencijama za samozapošljavanje i subvencija za zapošljavanje, pratila je potrebe privrede na području opštine Vlasotinci. Podatak koji je važan za naše istraživanje je da je u poslednje četiri godine 11 pripadnika romske zajednice u Vlasotincu dobilo posao a četvoro njih je dobilo subvencije za samozapošljavanje.

Demografska kretanja i migracioni procesi

U demografskom smislu statistički indeksi za opštinu Vlasotince ne pokazuju alarmantne tendencije. Prosečna gustina naseljenosti je na nivou proseka Srbije, 91 stanovnik na kvadratni kilometar. Naime, između popisa stanovništva 1948. i 2002. godine, došlo je do pozitivne promene gustine naseljenosti stanovništva u opštinama duž rečnog korita Južne Morave gde spadaju i Vlasotince.⁵⁹ Prosečan broj članova domaćinstva je 3,29 što je više od republičkog proseka, koji iznosi 2,88.

Indeks unutrašnjih migracionih procesa u 2018. godini je bio minus 83, godinu dana ranije minus 85 a 2016. on je bio nizak i iznosio je minus 24.⁶⁰

Projektovani broj ukupnog stanovništva do 2041. godine će opasti za oko 4100 stanovnika.⁶¹ Opština Vlasotince nije izrazito migraciono područje (mada taj deo Srbije jeste) ali za nju važi da je pečalbarski kraj.⁶² Jedan određeni broj žitelja opštine iz ekonomskih razloga odlazi na rad u inostranstvo. U pitanju su zidari, tesari, građevinski radnici koji na određeni vremenski rok odlaze u pečalbu i nakon nekoliko meseci se vraćaju kući jer su oni i poljoprivrednici. Najčešće odlaze u zemlje zapadne Evrope posebno u Italiju (Smilja Budžić, fokus grupa).

U sutrukturi stanovništva opštine Vlasotince romska populacija učestvuje sa svega 2,3 %. Prema informacijama iz lokalne samouprave trenutno se realizuje projekat podržan iz fondova EU kojim se gradi bedem na zaštiti Vlasotinaca od poplava. Na lokaciji na kojoj će se graditi zaštitni bedem nalazi se romsko naselje koje će delimično biti izmešteno a za potrebe pripadnika ove zajednice biće obezbeđeni konformni objekti za stanovanje.

59 Gajić Ž. Miloš, Demografske promene u naseljima opštine Ražanj, Univerzitet u Nišu, Prirodno matematički fakultete, departman za geografiju, master rad, Niš 2014.

60 <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/stanovnistvo/migracije-stanovnistva/>

61 <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

62 https://amarilisonline.com/glossary/pecalba-znacenje-poreklo-reci/-_najamni_rad_izvan_stalnog_mesta_boravka_obično_privremen,sezonski,

OPŠTINA DIMITROVGRAD

„ Za opštinu Dimitrovgrad bi trebalo obezbediti minimalno 440-500 radnih mesta“

(Predsednik Izvršnog odbora Nacionalnog saveta bugarske nacionalne manjine-zajednice Angel Josifov)

Prema Uredbi o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalnih samouprava za 2014. godinu, opština Dimitrovgrad spada u četvrtu kategoriju koju čine 44 jedinica lokalne samouprave u Republici Srbiji čiji stepen razvijenosti se nalazi ispod 60% republičkog proseka.⁶³ Kriterijum za pomenuto razvrstavanje je vrednost bruto-domaćeg proizvoda po glavi stanovnika opštine u odnosu na republički prosek. Opština Dimitrovgrad pripada Pirotskom upravnom okrugu koja broji preko 90.000 stanovnika. Oblast obuhvata grad Pirot i tri opštine: Belu Palanku, Babušnicu i Dimitrovgrad. Od prethodno navedenih opština, Pirot je najbolje rangiran prema jedinstvenoj listi razvijenosti opština i nalazi se u drugoj kategoriji.⁶⁴ Potom sledi opština Dimitrovgrad koja spada u četvrtu kategoriju i Babušnica i Bela Palanka koje spadaju u devastirana područja.⁶⁵ Istočno i jugoistočno Dimitrovgrad je ograničen teritorijom Republike Bugarske, dok se na severu i severozapadu nalaze grad Pirot i opština Babušnica. Opština Dimitrovgrad prostire se na 483 kvadratna kilometra i ima ukupno 9.234 stanovnika prema proceni Republičkog zavoda za statistiku iz 2018. godine.⁶⁶ Kada je reč o stopi prirodnog priraštaja, u opštini Dimitrovgrad je prisutna veća negativna stopa minus 14 u odnosu na republički nivo minus 6.⁶⁷ Pored toga, prosečan broj članova domaćinstva na opštinskom nivou iznosi 2,54 u odnosu na republički nivo od 2,88.⁶⁸

Kada je reč o nacionalnoj strukturi opštine Dimitrovgrad, prema zvaničnom popisu iz 2011. godine, evidentirano je 5.413 Bugara (oko 53% ukupnog stanovništva), 2.819 Srba (oko 27%), 68 Roma, 59 Jugoslovena, 38 Makedonaca dok se čak 1.533 (oko 15%) stanovnika opštine nije izjasnilo po pitanju nacionalne pripadnosti.⁶⁹ Prosečna starost stanovnika opštine Dimitrovgrad je 42 godine i manja je od prosečne starosti na nivou Republike Srbije.⁷⁰

Podsticaji, zarade, zapošljavanje, stope rizika od siromaštva

U istraživanom periodu (2016-2018) na teritoriji opštine Dimitrovgrad broj privrednih društava kretao se oko 140 uz izbalansiranu proporciju novoformiranih i ugašenih ili brisanih privrednih subjekata.⁷¹ Broj aktivnih preduzetnika na kraju poslednje istraživane godine iznosio je 251.⁷² Učešće privrednih društava iz opštine Dimitrovgrad u privredi Srbije je zanemrljivo 0.10% a učešće preduzetnika iznosi 0,09%. To jasno pokazuje nedovoljan stepen ekonomske razvijenosti.

63 Uredba o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2014. godinu, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104, Beograd, 2014, str. 4.

64 Ibidem, str. 2.

65 Ibidem, str. 5.

66 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Dimitrovgrad_EURSRB002002006004.pdf

67 Ibidem.

68 Ibidem.

69 http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi_rezultati.pdf

70 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Dimitrovgrad_EURSRB002002006004.pdf

71 Ibidem.

72 Ibidem

Kada je reč o broju poljoprivrednih gazdinstava, prema poslednjem popisu iz 2012. godine, evidentirano je ukupno 1080 poljoprivrednih gazdinstava na teritoriji opštine Dimitrovgrad.⁷³ Evidentirana poljoprivredna gazdinstva raspolagala su sa oko 7.560 hektara zemljišta.⁷⁴ Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava je 634 a pravnih lica u poljoprivredi 8. Kada je reč o novoformiranim zemljoradničkim zajednicama, otvorene su ukupno 2 u periodu 2016-2018.⁷⁵

Kada je reč o bruto-društvenoj vrednosti (BDV) Pirotske oblasti po delatnosti u 2016. godini, najveći iznos je ostvaren u rudarstvu, prerađivačkoj industriji, snabdevanju električnom energijom i vodom (23 milijarde i 144 miliona dinara). U 2017. godini, taj iznos je porastao na 25 milijardi i 146 miliona dinara. Poslednje posmatrane godine, BDV je nastavio da raste u oblasti prethodno navedenih delatnosti i iznosio je 26 milijardi i 685 miliona dinara. Ukupno učešće Pirotske oblasti u stvaranju BDV-a Republike Srbije, 2016. godine je iznosilo preko 41 milijardu dinara. Naredne godine bio je veći za milijardu i po. Poslednje posmatrane godine učešće je poraslo na preko 45 milijardi. U 2016. godini, BDV po stanovniku Pirotske oblasti iznosio je 473.000 dinara. Naredne godine, BDV je iznosio 498.000 dinara a poslednje godine posmatranog perioda (2018) BDV je iznosio 535.000 dinara ili 89,0% u odnosu na republički prosek. Ukupno učešće Pirotske oblasti u stvaranju BDP Srbije je konstantno u tri istraživane godine iznosilo 1,1%.⁷⁶

Ukupni podsticaj Republike Srbije opštini Dimitrovgrad u 2016. godini su iznosili 46, 1 milion dinara. Sredstva su bila namenjena za podsticanje zapošljavanja, proizvodnje i poljoprivrede, naučno-istraživački rad i razvoj, prostorno planiranje i visokogradnju, saobraćajnu, komunalnu i ekonomsku infrastrukturu, kao i za zdravstvo, obrazovanje, kulturu, nauku i sport. Najveći podsticaj bio je usmeren na zapošljavanje. U 2016 godini, najveći broj pojedinačnih korisnika podsticajnih sredstava nalazio se u poljoprivrednoj proizvodnji. Podržano je preko 1.100 projekata sa budžetom od preko 13.000.000 dinara. Naredne godine, iznos sredstava za oblast poljoprivredne proizvodnje bio je tri puta manji, odnosno uloženo je 4.153.000 dinara. Tendencija opadanja broja korisnika nastavljena je i u 2018. godini, kada ih je bilo 311. Međutim, potrebno je naglasiti da, iako je broj korisnika nastavio da opada, iznos sredstava uložениh u oblast poljoprivredne proizvodnje ponovo je porastao u 2018. godini na 8.721.000 dinara.

Tabela : Ukupan podsticaj regionalnog razvoja opštini Dimitrovgrad⁷⁷

Godine	2016.	2017.	2018.
Podsticanje zapošljavanja	24.628.000	23.724.000	19.939.000
Podsticanje proizvodnje	4.000.000		
Podsticanje poljoprivrede	13.498.000	4.153.000	8.721.000
Naučno-istraž. rad i razvoj	288.000	451.000	182.000
Saobraćajna infrastruktura		20.782.000	12.817.000

73 Ibidem

74 Ibidem.

75 Zvaničan podatak dobijen na upit od Zadružnog saveza Srbije.

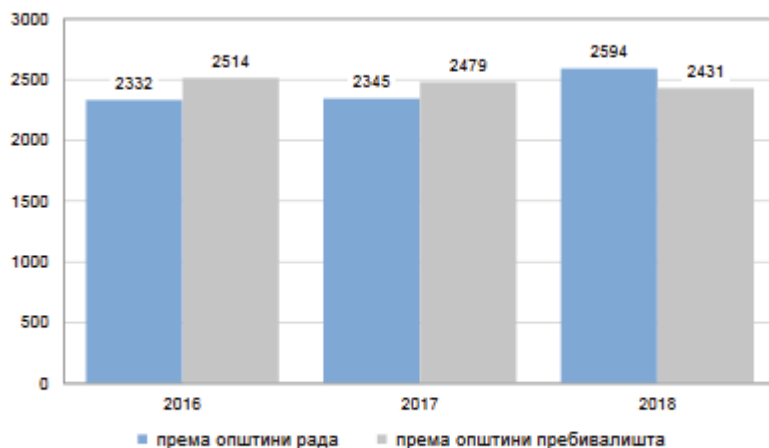
76 <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/nacionalni-racuni/regionalni-podaci> ;Radni dokument regionalni nacionalni računi, regioni i oblasti 2017, 2018 Republički zavod za statistiku, Beograd

77 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

Komunalna infrastruktura	518.000		
Ekonomska infrastruktura		28.505.000	
Zdravstvo	2.980.000		
Obrazovanje, nauka, kultura i sport	200.000	600.000	615.000
Druge namene		500.000	2.690.000
Ukupno	46.112.000	78.715.000	44.964.000

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, opština Dimitrovgrad je u poslednje tri istraživane godine imala blagi godišnji rast registrovanih zaposlenih lica. U 2016. godini, broj registrovanih zaposlenih lica iznosio je 2.332, dok se u 2017. godini taj broj povećao na 2.345 zaposlenih. Na kraju poslednje istraživane godine, evidentirano je 2.594 zaposlenih lica na nivou opštine što čini 28% ukupnog stanovništva opštine Dimitrovgrad. Istovremeno broj registrovanih nezaposlenih je u 2018. godini iznosio 1.270 ili 138 na hiljadu stanovnika.

Регистровани запослени, 2016–2018.*

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор: Статистика запослености и зарада, РЗС.

Tabela : Nacionalna struktura registrovanih nezaposlenih u opštini Dimitrovgrad⁷⁸

Godina	2016.	2017.	2018.
Srbi	275	298	320
Bugari	191	218	212
Romi	20	25	24
Ostali	901	732	714
Ukupno	1.387	1.273	1.270

⁷⁸ Podatak dobijen na zahtev istraživačkog tima od Nacionalne službe za zapošljavanje

Pored blagog godišnjeg rasta zaposlenih lica, primetna je nepovoljna statistika u istraživanim godinama kada je reč o prosečnim zaradama stanovnika koji žive na teritoriji opštine Dimitrovgrad. U 2016. godini, prosečna zarada u opštini Dimitrovgrad iznosila je 30.912 RSD, dok je u narednoj godini došlo do blagog povećanja u iznosu od samo 845 RSD. Međutim, u 2018. godini, prosečne zarade u opštini Dimitrovgrad naglo su skočile na 38.230 RSD (apsolutni rast od 6.473 RSD) dok je iste godine prosečna zarada na nivou republike iznosila 49.650 RSD.

Tabela : Prosečne neto zarade u opštini Dimitrovgrad⁷⁹

Prosečne neto zarade	2016.	2017.	2018.
Opština Dimitrovgrad	30.912	31.757	38.230
Republika Srbija	46.097	47.893	49.650
Razlika	15.185	16.136	11.420

Stopa rizika od siromaštva u opštini Dimitrovgrad iznosi 33% u odnosu na prosek Srbije koji je 25,7% .

Budžet lokalne samouprave

Budžet lokalne samouprave kretao se tokom istraživanog perioda (2016-2018 godine) od 547 do 620 miliona dinara.⁸⁰ Opština Dimitrovgrad iz sopstvenih sredstava finansira 61,6 % budžeta lokalne samouprave. Sredstva lokalnog budžeta po glavi stanovnika u 2018. su iznosila 67.240 dinara.⁸¹ Formiran je od izvornih prihoda, donacija, transfera od drugih nivoa vlasti i slično. Ukoliko uporedimo ukupne prihode budžeta lokalne samouprave po glavi stanovnika sa Republikom Srbijom, iznos je veći za 15.000 dinara od republičkog proseka. Istovremeno, rashodi i izdaci iz budžeta lokalne samouprave po glavi stanovnika iznose 60.282 dinara i veći su za čak 20.000 dinara od podataka na republičkom nivou koji iznose 39.453 dinara.

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Dimitrovgrad	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno			
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	57737	57229	67240
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno			
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	67.1	70	61.6
	05. Finansijska autonomija JLS	%	77.2	71.8	69.1
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	6337	14884	17033
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	26.5	31.5	36.3

izvor:<https://rsjp.gov.rs/sr/analiticki-servis/>

⁷⁹ <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

⁸⁰ Zvaničan podatak dobijen na upit od opštine Dimitrovgrad.

⁸¹ Izvor: Analitički servis Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu: <https://rsjp.gov.rs/sr/analiticki-servis/>

U strukturi budžeta opštine Dimitrovgrad značajnu stavku čine transferi od drugih nivoa vlasti, koje su u proseku izdvajale preko 160.000.000 dinara na godišnjem nivou.⁸² Takođe, evidentirane su donacije od međunarodnih organizacija i Evropske unije. Donacije su se kretale od 13.000.000 dinara do 32.000.000 dinara.⁸³ U odluci o budžetu lokalne samouprave za 2018. godinu, precizira se da su donirana sredstva bila izdvojena za kupovinu putničkih i ambulantnih vozila, novogodišnjih paketića, medicinske i administrativne opreme, uređivanje dečijih igrališta, izgradnju kulturnih objekata i jačanje socijalne zaštite.⁸⁴

Prema rečima predstavnika lokalne samouprave Dimitrovgrad Saše Mančeva, ne postoji jedinstvena baza podataka o podržanim projektima na nivou lokalne samouprave a koje se istovremeno finansiraju iz nadležnih ministarstava Vlade Republike Srbije.⁸⁵ Mančev tvrdi da je opština Dimitrovgrad dobila značajna sredstva sa centralnog nivoa vlasti, čak više nego druge opštine u okruženju.⁸⁶ Isto tako, u 2015. godini su uložena značajna finansijska sredstva u renoviranje ugostiteljskih objekata što je rezultiralo stalnim rastom broja noćenja.⁸⁷ Prethodno pomenuta ulaganja su, prema rečima Mančeva, omogućila da Dimitrovgrad ima više od jednog noćenja po glavi stanovnika što je visoki rang za opštinu kao Dimitrovgrad koja nije turistička destinacija. Međutim, turizam je još uvek u “povoju” i nije prepoznat kao perspektivna grana ekonomije.

Demografska slika i migracioni procesi

Poslednji podatak o ukupnom broju stanovnika opštine Dimitrovgrad utvrđen je na osnovu redovne procene Republičkog zavoda statistiku i iznosi 9.234 stanovnika. U odnosu na zvaničan popis iz 2011. godine, kada je evidentirano 10.118 stanovnika, broj stanovnika smanjen je za 1.630 lica.⁸⁸ U odnosu na zvaničan popis iz 2002. godine, broj stanovnika 2011. je smanjen za 2.514 lica.⁸⁹ Smanjenje ukupnog broja stanovnika u opštini Dimitrovgrad posledica je brojnih demografskih faktora, gde unutrašnji i spoljni migracioni procesi imaju ključni uticaj.

Primetno je blago povećanje odlazećeg stanovništva na opštinskom nivou u 2017. i 2018. godini. Međutim, potrebno je naglasiti da se Dimitrovgrad decenijama suočava sa nepovoljnim demografskim trendovima, poput niskog nataliteta i migracionih procesa. Takođe, neophodno je napomenuti da je kod 17 opština Republike Srbije udeo stanovništva starog 65 i više godina veći u odnosu na udeo dece (0-14).⁹⁰ U pomenute opštine spada i Dimitrovgrad.⁹¹

Prema rečima potpredsednice Nacionalnog saveta bugarske nacionalne manjine Slavice Vasov, stotine ljudi čeka pasoš radi odlaska i traženja posla u Bugarskoj.⁹² U Bugarskoj se, prema njenim rečima, plata izražava u bruto iznosu i podleže upola manjim porezima u poređenju sa Srbijom zbog čega se, za-

82 Zvaničan podatak dobijen na upit od opštine Dimitrovgrad.

83 Ibidem.

84 Ibidem.

85 Zvaničan podatak dobijen na upit projektnog tima od predstavnika lokalne samouprave Dimitrovgrad. Videti i <https://rsjp.gov.rs/sr/analiticki-servis/>

86 Ibidem.

87 Ibidem.

88 <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2018-11/47%20Popis%20stanovnistva%202011.Osnovne%20strukture%20populacije%20Srbije%2C.pdf>

89 <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Knjiga20.pdf>

90 Ibidem.

91 Ibidem.

92 Zvaničan podatak dobijen na upit projektnog tima od potpredsednice Nacionalnog saveta bugarske nacionalne manjine.

jedno sa nezavidnom ekonomskom situacijom u opštini, to može smatrati jednim od razloga migracionih procesa.⁹³

U 2018. godini se prema izvorima Republičkog zavoda za statistiku iz Dimitrovgrada odselile 5 osoba više nego što se doselile odnosno migracioni saldo je minus 5. Nizak migracioni saldo je zabeležen i 2017. dok je u 2016. on iznosio plus 2.

Fokus grupa

Prema rečima predsednika Izvršnog odbora NSB Angela Josifova, jedan od najvećih problema sa kojim se suočava bugarska nacionalna zajednica jeste zapošljavanje.⁹⁴ On smatra da u Dimitrovgrad nije doveden niti jedan veliki investitor. Prema njegovom mišljenju za opštinu Dimitrovgrad bi trebalo obezbediti 440-500 novih radnih mesta.⁹⁵ Kada je reč o radu državljana Srbije odnosno pripadnika bugarske zajednice u državi matičnog naroda, koji svakodnevno odlaze na posao i prelaze srpsko-bugar-sku granicu (uz to poseduju dvojno državljanstvo) ukazano je na dugo čekanje na graničnim prelazima, posebno leti, jer ne postoji poseban terminal koji bi ubrzao njihov odlazak na radno mesto.⁹⁶ Josifov tvrdi da je potrebno više uraditi na privlačenju investitora iz Bugarske jer je Sofija udaljena svega 65 kilometara od Dimitrovgrada.⁹⁷ Međutim, prema njegovim rečima, tu se kao problem javlja nedostatak komunikacije i međusobno "neslaganje" dva predsednika opštine Dimitrovgrad i Bosilegrad gde je pretežno nastanjena bugarska zajednica i gde ona ima apsolutnu većinu u strukturi ukupnog stanovništva.⁹⁸

U Dimitrovgradu ne postoji predškolsko i osnovnoškolsko obrazovanje na bugarskom jeziku dok u opštoj gimnaziji postoji nastava na bugarskom jeziku.⁹⁹ Međutim, učenici koji završe gimnaziju na bugarskom jeziku nemaju dodatne bodove pri upisu na fakultete u Srbiji.¹⁰⁰ To je jedan od razloga da se svršeni gimnazijalci upisuju na fakultete u Bugarskoj.¹⁰¹ Postoji uredba Vlade Republike Bugarske kojom se odobrava obrazovanje pripadnika bugarske zajednice iz dijaspore.¹⁰² Studenti imaju stipendije, pravo korišćenja domskog smeštaja i često nakon studija ostaju da žive i rade u Sofiji budući da je Bugarska danas punopravna članica Evropske unije.¹⁰³ Upravo zbog sve većeg odlaska mladih ljudi sa teritorije Dimitrovgrada, Nacionalni savet Bugara bio je primoran formirati radnu grupu u cilju pripremanja mera ohrabrivanja studenata na povratak iz Bugarske.¹⁰⁴ Prema rečima Josifova, iz budžeta lokalne samouprave je izdvojeno čak 19 miliona dinara u cilju ostvarivanja tih mera.¹⁰⁵

93 Ibidem.

94 Zvaničan podatak dobijen na upit od Nacionalnog saveta bugarske nacionalne manjine.

95 Ibidem.

96 Ibidem.

97 Ibidem.

98 Ibidem.

99 Ibidem.

100 Ibidem.

101 Ibidem.

102 Ibidem.

103 Ibidem.

104 Ibidem.

105 Ibidem.

Po pitanju manifestacija u oblasti očuvanja nacionalnog identiteta¹⁰⁶, Josifov tvrdi da broj manifestacija nije dovoljan kao i da stagniraju u smislu kvaliteta i sadržaja.¹⁰⁷ Takođe smatra da neke manifestacije moraju imati svečani i dostojanstven karakter u cilju manifestovanja snage bugarske zajednice i njene institucionalne izgrađenosti, posebno kada je reč o Danu nacionalne zajednice Bugara.¹⁰⁸

Pomoć države matičnog naroda

Ostvarivanjem članstva u Evropskoj uniji, Republika Bugarska se obavezala na pružanje finansijske pomoći manje razvijenim zemljama koje su određene kao recipijenti takve vrste pomoći. Države koje su se priključile Evropskoj uniji posle 2002. godine imaju obavezu da pruže “zvaničnu razvojnu pomoći” (Official Development Assistance – ODA) iznos od 0.33% bruto-društvenog dohotka.¹⁰⁹ U kontekstu obaveza prema ODA, kao i prioriteta država članica EU, Evropska unija dužna je da pruži pomoć najmanje razvijenim zemljama kolektivnom alokacijom između 0,15% i 0.2% bruto-društvenog dohotka¹¹⁰. U periodu 2016-2018, Dimitrovgrad je bio jedan od ključnih korisnika bugarskog paketa razvojne pomoći.¹¹¹ Bugarska Vlada odobrila je podršku iz programa ODA-u opštini Dimitrovgrad u oblasti obrazovanja, kulture, ekonomije, izgradnje infrastructure i civilnom sektoru.¹¹² Tokom ovog perioda, odobreno je i završeno osam projekata u iznosu od 301.489 evra.¹¹³ Prema rečima predstavnika lokalne samouprave Dimitrovgrad Saše Mančeva, Vlada Republike Bugarske je uložila 80.000 evra za elektrifikaciju.¹¹⁴ Osim toga, svake godine Vlada Bugarske pruža besplatne stipendije za visoko obrazovanje u Bugarskoj za pripadnike bugarske manjine u Srbiji.¹¹⁵ Od ukupnog broja stipendija, oko 70 je pripalo stanovnicima opštine Dimitrovgrad.¹¹⁶

106 Na teritoriji opštine prema istraživanju Zavoda za razvoj kulture nema ni jednog bioskopa, muzeja ili pozorišta, što umanjuje kvalitet života svih građana.

107 Ibidem.

108 Ibidem.

109 Zvaničan podatak dobijen na upit od Ambasade Republike Bugarske.

110 Ibidem.

111 Ibidem.

112 Ibidem.

113 Ibidem.

114 Zvaničan podatak dobijen na upit od predstavnika lokalne samouprave Dimitrovgrad.

115 Zvaničan podatak dobijen na upit od Ambasade Republike Bugarske.

116 Ibidem.

OPŠTINA ŽAGUBICA

“Kraj u kojem žive pripadnici vlaške zajednice ima najveći broj gastarbajtera u Evropi”

(Radiša Dragojević, predsednik Izvršnog odbora Nacionalnog saveta vlaške nacionalne manjine)

Opština Žagubica se uz još sedam opština nalazi u Braničevskom upravnom okrugu koji zauzima administrativnu teritoriju od 3865 kvadranih kilometara i spada u najveći okrug u istočnom i južnom delu Srbije. Obuhvata opštine Veliko Gradište, Požarevac, Malo Crnice, Golubac, Kučevo, Žabare, Petrovac i Žagubicu. Broji preko 183 hiljade stanovnika (popis 2011.) sa prosečnom gustinom naseljenosti od 46 stanovnika po kvadratnom kilometru.

Sa površinom od 760 kvadratnih kilometara, opština Žagubica po teritoriji spada u veće opštine u Srbiji. Međutim sa ukupnim brojem stanovnika 12 737 (popis 2011.) ona je slabije naseljena sa prosekom od 15 stanovnika na kvadratni kilometar. U etničkoj strukturi stanovništva Srbi čine oko 74% populacije, Vlasi 22% i ostali. Broj članova po domaćinstvu je 2,96, prosečna starost 48 godina, što je za 5 godina iznad proseka Srbije. Stopa prirodnog priraštaja je minus 15 i ona je dva i po puta niža od proseka Srbije. Žagubica po razvijenosti spada u četvrtu grupu opština čiji je bruto društveni proizvod ispod 60% republičkog proseka.

Podsticaji, zarade, zapošljavanje, stope rizika od siromaštva

U periodu 2016-2018. Republika Srbija uložila je u sve opštine koje čine Braničevsku oblast ukupno preko 9 milijardi i 309 miliona dinara. Najveća razvojna ulaganja bila su u energetska infrastrukturu ukupno preko 6 milijardi i 790 miliona dinara. Sredstva koja su uložena u poljoprivrednu proizvodnju u tom period su ukupno iznosila preko milijardu i 159 miliona dinara. U podsticanje izvoza je uloženo 233 miliona dinara. Podrška zapošljavanju je iznosila preko 215 miliona dinara. Mada Braničevska oblast sa svojim ukupnim učešćem u BDP Srbije nema visoke indekse, ona u ukupnom BDP Srbije standardno iznosi 2 %, uz izuzetak 2017. kada je taj indeks bio 1,9%, uz istovremeni pad indeksa bruto društvene vrednosti ostvarene po glavi stanovnika. Ova oblast je u 2018. godini imala daleko najveći rast bruto društvene vrednosti u odnosu na ostale statističke oblasti u Srbiji. Taj indeks je iznosio 14,4% ali bez značajnijeg pomeranja drugih indeksa osim izraženog rasta u učešću bruto društvene vrednosti po glavi stanovnika Srbije gde se ono sa 77% u 2017, popelo za 6,5 indeksnih poena odnosno iznosilo je 83,7%. Najveća bruto vrednost u Braničevskom okrugu stvara se u prerađivačkoj industriji, energetici, trgovini i saobraćaju, poljoprivredi i poslovanju nekretninama.¹¹⁷

U posmatranim godinama (2016-2018) opština Žagubica je ukupno dobila podsticajnih i razvojnih sredstava u visini od 320 miliona dinara. Najveća suma je bila 2016. Godine, preko 149 miliona dinara, da bi se naredne dve godine ona kretala oko 80 miliona dinara godišnje. Najveći deo tih sredstava je usmeren na podršku poljoprivrednoj proizvodnji. U posmatranom periodu u poljoprivredi je podržano 8400 zahteva za koje je izdvojeno dve trećine ukupnih podsticajnih sredstava usmerenih u opštinu Žagubica (215 miliona dinara). Na listi slede podsticaji proizvodnji gde je bio 1 korisnik, 17 u kategoriji malih i srednjih privrednih društava i 96 preduzetnika.

117 <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/nacionalni-racuni/regionalni-podaci>

Tabela: Ukupni razvojni podsticaji regionalnog razvoja opštini Žagubica¹¹⁸

Po godinama	2016	2017	2018
Podsticaji po namenama			
Zapošljavanje	13.359.000	13.821.000	13.051.000
Izvoz		65.000	75.000
Proizvodnja	12.000.000	315.000	
Poljoprivreda	111.659.000	41.931.000	50.365.000
Saobraćajna infrastruktura	6.784.000	6.024.000	14.187.000
Ekološka infrastruktura	3.110.000	2.220.000	1.180.000
Komunalna infrastruktura			4.968.000
Energetska infrastruktura		12.345.000	1.334.000
Zdravstvo	2.570.000	997.000	
Obrazovanje, nauka, kultura i sport		5.265.000	1.805.000
Druge namene		686.000	225.000
Ukupno	149.482.000	84.254.000	87.190.000

Broj privrednih društava u opštini Žagubica u 2018. godini bio je 84 što je blagi rast u odnosu na 2016. godinu. Broj preduzetnika je u periodu 2016- 2018. porastao sa 241 na 255 sa tendencijom daljeg rasta. Udeo privrednih društava opštine Žagubica u ukupnom broju u Srbiji je marginalan minus 0,06% a udeo broja preduzetnika u ukupnom broju u Srbiji je 0,10%.

U opštini Žagubica je 2011. bilo 3156 poljoprivrednih gazdinstava koja raspolažu sa 18.892 hektara zemljišta različite namene. Broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava je 2.016 a broj pravnih lica u oblasti poljoprivrede je četiri. U periodu od 2016. do 2018. nije registrovana ni jedna zemljoradnička zadruga¹¹⁹.

U istraživanom periodu registrovana zaposlenost nije beležila rast. Naprotiv, u 2016. je bilo 2.005 zaposlenih a naredne godine samo jedan više. U 2018. ona je pala na 1.960. Prema statističkim podacima prosečna zaposlenost (registrovana) na hiljadu stanovnika iznosila je 17,4 % dok je prosek Srbije 29,4%. U istom periodu broj registrovanih nezaposlenih u opštini Žagubica je beležio tendenciju opadanja. Sa 24 registrovana nezaposlena lica na hiljadu stanovnika ova opština je daleko ispod republičkog proseka koji je u 2017 iznosio 85¹²⁰. Treba istaći da ukupan broj registrovanih zaposlenih lica od 2015. godine statistika obuhvata i registrovane individualne poljoprivrednika. Uočljivo je da ne postoji korelacija između tendencija koje pokazuju broj registrovanih zaposlenih i registrovanih nezaposlenih.

118 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

119 Podaciji dobjeni na zahtev istraživačkog tima od Zadrugnog saveza Srbije

120 Niska nezaposlenost je delom i posledica visoke starosti stanovništva (48 godina).

Регистровани запослени, 2016–2018.*

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор: Статистика запослености и зарада, РЗС.

Prema evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje broj registrovanih nezaposlenih lica u 2016. godini iznosio je 341 dok je u 2018. taj broj smanjen na 240 sa daljom tendencijom opadanja i u 2019. godini.

Tabela: Etnička struktura registrovanih nezaposlenih u opštini Žagubica¹²¹

Godina	2016.	2017.	2018.
Srbi	192	134	138
Vlasi	5	2	4
Romi	7	2	7
Ostali	137	101	88
Ukupno	341	240	240

Prosečna zarada bez poreza i doprinosa u opštini Žagubica za tri istraživane godine se kretala između 37 i 42 hiljade dinara, što je za oko 20% manja od proseka Srbije.

Tabela : Prikaz prosečne zarade bez poreza i doprinosa u opštini Žagubica¹²²

Prosečne neto zarade	2016.	2017.	2018.
Žagubica	37.064	38.304	42.161
Srbija	46.097	47.893	49.650
Razlika	9.033	9.879	7.489

U opštini Žagubica ima 617 korisnika socijalne pomoći što čini 5,7% od stanovnika opštine.

Stopa rizika od siromaštva je 40,3% što je znatno više od proseka za Srbiju (25,4%). Korisnika novčane pomoći u posmatranom periodu je bilo ispod 1 % od ukupnog broja stanovnika.

121 Podaci dobijeni nazahtev istraživačkog tima od Nacionalne službe za zapošljavanje

122 <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

Budžet opštine

Godišnji budžet Žagubice se u tri istraživane godine kretao ispod 500 miliona dinara i po glavi stanovnika on iznosio je 40.550 dinara što je neznatnih 12 dinara manje u odnosu na prosek Srbije.¹²³

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Žagubica	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	438763	495501	505449
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	37475	42982	44541
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	112045	131420	123897
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	25.5	26.5	24.5
	05. Finansijska autonomija JLS	%	32	30.8	33.4
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	1564	13216	9738
	23. Приходи од трансфера и донација, као % текућих прихода	%	70.6	74.9	74.5

Izvor: <https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/>

Opština Žagubica je visoko zavisna od transfera i donacija i ta se zavisnost povećava od 2016. godine (70,65) na blizu 75% u 2017. i 2018. To pokazuje da opština ima stepen samofinansiranja od oko 25%. Ukupni budžetski prihodi po stanovniku u posmatranom periodu su se kretali od 37.500 do 44.500, što je na proseku Srbije.

Demografija i migracioni procesi

Demografska slika opštine Žagubica pokazuje da se broj njenih stanovnika znatno brže smanjuje u odnosu na druga naselja Braničevskog okruga kojem Žagubica pripada. Ne ulazeći u analizu razloga, u Okrugu je za nepune dve decenije, prema popisima i proceni 2018.godine,¹²⁴ ukupan broj stanovništva smanjen za 16%. Opština Žagubica u istom periodu je izgubila skoro četvrtinu svog stanovništva odnosno 24%. Prema proceni Vitalne statistike RZS, opština Žagubica će sa nultim migracionim indeksom 2041. godine imati 2900 stanovnika manje u odnosu na 2011. godinu.

Od sedamdesetih godina prošlog veka, na popisima stanovništva Jugoslavije, vodi se evidencija emigracionih procesa. Teritorija istočne i centralne Srbije spada u prvu "vruću" zonu emigracionih kretanja u koju spada i Žagubica.¹²⁵ Podaci pokazuju da je stanovništvo tog dela Srbije tradicionalno bilo "sklono"

¹²³ isto

¹²⁴ <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

¹²⁵ https://www.researchgate.net/publication/293167503_Prostorni_aspekti_emigracije_iz_Srbije_Tri_'vruce'_emigracione_zone_Spatial_aspects_of_emigration_out_of_Serbia_Three_'hot'_emigration_zones

pre svega ekonomskim emigracijama. Svojim visokim procentualnim učešćem u ukupnom udelu stanovništva Srbije u emigraciji, od 31-38%, ovaj deo Srbije decenijama čvrsto drži čelnu poziciju. U analizi etničke emigracione strukture stanovništva poreklom iz istočne i centralne Srbije, prema popisu iz 2001. godine, najveći procenat su činili pripadnici srpske nacionalnosti 80,2% zatim Vlasi sa 7,7%, Romi sa 1,1%. dok su ostali i nepoznati činili ukupno 11,2%.

“Kraj u kojem žive pripadnici vlaške zajednice ima najveći broj “gastarbajtera” u Evropi i taj trend se u poslednje dve tri godine povećava odlaskom mladih. U Petrovcu i Žagubici bukvalno svako domaćinstvo ima barem jednog člana porodice u Zapadnoj Evropi. Veliko je interesovanje za dobjanje pasoša zemalja koje su već u EU, posebno u pograničnim opštinama. Iskreno Vlasi dele sudbinu ovoga što se dešava u celoj Srbiji”.

(Radiša Dragojević)

Statistički podaci i procene o emigracionim procesima poslednjih dvadeset godina na nivou Srbije su sami po sebi zabrinjavajući a analize sa nivoa lokalnih sredina dodatno izoštruju sliku. Konkretno, podaci o emigracionim procesima pokazuju da je pre nepunih trideset godina (1991.godine) sa teritorije opštine Žagubica u inostranstvu bilo evidentirano 7,3 % njenog ukupnog stanovništva. Taj procenat je 2001. godine porastao na 12,8% da bi deset godina kasnije on porastao za skoro više od polovine i iznosio je 18,1 %.

Migracioni saldo unutrašnjih kretanja stanovništva u opštini Žagubica je u periodu od 2016-2018. imao tendenciju opadanja negativnog trenda. U početnoj godini on je bio minus 29 dok je u narednoj godini istraživanja iznosio plus 8 da bi u 2018. godini iznosio minus 22.¹²⁶

126 <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/stanovnistvo/migracije-stanovnistva/>

OPŠTINA NEGOTIN

Borski administrativni okrug, ukupne površine 3507 kvadratna kilometara obuhvata opštine Bor, Majdanpek, Negotin i Kladovo. Na popisu 2011. godine okrug je imao ukupno 124. 992 stanovnika odnosno 35 po kvadratnom kilometru. Nosilac privrednog razvoja je HE Đerdap, rudarsko topioničarski kompleks Bor, pogotovo posle prodaje kineskom investitoru, i poljoprivredna proizvodnja.

Oština Negotin obuhvata površinu od 1090 kvadratnih kilometara. Prema popisu iz 2011. imala je 37 056 stanovnika i sa 31 stanovnikom po kvadratanom kilometru spada u slabije naseljenu teritoriju. Gustina stanovništva je tri puta manja od proseka Srbije. Stopa prirodnog priraštaja je minus 16 a prosečan broj članova po domaćinstvu je 2,66. Procene su da će opština Negotin 2041. godine, sa nultim migracionim kretanjima, imati 24.375 stanovnika što je prema proceni o broju stanovništva u 2018. godini za preko osam hiljada manje¹²⁷.

U nacionalnoj strukturi stanovništva ove opštine, prema popisu iz 2011.godine, preko 79 % su pripadnici srpske nacionalnosti, Vlasi čine 9,3 % stanovništva, Romi nešto više od 1%, Rumuni 0,47% dok ostali u ukupnoj strukturi stanovništva učestvuju sa preko 9%.

Blizina Dunava i najavljeno čišćenje njegovog plovnog puta kao i revitalizacija postojeće rečne luke i hemijske industrije u Prahovu je strateška prednost ovog kraja. Konfiguracija zemljišta i odgovarajuća mikroklima je resurs koji ovaj kraj čini vinogradskim. Procena je da se vinova loza na široj teritoriji opštine Negotin gaji na preko 600 hektara. Opština Negotin spada u III kategoriju po stepenu razvijenosti čiji bruto društveni proizvod iznosi od 60-80 posto u odnosu na republički prosek.

Podsticaji, zarade, zapošljavanje, stope rizika od siromaštva

Svojom specifičnom strukturom privrede, Borska oblast je u posmatranim godinama bila podržana u dva glavna sektora, industrijskoj proizvodnji kojoj je u 2017. godini usmereno preko 2 milijarde podsticajnih sredstava i poljoprivredi, za koju je u posmatrane tri godine izdvojeno 560 miliona dinara. Na trećem mestu u istom periodu podrška zapošljavanju je iznosila preko 321 milion dinara.

Borska oblast je specifična, u odnosu na druge oblasti, po izuzetno visokim ulaganjima u naučno istraživački rad. Podrška za tu namenu je u periodu 2016-2018. iznosila preko 520 miliona dinara. Bruto društvena vrednost (BDV) u Borskoj oblasti beleži rast 2017. godine, u odnosu na 2016. za 16,7% što je istovremeno povećalo indeks učešća BDV u BDP Srbije sa 1,4 na 1,5. To je šta 9,8 indeksnih poena podiglo učešće ostvarenog BDV po glavi stanovnika u 2017. i ona je dostigla 91,8% od proseka Srbije. Iako je trend rasta bruto društvene vrednosti nastavljen i 2018. i to za čitavih 9,6% procenat učešća u BDP Srbije se nije promenio. Najveći BDV se ostvaruje u oblasti prerađivačke industrije i energetike koji više nego sedam puta veći od indeksa BDV u saobraćaju i trgovini. Indeks BDV poljoprivrede je skoro 12 puta niži od oblasti energetike.¹²⁸

U opštini Negotin je u 2018. godini bilo 197 privrednih društava i 916 aktivnih preduzetnika. Privredna društva u opštini Negotin predstavljaju 0,14% od ukupnog broja društava u Srbiji a aktivni preduzetnici predstavljaju 0,35% od svih preduzetnika u Srbiji. U tri analizirane godine zabaležen je permanentni rast broja preduzetnika koji je nastavljen u prvoj polovini 2019. godine kada ih je bilo 934. Prema popisu iz 2011. godine, u opštini Negotin bilo je 4700 poljoprivrednih domaćinstava koja su obrađivala

127 <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

128 <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/nacionalni-racuni/regionalni-podaci>

preko 30 hiljada hektara zemljišta. U 2018. formirana je jedna zemljoradnička zadruga.¹²⁹ U opštini Negotin registrovano je 2.657 poljoprivrednih gazdinstava i pravnih lica koja imaju prava na subvencije za razvoj poljoprivrede.¹³⁰

Tabela : Sredstva podsticajnog regionalnog razvoja u opštini Negotin¹³¹

Po godinama	2016.	2017.	2018.
Podsticaji po namenama			
Zapošljavanje	12.689.000	17.903.000	
Izvoz	68.976.000	97.578.000	
Proizvodnja	30.000.000	25.000.000	3.490.000
Poljoprivreda	130.609.000	45.395.000	54.527.000
Naučno istraživački rad	432.000	851.000	818.000
Prostorno planiranje			1.250.000
Saobraćajna infrastruktura			53.000.000
Zaštita životne sredine			1.300.000
Komunalna infrastruktura	12.314.000		
Energetska infrastruktura		12.345.000	1.334.000
Zdravstvo	15.011.000	3.073.000	1.096.000
Obrazovanje, nauka, kultura I sport	3.465.000	3.495.000	15.247.000
Druge namene	4.607.000	500.000	1.000.000
Ukupno	278.107.000	193.795.000	146.924.000

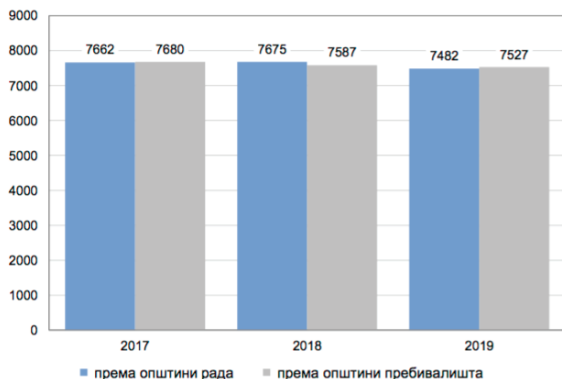
Tokom tri godine obuhvaćene istraživanjem u opštini Negotin, uloženo je preko 618 miliona dinara podsticajnih sredstava. Najveći deo je usmeren prema mikro, malim i srednjim preduzećima kao podrška izvozu i poljoprivrednim gazdinstvima. Broj registrovanih zaposlenih u opštini Negotin je od 2016. godine do 2018. godine u apsolutnom iznosu porastao za 15 novozaposlenih, odnosno, taj rast je manji od 1%. posto. Međutim opština Negotin sa 7.675 registrovana zaposlena statistički ima 23% zaposlenih na hiljadu stanovnika što je samo za 6% manje od proseka Srbije.

¹²⁹ Podaci dobijeni na zahtev istraživačkog tima od Zadružnog saveza Srbije

¹³⁰ Uprava za Trezor – Registar poljoprivrednih gazdinstava

¹³¹ <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

Регистровани запослени, 2017–2019.*

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници
Извор: Статистика запослености и зарада, РСЗ

U istom periodu registrovana nezaposlenost je opala za 282 osobe na evidencije NSZ, odnosno, to smanjenje je bilo oko 11%¹³².

Tabela: Etnička struktura registrovanih nezaposlenih u opštini Negotin¹³³

Godina	2016.	2017.	2018.
Srbi	2.095	2.149	1.933
Vlasi		1	1
Romi	70	94	87
Ostali	327	224	189
Ukupno	2.492	2.468	2.210

Nesumnjivo da je zvanični podatak o etničkoj strukturi registrovanih nezaposlenih lica u opštini Negotin neobičan kada se zna da pripadnici vlaške zajednice čine više od devet posto ukupnog stanovništva.¹³⁴ Na evidenciji NSZ kao nezaposlen registrovan je samo jedan pripadnik vlaške nacionalnosti. Međutim u evidenciji pod stavkom „ostali“ je prijavljen značajan broj nezaposlenih, odnosno lica za koje ne postoje podaci o nacionalnosti. Uočava se da i u popisu stanovništva opštine Negotin posotoji visok postotak u kategoriji “neizjašnjeni” i “ostali”.

Za razliku od indikatora prosečne neto zarade koji je u drugim istraživanim opštinama bio u porastu, prosečna neto zarada u opštini Negotin nije se kretala, uzlaznom linijom. Statistika pokazuje da je u prve dve istraživane godine ona bila veća nego u završnoj 2018. godini kada je prosečna zarada bila za 780 dinara niža. Poređenjem sa prosečnim neto zaradama na nivou Srbije može se pratiti kontinuirano zaostajanje u posmatranim godinama kada je inače bilo realno očekivati njihov rast.

¹³² ni ovde kao ni u Žagubici ne postoji logična korelacija između kretanja registreeovane zaposlenosti i registrovane nezaposlenoszi

¹³³ Podaci dobijeni na zahtev istraživačkog tima od Nacionalne službe za zapošljavanje

¹³⁴ Procena je Nacionanog saveta vlaške nacionalne zajednice da je taj broj mnogo veći

Tabela: Prosečne zarade bez poreza i doprinosa u opštini Negotin¹³⁵

Godina	2016.	2017.	2018.
Negotin	43.111	43.798	42.331
Srbija	46.097	47.893	49.650
Razlika	2.986	4.095	7.319

U opštini Negotin u 2018. socijalnu pomoć je koristilo 3365 lica, odnosno 10,3% od ukupnog broja stanovnika opštine.

Stopa rizika od siromaštva je na nivou od 30%, što je blizu proseka Srbije (25,7%).

Na osnovu podataka Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka iz 2017. godine, u opštini Negotin postoji jedan bioskop koji je posetilo 2740 lica i 3 muzeja sa 38.880 posetilaca.

Budžet opštine

U istraživanim godinama budžet opštine Negotin se kretao iznad milijardu dinara. Međutim uviđom u ukupne prihode opštinskog budžeta vidljivo je da su sredstava varirala iz godine u godinu. Tako je u 2016. budžet opštine raspolagao sa više od milijardu, već naredne on je bio znatno veći da bi u 2018. bio za 10% manji. Sa variranjem visine budžetskih sredstava varirao je ukupni prihod po glavi stanovnika i on je u 2018. godini bi manji nego 2016.

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	2016	2017	2018
Negotin	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	1031440	1155441	1054890
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	30416	34694	32305
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	725263	743119	736787
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	70,3	64,3	69,8
	05. Finansijska autonomija JLS	%	72,6	73,3	70,3
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	30085	0	3853
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	30,5	29,3	30,2

Izvor: <https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/>

135 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

Opština Negotin ima visok stepen samofinansiranja koji se, u posmatranom periodu, kreće na nivou od 70%, odnosno prihodi od transfera i donacija su na nivou od 30%. Opština ima visok stepen finansijske autonomije, takodje na nivou od 70%.

Demografski i migracioni procesi

Između popisne 1991. Godine i poslednje procene 2018. u opštini Negotin stanovništvo je smanjeno za oko četvrtinu ili u brojkama za preko 11.000. Gustina naseljenosti ove opštine je 31 stanovnik na kvadratni kilometar, što je tri puta manje od proseka Republike. Broj članova domaćinstva je takodje manji od proseka na nacionalnom nivou i iznosi 2,66, a stopa prirodnog priraštaja dva i po puta niža i iznosi minus 16 u odnosu na minus 6 na nivou Srbije. Prosečna starost stanovništva opštine je 48 godina što je za pet godina više nego na nivou Srbije. Projektovani broj stanovnika sa nultim migracionim saldonom u 2041. godini u Negotinu procenjen je na nešto više od 24 000 stanovnika a sa migracionim procesima na 23 000. Na ovakvo smanjenje broja stanovnika uz navedene indikatore koji ukazuju na nepovoljna demografska kretanja, utiče i emigracioni faktor. Naime, za opštinu Negotin je karakteristično da je ona tridesetak godina u samom vrhu opština u Srbiji po udelu svog stanovništva u ukupnoj strukturi emigracione populacije. Prema popisu iz 1991. godine, opština je imala ukupno oko 60 hiljada stanovnika od čega je preko 10.653 ili 17,9% bilo u inostranstvu, u narednom popisu ta brojka je iznosila 14 217 odnosno 24,8%, da bi 2011. taj procenat bio 25,2%. Unutrašnji migracioni procesi u opštini Negotin su imali skokovite tendencije. U 2016. godini migracioni indeks je bio minus 20 da bi naredne dve godine (2017-2018) on skočio na minus 129.

Centralni i istočni deo Srbije je teritorija gde je naseljenost pripadnika vlaške zajednice najveća. Broj pripadnika vlaške zajednice 2001. godine je bio 39.882, u međuvremenu je smanjen za oko 5000. Zvanično Vlaha u Srbiji na poslednjem popisu je bilo 34.978. Vlaška populacija je koncentrisana u Borskoj, Braničevskoj, Zaječarskoj i Pomoravskoj oblasti. Kada su u pitanju teritorijalne jedinice, najveći broj Vlaha živi u Boru, Petrovcu, Kučevu, Negotinu, Boljevcu, Zaječaru, Žagubici i Majdanpeku, dok ih manje od hiljadu ima u Kladovu, Čupriji, Despotovcu, Malom Crniću, Žabarima, Golupcu, Velikom Gradištu i Svilajncu. Činjenica je da pripadnici vlaške zajednice zajedno sa većinskim i ostalim manjinskim stanovništvom žive u delu Srbije čija je stopa rizika od siromaštva visoka, konkretno u opštini Negotin 28,5% i Žagubici sa 40,3%.¹³⁶ Stanovništvu ovog ekonomski ugroženog kraja kontinuirano pristižu devizne doznake iz inostranstva. Prema informacijama koje poseduje Narodna banka Srbije, zaključno sa avgustom 2018. godine, “po osnovu registrovanih doznaka stigle su 1,2 milijarde evra, dok je procenjena vrednost neregistrovanih doznaka, van bankarskog računa i brzog transfera novca, iznosila oko 1,1 milijardu evra”.¹³⁷ Demografski podaci pokazuju da je udeo stanovništva centralne i istočne Srbije procentualno najbrojnije u emigracionoj populaciji Srbije te je realna pretpostavka da je značajan deo ovih deviznih doznaka usmeren primaocima koji žive u izrazito emigracionoj zoni što predstavlja značajnu finansijsku podršku stanovništvu u tom delu Srbije¹³⁸.

136 <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

137 <https://www.seebiz.eu/drustvo/nbs-rekordan-priliv-deviza-u-srbiju-ove-godine/186547/>

138 Lični devizni priliv iz inostranstva je u poslednjoj deceniji je konktinuiran i kreće se oko 2,75 milijardi eura godišnje. Njegovo učešće u bruto društvenom proizvodu Srbije je oko 8%.

Fokus grupa

Predstavnici vlaške zajednice nisu zadovoljni sa podrškom Srbije u oblastima gde žive Vlasi i smatraju da se mora zaustaviti ekonomsko-privredno zaostajanje i devastiranje područja gde između ostalih živi najveći broj pripadnika vlaške zajednice. Poslednjih godina veća ulaganja u sredinama gde žive Vlasi bile su rekonstrukcije magistralnih puteva. Međutim, ulaganja u privredne kapacitete koji bi doneli značajniji broj novih radnih mesta je veoma malo. Najveći podsticaji u proizvodnju su bili u Boru 2017. godine kada je za tu namenu Srbija obezbedila podršku preko 2 milijarde dinara. Mada se ističe da je kraj gde žive pripadnici vlaške zajednice poljoprivredni, društveni bruto proizvod u tim oblastima se prvenstveno ostvaruje u oblasti rudarstva i energetike, transportnim uslugama i skladištenju, trgovinom nekretninama posle čega dolazi poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo.

Kroz privatizaciju je bilo pokušaja obnavljanja većih proizvodnih kapaciteta ali su oni završeni uglavnom stečajem a pogoni koji su se održali rade sa 20% kapaciteta. Broj zaposlenih i u Petrovcu i Žagubici, gde živi značajan broj Vlaha je smanjen u odnosu na kraj prošlog veka, kažu u Nacionalnom savetu vlaške nacionalne manjine “i onda se išlo na zapad ali je interesovanje i odlazak sada mnogo veći” konstatuju u Savetu.

Prve generacije emigracije su se krajem XX veka vraćale nazad u ondašnju Jugoslaviju i svojim novcem počinjali biznis u rodnom kraju. Uglavnom su to bile mini farme koje su u međuvremenu propale (međunarodne sankcije i ratni sukobi u periodu 1992-1999). Nepovoljni uslovi za razvoj poljoprivrede, neloyalna konkurencija u oblasti proizvodnje hrane i nerazvijene saobraćajnice su razlog što je ovaj kraj Srbije, koji je nekada proizvodio ekskluzivne prehrambene proizvode za izvoz, tek u tragovima sačuvao svoje nekadašnje brendove. U novije vreme povratak ekonomskih migranata je retka pojava.

U Nacionalnom savetu vlaške nacionalne manjine-zajednice, čije je sedište u Petrovcu, kažu da je bilo ulaganja u infrastrukturu ne samo u opštinama gde žive pripadnici vlaške manjine već u ceo region istočne Srbije. Posebno ističu izgradnju puta koji spaja Požarevac i Žagubicu.

“Generalno gledano, mi kao region gde žive Vlasi u 19 opština, ne možemo da budemo zadovoljni, jer osim ulaganja u infrastrukturu i saobraćajnice, investicija, u smislu otvaranja novih radnih mesta, u ovom delu Srbije nije bilo. Za pohvalu je saradnja sa kineskim privednicima iz rudarskog basena Bor, gde je zbog, pokretanja rudnika i topionice svakako došlo do unapređenja ekonomskog položaja ukupnog stanovništva pa time i pripadnika vlaške zajednice. Međutim, većeg poboljšanja ličnog standard nema” ilustrovao je ekonomski položaj Vlaha Radiša Dragojević, predsednik Izvršnog odbora Nacionalnog saveća vlaške nacionalne manjine.

Kada je reč o Žagubici, kao opštini koja je u fokusu istraživanja, osim ulaganja u infrastrukturu drugih kapitalnih ulaganja nije bilo. U Savetu kažu da realno gledajući ekonomsku situaciju, nije isplativo investirati u kraj gde žive pripadnici vlaške zajednice. Primer je Žagubica koja ima sve manje stanovnika, udaljena je od autoputa i Dunava i potencijalni investitori odustaju od namere da ulože novac u ovaj kraj.

Prednost Žagubice je očuvana priroda. Jedina grana koja je imala napredak u poslednjih deset godina je turizam. Broj posetilaca raste posebno aktiviranjem banje u Ždrelu. Generalno gledajući, prednost kraja gde žive Vlasi je očuvana priroda i napredak u korišćenju tog resursa je vidljiv ali, smatraju u Nacionalnom savetu, ima još uvek neiskorišćenih resursa u netaknutoj prirodi.

Ekonomsko zaostajanje kraja gde žive pripadnici vlaške zajednice nije posledica diskriminatornog stava države, smatraju u Nacionalnom savetu jer istu sudbinu deli i većinski narod koji živi u istim ekon-

omskim uslovima. Kod zapošljavanja, posebno u javnom sektoru, elementi koji određuju zapošljavanje su kvalifikacija i Nacionalni savet nije nikada tražio da se kod zapošljavanja primenjuju etničke proporcije.

Tabela: Izdvajanja Kancelarije za ljudska i manjinska prava Nacionalnom savetu vlaške nacionalne manjine-zajednice¹³⁹

Godina	2016.	2017.	2018.
Dotacije po godinama	7.545.497,00	7.757.459,00	7.757.490,00

139 https://ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/fajlovi/resenje_o_raspodeli_godisnje_kvote_nacionalnim_savetima_nacionalnih_manjina_za_2018.pdf

OPŠTINA TUTIN

“Situacija je dosta loša kada je u pitanju razvijenost opština merena kriterijumima iz Uredbe Vlade iz 2014. U Sandžaku osim Novog Pazara, pet opština je nerazvijeno, a Srbija nema adekvatan plan da njihov ekonomski položaj poboljša. Ugašena je Kancelarija za nerazvijena područja 2014.

(Sekretar Bošnjačkog nacionalnog vijeća Mirza Hajdinović)

Opština Tutin spada u četvrtu kategoriju opština merenu stepenom razvijenosti u Republici Srbiji. Njen stepen razvijenosti manji je od 60% republičkog proseka.¹⁴⁰ Opština Tutin pripada Raškom upravnom okrugu koji broji preko 300.000 stanovnika. Okrug obuhvata gradove Kraljevo i Novi Pazar, uključujući i tri opštine: Tutin, Rašku i Vrnjačku Banju. Od prethodno navedenih opština, Vrnjačka Banja je najbolje rangirana prema jedinstvenoj listi ekonomske razvijenosti regiona i nalazi se u drugoj kategoriji.¹⁴¹ Slede opštine Novi Pazar i Kraljevo koje spadaju u treću kategoriju dok su Tutin i Raška u četvrtoj kategoriji.¹⁴² Opština Tutin se prostire na 742 kvadratna kilometra. Prema zvaničnoj proceni Republičkog zavoda za statistiku iz 2018. godine ima 31.620 stanovnika.¹⁴³ Kada je reč o stopi prirodnog priraštaja, u opštini Tutin prisutna je pozitivna stopa prirodnog priraštaja plus 6 u odnosu na republički nivo minus 6.¹⁴⁴ Pored toga, prosečan broj članova domaćinstva je 4,65 u odnosu na republički nivo od 2,88.¹⁴⁵ Kada je reč o nacionalnoj strukturi opštine Tutin, prema zvaničnom popisu iz 2011. godine, evidentirano je 28.041 Bošnjaka (oko 90% od ukupnog stanovništva), 1.092 Muslimana (oko 4%) 1.090 Srba (oko 4%), 67 Roma, 55 Goranaca, 29 Albanaca dok je za 704 stanovnika podatak nepoznat. Prosečna starost stanovnika opštine Tutin je 33 godine, 10 godina manje od prosečne starosti na nivou Republike Srbije (43).¹⁴⁶

Podsticaji, zarade, zapošljavanje, stope rizika od siromaštva

U posmatranom periodu (2016-2018) na teritoriji opštine Tutin broj privrednih društava kretao se oko 220 uz izbalansiranu proporciju novoformiranih i ugašenih ili brisanih privrednih subjekata.¹⁴⁷ Broj aktivnih preduzetnika na kraju poslednje istraživane godine iznosio je 1.044.¹⁴⁸ Broj privrednih društava u opštini Tutin čini 0,16% od ukupnog broja privrednih društava u Srbiji a broj preduzetnika čini 0,40% od njihovog ukupnog broja u Srbiji. Za opštinu ovoga stepene razvijenosti, broj preduzetnika u opštini Tutin je veći nego u drugim posmatranim opštinama. Međutim, ekonomska snaga preduzetničkog sektora nije velika.

Prema poslednjem popisu poljoprivrede iz 2012. u opštini Tutin je evidentirano ukupno 4.732 poljoprivrednih gazdinstava od čega 2.902 imaju status registrovanog gazdinstva ili pravnog lica.¹⁴⁹ Poljop-

140 “Uredba o utvđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2014. godinu”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104, Beograd, 2014, str. 4.

141 Ibidem, str. 2. Vrnjačka Banja spada u ovu visoku kategoriju zhvaljujući decenijskom razvoju banjskog i zdravstvenig turizma.

142 Ibidem.

143 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Tutin_EURSRB002001007005.pdf

144 Ibidem.

145 Ibidem.

146 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Tutin_EURSRB002001007005.pdf

147 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Tutin_EURSRB002001007005.pdf

148 Ibidem.

149 Ibidem

rivredna gazdinstva raspolagala su sa oko 27.390 hektara zemljišta.¹⁵⁰ Kada je reč o novoformiranim zemljoradničkim zadrugama, otvoreno je 6 zadruga u 2018. godini. Tokom 2016. i 2017. godine nije otvorena ni jedna zemljoradnička zadruga.¹⁵¹

Kada se posmatra regionalna bruto-društvena vrednost (BDV) po delatnosti na nivou Raške oblasti u 2016. godini, najveći iznos je bio u trgovini, popravljanju motornih vozila, saobraćaju, skladištenju i uslugama smeštaja, ukupno 19 milijardi i 459 miliona dinara. U 2017. godini, taj iznos je porastao na 23 milijarde. Poslednje istraživane godine, BDV je nastavio da raste u oblasti prethodno navedenih delatnosti i iznosio je blizu 24 milijardi dinara. Ukupno učešće Raške oblasti u stvaranju BDP Republike Srbije, 2016. je bilo 2,2 % a poslednje istraživane 2018. godine to učešće je poraslo na 2,3%. Istovremeno u toj godini, BDV po stanovniku Raške oblasti iznosio 314.000 odnosno bio je nešto iznad polovine (52,3 %) u odnosu na isti indeks u Republici Srbiji¹⁵².

Ukupni podsticaji Republike Srbije opštini Tutin u 2016. iznosili su 79.008.000 dinara. Sredstva su bila namenjena za podsticanje zapošljavanja, poljoprivrede, saobraćajne i komunalne infrastrukture, zdravstva, obrazovanja, nauke, kulture i sporta. Najveći deo sredstava bio je usmeren na poljoprivredu. U 2016. godini, najveći broj pojedinačnih korisnika podsticajnih sredstava nalazio se u poljoprivrednoj proizvodnji. Podržano je preko 3.866 projekata sa budžetom od preko 48.114.000 dinara. Naredne godine, iznos sredstava za oblast poljoprivredne proizvodnje bio je skoro sedam puta manji, odnosno uloženo je 7.453.000 dinara¹⁵³. Potrebno je napomenuti da je 2017. godine došlo do naglog povećanja sredstava uložениh u podsticanje proizvodnje, odnosno, uložena finansijska sredstva u tom sektoru iznosila su 4.399.000 dinara. Poslednje godine posmatranog perioda sredstva uložena u poljoprivrednu proizvodnju ponovo su doživele rast ali ovaj put na 13.069.000 dinara. Potrebno je napomenuti da je tokom perioda obuhvaćenog istraživanjem (2016-2018) najmanje sredstava uloženo u zdravstvo, u iznosu od 65.000 dinara.

Tabela : Ukupan podsticaj regionalnog razvoja u opštini Tutin¹⁵⁴

Godina	2016.	2017.	2018.
Podsticaj zapošljavanja	18.763.000	19.701.000	28.983.000
Podsticaj proizvodnje		4.399.000	2.050.000
Podsticaj poljoprivrede	48.114.000	7.453.000	13.069.000
Prostorno planiranje			900.000
Saobraćajna infrastruktura	2.977.000		7.621.000
Komunalna infrastruktura	3.213.000	4.990.000	3.455.000
Zdravstvo	65.000		
Obrazovanje, nauka, kultura i sport	5.875.000	2.113.000	2.511.000
Druge namene		103.000	1.198.000
Ukupno	79.008.000	38.758.000	59.787.000

150 Ibidem.

151 Zvaničan podatak dobijen na upit od Zadružnog saveza Republike Srbije.

152 <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/nacionalni-racuni/regionalni-podaci>

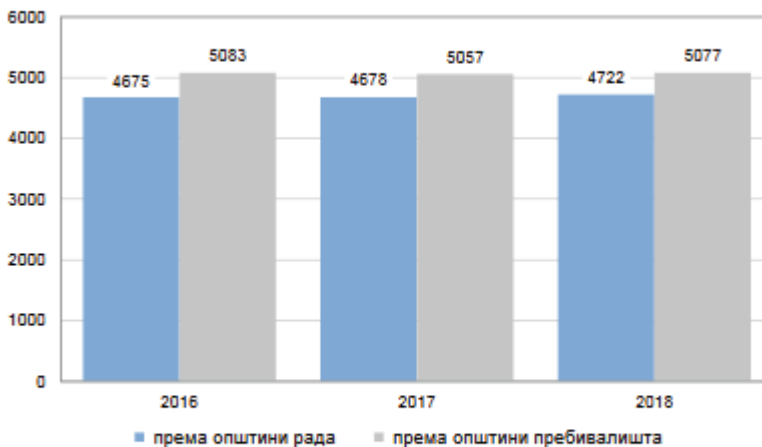
153 Treba imati u vidu da je u posmatranom periodu Vlada Srbije sprovedila program ekonomske i fiskalne konsolidacije u okviru stand-by aranžmana sa MMF gde je budžetska potrošnja smanjena i kontrolisana tokom 3 godine. U okviru ovoga aranžmana zapošljavanje u javnom sektoru je kontrolisano, a ta kontrola je nastavljena i nakon isteka aranžmana. Kod svih posmatranih opština uočene su visoke vrednosti podsticaja u 2016. i nagli pad u naredne dve godine.

154 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

Prema rečima Ervina Čelića iz Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ), Republika Srbija daje podsticajna sredstva i određene subvencije za devastirana područja preko NZS. Poslodavci iz devastiranih područja, koji otvaraju nova radna mesta, ukoliko zaposle lice sa liste NSZ-a, dobijaju podsticaj u iznosu od 250.000 dinara.¹⁵⁵ Kada je reč o zapošljavanju, podsticaji su usmereni u javne radove¹⁵⁶, subvencije zapošljavanja i podsticaj samozapošljavanja i dodatno obrazovanje radnika. Prema rečima Čelića, na poslednjih deset sajмова zapošljavanja pojedini poslodavci nisu mogli zaposliti niti jednog radnika, posebno ne sa evidencije Nacionalne službe za zapošljavanje jer ne poseduju adekvatne kvalifikacije.¹⁵⁷

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, opština Tutin je u poslednje tri istraživane godine (2016-2018) imala blagi godišnji rast registrovanih zaposlenih lica. U 2016. godini, broj registrovanih zaposlenih lica iznosio je 4.675, dok se u 2017. godini taj broj povećao na 4.678 zaposlenih.¹⁵⁸ Na kraju poslednje istraživane godine, evidentirano je 4.722 zaposlenih lica na nivou opštine.¹⁵⁹ Međutim, potrebno je naglasiti da, iako je na nivou opštine evidentiran blagi rast zaposlenosti u posmatranim godinama, ukupan broj zaposlenih lica na kraju poslednje istraživane godine čini svega 15% ukupnog stanovništva opštine Tutin. Prethodno navedeni indikator registrovane zaposlenosti je skoro dva puta niži u odnosu na zvaničan republički prosek koji iznosi 29%.¹⁶⁰

Регистровани запослени, 2016–2018.*

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор: Статистика запослености и зарада, РЗС.

Prema izveštajima Nacionalne službe za zapošljavanje Republike Srbije, nacionalna struktura registrovanih nezaposlenih bila je sledeća:

155 Zvaničan podatak dobijen na upit od Nacionalne službe za zapošljavanje Republike Srbije.

156 Javni radovi su vremenski ograničeni, na najviše šest meseci, kao i visina nadoknade. To je paliјativno rešenje problema nezaposlenosti, a opštine bi morale da imaju planove ekonomskog i sociјalnog razvoja. Imajući u vidu kapacitete lokalnih samuprava za kreiranje lokalnih planova razvoja, neohodna je stručna i finansijska podrška centralne Vlade.

157 U opštini Tutin, još uvek ima nepismenih ljudi u generaciji 35-40 godina, kompjuterska obrazovanost je na trećini od proseka u Srbiji. Takodje, zabrinjava i podatak da, od upisanih srednjoškولaca samo jedna trećina završi srednu školu. Već kod upisa u osnovnu školu obhvata se samo 91% dece, još 10% ne završi osnovnu školu, tako da obrazovanje bitno utiče na mogućnosti zapošljavanja i zarađivanja.

158 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Tutin_EURSRB002001007005.pdf

159 Ibidem.

160 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Republika%20Srbija_EURSRB.pdf

Tabela : Nacionalna struktura registrovanih nezaposlenih u opštini Tutin¹⁶¹

Godina	2016.	2017.	2018.
Bošnjaci	5.057	4.934	5.101
Muslimani	537	586	574
Srbi	88	88	80
Ostali	2371	2.371	2230
Ukupno	8.053	7.935	7.985

Prosečna zarada stanovnika koji žive na teritoriji opštine Tutin, u 2016. godini je iznosila 35.703 dinara, dok je u narednoj godini došlo do blagog povećanja u iznosu od 810 dinara. Međutim, u 2018. godini, prosečne zarade u opštini Tutin naglo su skočile na 39.574 (apsolutni rast od 3.061 RSD) dok je iste godine prosečna zarada na nivou republike iznosila 49.650 dinara.

Tabela: Prosečne neto zarade u opštini Tutin¹⁶²

Godina	2016.	2017.	2018.
Opština Tutin	35.703	36.513	39.574
Republika Srbija	46.097	47.893	49.650
Razlika	10.394	11.380	10.076

U opštini Tutin u 2018. je registrovano 4191 korisnika socijalne zaštite što je 13,2% od ukupnog broja stanovnika. Od toga 782 su korisnici novčane pomoći odnosno 8,6 % posto stanovništva. Rizik od siromaštva iznosi 66,1%, dok je prosek u Republici Srbiji 25,7%.

Prema istraživanju Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka iz 2017. godine u opštini Tutin nema ni jednog bioskopa, muzeja ili pozorišta, što jasno pokazuje da kvalitet života stanovnika nije zadovoljavajući.

Budžet lokalne samouprave

Budžet lokalne samouprave kretao se tokom istraživanog perioda (2016-2018) od milijardu do 966 miliona dinara. Formiran je od izvornih prihoda, donacija, transfera od drugih nivoa vlasti i slično. Prihodi i primanja budžeta lokalne samouprave Tutin po glavi stanovnika su se kretali od 32 do 30 hiljada dinara dok je na republičkom nivou evidentirana cifra od 40.562 dinara.¹⁶³ Istovremeno, rashodi i izdaci iz budžeta lokalne samouprave po glavi stanovnika u 2016. iznosili 28.388 dinara i manji su za oko 11.000 dinara od evidentiranih izdataka na republičkom nivou. Pored transfera od drugih nivoa vlasti, evidentirane su i donacije od međunarodnih organizacija koje su se kretale od 1.000.000 dinara do 10.000.000 dinara.¹⁶⁴ U odlukama o budžetu lokalne samouprave za 2016., 2017. i 2018. godinu ne precizira se na šta su utrosena donirana sredstva.

161 Nacionalna služba za zapošljavanje

162 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

163 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Tutin_EURSRB002001007005.pdf

164 Ibidem.

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	2016	2017	2018
Tutin	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	1011684	927468	966922
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	32108	29373	30531
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	347452	314390	270054
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	34,3	33,9	27,9
	05. Finansijska autonomija JLS	%	52,6	38,5	37,3
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	8822	3906	503
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	57,3	64,5	68,8

Podaci Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu pokazuju da se fiskalna pozicija opštine Tutin pogoršava u posmatranom periodu. Izvorni prihodi opštine su u padu sa 347 miliona dinara u 2016. godini na 270 miliona u 2018. godini (pad od 77 miliona dinara). Prihodi od transfera i donacija kao dela tekućih prihoda opštine, su veoma visoki i u porastu tokom celog posmatranog perioda. U 2016. godini, 57,3% prihoda dolazilo iz ovih izvora da bi u 2018. oni činili 68,8 ukupnih tekućih prihoda. Stepenn samofinansiranja opštine, koji indirektno pokazuje njenu ekonomsku snagu, je sa 52,6% u 2016. godini pao na 37,3%. Prihodi od donacija i transfera su podložni velikim fluktuacijama i razvoj se mora zasnivati na jačanju izvornih prihoda opštine. Posebno su promenljivi prihodi od donacija. Opštinski budžet je u 2016. godini imao prihod od 8,8 miliona dinara od donacija a samo dve godine kasnije, taj prihod je bio samo 500 hiljada dinara. Prihodi od donacija zavise od rasporeda javnih poziva, pogotovo onih donacija koje finansira EU.

Prema rečima direktorke Kancelarije za lokalni ekonomski razvoj Emine Gusinac, opština Tutin ima saradnju sa Crnom Gorom u okviru prekogranične saradnje u oblasti turizma.¹⁶⁵ U oblasti turizma se rade regionalni projekti sa susednim opštinama. Lokalna samouprava Tutin trenutno takođe sprovodi projekat u okviru programa inkluzije Roma i povratnika. Prema rečima Emine Gusinac, opština Tutin je u poslednjih deset godina postala „najveće gradilište“ u Srbiji.¹⁶⁶

Demografija i migracioni procesi

Prema poslednjoj proceni Republičkog zavoda za statistiku iz 2018. godine, opština Tutin ima ukupno 31.620 stanovnika. U odnosu na zvaničan popis iz 2011. godine, kada je evidentirano 31.155 stanovnika, broj stanovnika povećan je za 465.¹⁶⁷ U odnosu na zvaničan popis iz 2002. godine, kada je evidentirano 30.054 stanovnika, broj stanovnika povećan je za 1.556 što je jedinstveni slučaj kod istraživanih opština.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Zvaničan podatak dobijen na upit od Kancelarije za lokalni ekonomski razvoj.

¹⁶⁶ Ibidem

¹⁶⁷ http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi_rezultati.pdf

¹⁶⁸ <https://www.mtt.org.rs/Srbijapopis2002.pdf>. Opštine Novi Pazar i Tutin su jedine opštine u Srbiji u kojima postoji rast stanovništva.

Prema navodima Gorana Peneva i Jelene Predojević-Despić, autora studije “Prostorni aspekti emigracije iz Srbije, tri vruće emigracione zone”, Tutin spada u “zonu 3” odnosno u grupu opština u kojima se udeo emigranata u ukupnom broju stanovništva konstantno povećava.¹⁶⁹ Opštine iz “zone 3”, Priboj, Prijepolje, Tutin, Sjenica i Novi Pazar, su se tokom 1990. priključile područjima koja se mogu smatrati kao izrazito emigraciona.¹⁷⁰ U slučaju Sandžaka, autori tvrde da se naglo povećanje broja lica na radu ili boravku u inostranstvu vezuje za građanski rat koji je rezultirao raspadom bivše Jugoslavije, period tranzicije i ekonomsku krizu koja je zahvatila Republiku Srbiju. Prema rezultatima popisa iz 1981. i 1991. godine, u sandžačkim opštinama udeo lica na radu ili boravku u inostranstvu bio je uglavnom nizak i svakako niži od proseka u Srbiji. Međutim, autori navode da se u međupopisnom razdoblju od 1992. do 2002. godine broj stanovnika sa ovog područja u inostranstvu povećao gotovo šest puta (sa 5,4 na 31,0 hiljada), dok njihov udeo u ukupnom stanovništvu sandžačkih opština sa 2,3% na 12,6%.¹⁷¹ Za 11 godine udeo lica u inostranstvu je dostigao nivo skoro 2 i po puta veći od republičkog proseka.¹⁷² Autori Penev i Predojević-Despić zaključuju da je u tom periodu najmasovnija emigracija bila upravo iz opštine Tutin, iz koje je u inostranstvo, prema popisu 2002. otišlo 17,6% njenog ukupnog stanovništva.¹⁷³ Prema popisu 2011. taj procenat je smanjen na 11,9%¹⁷⁴.

U međupopisnom razdoblju 2002-2011, u “zoni 3” dolazi do opadanja broja lica na radu ili boravku u inostranstvu. Autori smatraju da se povratnička tendencija može objasniti činjenicom da je u tom periodu Republika Srbija sklapala sporazume o readmisiji. Slično zaključuju i autori “Studije o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije” (Mirjana Bobić, Milica Vesković Anđelković, Vlasta Kokotović Kanazir) međutim oni smatraju da se opština Tutin nalazi u emigracionoj zoni, odnosno prostoru, u kojem se udeo emigranata konstantno povećava.¹⁷⁵ Prema njihovom istraživanju, raspon udela lica u inostranstvu u ukupnom stanovništvu opštine Tutin kreće se iznad 10 pa čak i 20%¹⁷⁶. Kada je reč o migracijama unutar Republike Srbije, stanovnici opštine Tutin najčešće migriraju u Novi Pazar. Prema rečima autora studije, dve trećine ispitanika iz Novog Pazara je poreklom iz okolnih opština – Sjenice i Tutina.¹⁷⁷ Međutim, autori tvrde da to nije neobična pojava. Opština Tutin se ni u vreme socijalizma nije naročito izdvajala po razvijenosti, dok je stanje dodatno pogoršano nakon početka procesa privatizacije i urušavanja privrede.¹⁷⁸ Drugo, obrazovni sistem je slabo razvijen, nema raznovrnosti u pogledu dostupnosti obrazovanja, tako da je i školovanje u najbližem razvijenom gradu razuman izbor.¹⁷⁹ Kao poslednje, u Novom Pazaru živi mnogo stanovnika muslimanske veroispovesti, pri čemu ova etnička bliskost velikim delom utiče na smer teritorijalnog kretanja unutrašnjih migracija.¹⁸⁰

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku o kretanju stanovništva, Tutin je 2016. imao visoki minus unutrašnjeg migracionog salda 212, naredne godine on se prepolovio i iznosio je minus 103.

169 Goran Penev, Jelena Predojević-Despić *Prostorni aspekti emigracije iz Srbije, tri vruće emigracione zone*, Centar za demografska istraživanja Instituta društvenih nauka, Beograd, 2012, str. 1-31.

170 Ibidem.

171 Ibidem.

172 Ibidem.

173 Ibidem.

174 Ovo istraživanje jasno dokazuje da demografska kretanja zavise od opštih političkih prilika. Što je politička situacija nestabilnija, to je emigracija jača. U 2002. godini, broj novorođenih je naglo porastao i jedino u toj godini zabeležen je pozitivan rast broja stanovnika. To je bila godine političke stabilizacije u Srbiji, očekivanog ekonomskog rasta, poboljšanja standarda.

175 Mirjana Bobić, Milica Vesković Anđelković, Vlasta Kokotović Kanazir, *Studija o spoljnim i unutrašnjim migracijama građana Srbije sa posebnim osvrtom na mlade*, Švajcarska agencija za razvoj i saradnju, 2016, str. 43-68.

176 Ibidem.

177 Ibidem.

178 Ibidem.

179 Ibidem.

180 Ibidem.

Broj odseljenih prema broju doseljenih u Tutin je u 2018. godini bio veći za 153 odnosno migracioni saldo je bio minus 153.

OPŠTINA NOVA VAROŠ

Nova Varoš spada u četvrtu kategoriju po ekonomskoj razvijenosti. Prema administrativnoj podeli pripada Zlatiborskom upravnom okrugu koji broji preko 280.000 stanovnika. Okrug obuhvata Užice, opštinu Bajina Bašta, Kosjerić, Požegu, Čajetinu, Arilje, Priboj, Sjenicu, Prijepolje i opštinu Novu Varoš. Od prethodno navedenih opština, Užice je najbolje rangirano prema Uredbi o razvijenosti regiona i pripada prvoj kategoriji. Sjenica, Priboj i Nova Varoš po učešću u bro društvenom proizvodu po glavi stanovnika spadaju u četvrtu grupu opština.

Opština Nova Varoš prostire se na 581 kvadratnih kilometara i ima 14.595 stanovnika prema proceni Republičkog zavoda za statistiku iz 2018 godine.¹⁸¹ Kada je reč o stopi prirodnog priraštaja, u opštini Nova Varoš prisutna je visoko negativna stopa prirodnog priraštaja, minus 11, u odnosu na republički nivo minus 6.¹⁸² Pored toga, prosečan broj članova domaćinstva je 2,82 u odnosu na republički nivo od 2,88.¹⁸³ U nacionalnoj strukturi opštine Nova Varoš, prema zvaničnom popisu iz 2011. godine, evidentirano je 14.899 Srba (oko 89% ukupnog stanovništva), 788 Bošnjaka (oko 5% ukupnog stanovništva), 526 Muslimana (oko 3% ukupnog stanovništva) dok je za 77 lica podatak nepoznat.¹⁸⁴

Podsticaji, zarade, zapošljavanje i rizik od siromaštva

U posmatranom periodu na teritoriji opštine Nova Varoš broj privrednih društava kretao se oko 100 uz izbalansiranu proporciju novoformiranih i ugašenih ili brisanih privrednih subjekata. Broj aktivnih preduzetnika na kraju poslednje istraživane godine iznosio je 495. Privredna društva u opštini Nova Varoš čine 0,08% od ukupnog broja privrednih društava u Srbiji a broj preduzetnika čini 0,19% od ukupnog broja preduzetnika u Srbiji.

Kada je reč o broju poljoprivrednih gazdinstava, prema poslednjem popisu poljoprivrede iz 2012. godine, evidentirano je ukupno 3.627 poljoprivrednih gazdinstava na teritoriji opštine Nova Varoš. Evidentirana poljoprivredna gazdinstva raspolagala su sa oko 25.398 hektara zemljišta.¹⁸⁵ Kada je reč o novoformiranim zemljoradničkim zadrugama, tokom istraživanog perioda (2016-2018), otvorena je jedna zemljoradnička zadruga u 2018 godini.¹⁸⁶ Ukupan broj registrovanih poljoprivrednih gazdinstava i pravnih lica je 2.896.

Ukupna bruto-društvena vrednost (BDV) na nivou Zlatiborske oblasti u periodu 2016-2018. beleži blagi pad. U 2016. ukupno učešće BDV u BDP Srbije je iznosilo 3,1% dok je 2018. godina završena sa učešćem od 2,9%, odnosno, uz blagi pad od 0,2%. Istovremeno učešće ostvarene BDV po glavi stanovnika je sa 79,8% u 2016. palo u 2018. na 74,6% (pad od 5,2 procentna poena) u odnosu na prosek Srbije. Najveća BDV je ostvarena u rudarstvu, prerađivačkoj industriji, snabdevanju električnom energijom.¹⁸⁷

Ukupni podsticaj Republike Srbije opštini Nova Varoš u 2016. iznosio je 279.682.000 dinara.¹⁸⁸ Sredstva su bila namenjena za zapošljavanje, izvoz proizvodnju, poljoprivredu, zaštitu životne sredine,

181 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Nova%20Varos_EURSRB002001001007.pdf

182 Ibidem,

183 Ibidem.

184 http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi_rezultati.pdf

185 Ibidem.

186 Zvaničan podatak dobijen upitom od Zadružnog saveza Srbije.

187 Ibidem.

188 „Ukupni podsticaji regionalnog razvoja prema korisnicima“, *Agencija za privredne registre Republike Srbije*, Beograd, 2016.

zdravstvo, obrazovanje, nauku, kulturu i sport. Najveći podsticaj regionalnom razvoju bio je usmeren na izvoz, u iznosu od 111.868.000 dinara. U 2016. godini, najveći broj pojedinačnih korisnika podsticajnih sredstava nalazio se u poljoprivredi. Podržano je preko 5.660 projekata sa budžetom od preko 98.915.000 dinara. U 2017. godini, iznos podsticajnih sredstava za oblast izvoza nastavio je da raste. Tokom perioda obuhvaćenog istraživanjem (2016-2018), najmanje sredstava uloženo je u saobraćajnu i komunalnu infrastrukturu kao i zdravstvo.

Tabela: Ukupan podsticaj regionalnog razvoja opštini Nova Varoš¹⁸⁹

Godina	2016.	2017.	2018.
Podsticanje zapošljavanja	25.673.000	23.416.000	31.712.000
Podsticanje izvoza	111.868.000	141.008.000	236.700.000
Podsticanje proizvodnje	10.467.000	10.500.000	66.200.000
Podsticanje poljoprivrede	98.915.000	30.602.000	42.735.000
Zaštita životne sredine	10.000.000		5.000.000
Saobraćajna infrastruktura			
Komunalna infrastruktura			
Ekonomska infrastruktura	10.350.000	1.073.000	2.651.000
Zdravstvo	88.000		299.000
Obrazovanje, nauka, kultura i sport	4.625.000	1.800.000	20.697.000
Druge namene	7.696.000	5.900.000	33.206.000
Ukupno	279.682.000	214.299.000	438.842.000

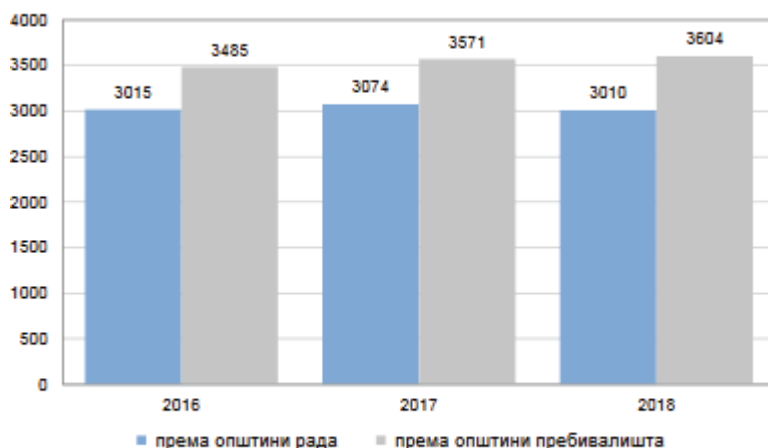
Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, opština Nova Varoš je u tri istraživane godine (2016-2018) imala blagi godišnji rast zaposlenih lica. U 2016. godini, broj registrovanih zaposlenih lica iznosio je 3.015, dok se u 2017. godini taj broj povećao na 3.074 zaposlenih. Na kraju poslednje istraživane godine, evidentirano je 3.010 zaposlenih lica na nivou opštine.¹⁹⁰

Ukupan broj registrovanih zaposlenih na teritoriji opštine Nova Varoš čini 25% ukupnog stanovništva. Prethodno navedeni procenat registrovane zaposlenosti ne razlikuje se u velikoj meri u odnosu na republički prosek od 29%.

189 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

190 Ibidem.

Регистровани запослени, 2016–2018.*

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор: Статистика запослености и зарада, РЗС.

Tabela : Nacionalna struktura registrovanih nezaposlenih u opštini Nova Varoš¹⁹¹

Godina	2016.	2017.	2018.
Srbi	741	604	557
Muslimani	20	20	20
Bošnjaci	16	9	11
Ostali	1.356	1.312	1.276
Ukupno	2.133	1.945	1.864

U opštini Nova Varoš, kao i u nekim drugima posmatranim opštinama, uočljiv je visoki procenat etnički neizjašnjenih lica u bazama podatak o registrovanim nezaposlenim licima. To je razlog da se podaci o etničkoj strukturi registrovanih nezaposlenih lica ne mogu smatrati pouzdanim. Nezaposlenih lica u kategoriji „ostali“ ima više nego u ostalim kategorijama zajedno¹⁹².

Prosečna zarada zaposlenih u opštini Nova Varoš, u 2016. godini iznosila je 33.956 dinara dok je u narednoj godini došlo do blagog povećanja u iznosu od 1.366 dinara.¹⁹³ Međutim, u 2018. godini, prosečne zarade u opštini Nova Varoš naglo su skočile na 40.590 odnosno imala je apsolutni rast od 5.268 dinara.

191 Nacionalna služba za zapošljavanje

192 U popisima je poznato da se ljudi ne izjašnjavaju o svom nacionalnom poreklu, pogotvo ako su u nacionalno mešovitom braku ili su deca iz nacionalno mešovitih brakova

193 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Nova%20Varos_EURSRB002001001007.pdf

Tabela : Prosečne neto zarade u opštini Nova Varoš¹⁹⁴

Prosečne neto zarade u RSD	2016.	2017.	2018.
Opština Nova Varoš	33.956	35.322	40.590
Republika Srbija	46.097	47.893	49.650
Razlika	12.141	12.571	9.060

U opštini Nova Varoš socijalnu pomoć u 2018. koristilo je 1991 lice ili 13,6% od ukupnog broja stanovnika.

Stopa rizika od siromaštva iznosi 40% u odnosu na 25,7% na nivou Srbije.

Prema podacima Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka iz 2017. na teritoriji opštine Nova Varoš postoji jedan bioskop koji je imao 955 posetilaca, jedno pozorište koje je imalo dve predstave sa 300 posetilaca i ni jedan muzej.

Budžet lokalne samouprave

Budžet lokalne samouprave kretao se tokom istraživanog perioda (2016-2018) od preko 600 miliona dinara do 690 miliona dinara. Formiran je od izvornih prihoda, donacija, transfera od drugih nivoa vlasti i slično. Ukoliko uporedimo ukupne prihode budžeta lokalne samouprave po glavi stanovnika sa prosekom Srbije, on je manji za oko 1.000 dinara. Prihodi i primanja budžeta lokalne samouprave Nova Varoš po glavi stanovnika iznose nešto više od 39 hiljada dinara u 2016. godini da bi u 2018. godini dostigli 47.279 dok je na republičkom nivou taj indikator imao vrednost od 40.562 dinara.¹⁹⁵ Istovremeno, rashodi i izdaci iz budžeta lokalne samouprave po glavi stanovnika iznose 32.855 dinara i manji su za oko 7.000 dinara od evidentiranih izdataka na republičkom nivou koji iznose 39.453 dinara.¹⁹⁶ U strukturi budžeta opštine Nova Varoš, značajnu stavku čine transferi od drugih nivoa vlasti, koje su iznosili od 201.000.000 dinara do 212.000.000 dinara na godišnjem nivou.¹⁹⁷

194 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

195 Ibidem.

196 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Republika%20Srbija_EURSRB.pdf

197 <http://www.novavaros.rs/index.php/2013-05-28-18-57-20.html>

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Nova Varoš	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	600616	667126	69
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	39624	44825	47279
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	380058	432880	442417
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	63,3	64,9	64,1
	05. Finansijska autonomija JLS	%	64,7	65,2	64,2
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	0	14752	4479
	23. Prihodi od transfera i donacija, kao % tekućih prihoda	%	35,7	37	36,5

Izvor: <https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/>

Opština Nova Varoš pokazuje visok stepen samofinansiranja za opštinu četvrtog stepena razvijenosti. Tokom posmatranog perioda stepen samofinansiranja je oscilirao oko 64%. U istom periodu prihodi od transfera i donacija kao deo tekućih prihoda budžeta opštine kretali se su od 35,7 do 37%.

Demografski i migracioni procesi

Prema poslednjoj proceni Republičkog zavoda za statistiku o kretanju stanovništva iz 2018. godine, opština ima ukupno 14.595 stanovnika. U odnosu na zvaničan popis iz 2011. godine, kada je evidentirano 16.758 stanovnika, broj stanovnika smanjen je za 2.163 lica.¹⁹⁸ U odnosu na zvaničan popis iz 2002. godine, kada je evidentirano 19.982 stanovnika, broj stanovnika u opštini Nova Varoš je smanjen je za 5.387 lica.

Prema podacima Republičko zavoda za statistiku, kretanje stanovništva, migracioni saldo u ovoj opštini 2018. bio je minus 134. Reč je o unutrašnjim migracionim kretanjima u toj godini kada je broj odseljenih lica bio za 134 veći od doseljenih na područje opštine Nova Varoš. U posmatrane tri godine negativni migracioni saldo blago opada.

Fokus grupa

U razgovoru sa predstavnicima Nacionalnog saveta bošnjačke nacionalne manjine-zajednice (BNV), predstavnicima ustanova relevantnih za očuvanje nacionalnog identiteta Bošnjaka i pripadnicima bošnjačke zajednice, istraživački tim je iz tih razgovara odabrao one segmente koji imaju ne-

¹⁹⁸ http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi_rezultati.pdf

posredne ili posredne dodirne tačke sa ciljem projekta¹⁹⁹. Prema rečima predsednice BNV dr Jasmine Baltić Ćurić ekonomske analize su veoma važni pokazatelji statusa bošnjačke zajednice, i naglasila je da su one osnova za razgovore sa predstavnicima lokalnih samouprava koje nisu uvek dovoljno upoznate sa svojim obavezama prema nacionalnim manjinama. Ona je naglasila da bošnjačka zajednica nastoji da ojača svest o etničkom identitetu i u skladu s tim da jednim delom reši problem školovanja na bosanskom jeziku. Govoreći o temama koje su neposredno vezane za ciljeve projekta ona je skrenula pažnju na strukturu zaposlenih u državnim i javnim službama ipreduzećima u sredinama gde žive Bošnjaci. Navela je primer Novog Pazara i Tutina gde je struktura zaposlenih u javnim službama” obrnuto srazmerna nacionalnoj strukturi stanovništva”. Takav stav je izneo i sekretar BNV Mirza Hajdinović navodeći da je “nacionalna sruktura zaposlenih u državnim službama u Tutinu, Sjenici i Novom Pazaru, pre svega u policiji, tužilaštvu, sudstvu, vatrogasnoj službi, zatvoru, kao i u državnim preduzećima apsolutno poremećena”. Takođe, navodi da se na zahtev BNV o nacionalnoj strukturi lokalne policije odgovorilo “ da je nacionalna struktura zaposlenih službena tajna i da se pripadnici MUP-a ne zapošljavaju po nacionalnoj pripadnosti”. Visok stepen nezaposlenosti, oko 60% radno sposobnog stanovništva nema posao, glavni je uzrok odlaska stanovništva iz Sandžaka u ekonomsku emigraciju, najčešće na Zapad. Visok je procenat i unutrašnjih migracija na relaciji selo-grad, kažu u Nacionalnom vijeću Bošnjaka.

Opština Novi Pazar, kao osnivač TV Novi Pazar nije prenela osnivačka prava na Nacionalni savet, uprkos tome što je taj medij proglašen kao ustanova od posebnog značaja za kulturu bošnjačke zajednice. Privatizacijom TV Novi Pazar bošnjačka zajednica je ostala bez svog “ centralnog medija” odnosno ostala je bez medija kojim bi BNV bio osnivač, što je prema mišljenju Hajdinovića, “ apsurd koji pokazuje da se ne poštuju prava bošnjačke zajednice”²⁰⁰. On navodi da je “ Programski savet RTS u julu (2019.) poslao zvanični dopis Nacionalnom vijeću Bošnjaka da Bošnjaci nemaju svoj jezik i ne mogu imati svoju redakciju u okviru RTS”.

U Nacionalnom vijeću bošnjačke nacionalne manjine-zajednice kažu ” da je u redu to što država Srbija finansira aktivnosti u četiri oblasti nad kojima Saveti-Vijeća imaju nadležnosti, ali mi imamo pravo baviti se i ostalim pitanjima izvan te četiri oblast”. Naveli su primer da zbog nerešenih odnosa Srbije i Kosova privreda Sandžaka ima ogroman problem “glavno tržište Sandžaka je bilo Kosovo i Crna Gora. Sada ta tržišta nemamo. Mi smo to prepoznali kao problem i tražili smo zvaničnim dokumentima da se uspostavi ekonomski koridor kako bi privrednici iz ovog kraja mogli i dalje privređivat. Koridor bi obezbeđivao NATO ili neke druge međunarodne snage.”²⁰¹

Inače u maju 2019. Bošnjačko nacionalno vijeće pokrenulo je “Inicijativu za rješavanje statusa Bošnjaka i statusa regije Sandžak”. Prema rečima predsednice Vijeća, Jasmine Baltić Ćurić, realizacija

199 Tokom tih razgovora doticane su teme izvan konteksta cilja istraživanja. (izgradnja svesti o pripadnosti bošnjačkoj zajednici, status bosnskog jezika, ulozi organizacija civilnog sektora u manjinskoj problematici itd...)

200 On je naveo primer da“ u okviru javnog medijskog servisa RT Vojvodine postoje redakcije na manjinskim jezicima,- prenešena su osnivačka prava štampanih medija na Nacionalne savete manjina u Vojvodini (regionalni listovi) to funkcioniše a kod nas Bošnjaka je sve to izbrisano”

201 Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave je osporilo Inicijativu o uspostavljanju specijalnog statusa za Sandžak, jer nije u skladu sa Ustavom i zakonima koji uređuju oblasti kojima se bave nacionalni saveti nacionalnih manjina. S tim u vezi, Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave ocenilo je da inicijativa Izvršnog odbora Bošnjačkog nacionalnog vijeća (BNV) za rešavanje statusa Bošnjaka i regije Sandžak nije u skladu sa Ustavnim i zakonskim odredbama kojim se uređuju oblasti delovanja nacionalnih saveta nacionalnih manjina. “Uvidom u dostavljenu dokumentaciju utvrđeno je da Inicijativa sadržinom izlazi iz okvira Ustavom propisanih oblasti u kojima nacionalni saveti mogu da deluju i u kojima predstavljaju nacionalnu manjinu, kao i zakonom poverenih ovlašćenja u tim oblastima i po svojoj prirodi je politički akt”, navodi se u odgovoru koji je potpisao ministar Branko Ružić i zaključuje da zbog nepravilnosti u radu Izvršnog odbora ministarstvo donosi rešenje o prestanku mandata članovima tog organa

inicijative za uspostavljanje specijalnog statusa za Sandžaka je prioritetan zadatak bošnjačke zajednica koja nudi “optimalno rešenje za sve narode koji žive u ovoj regiji”.

Tabela: Izdvajanja Kancelarije za ljudska i manjinska prava Nacionalnom vijeću bošnjačke nacionalne manjine-zajednice²⁰²

Godina	2016.	2017.	2018.
Dotacije po godinama	26.564.392,00	27.828.583,00	27.828.583,00

202 https://ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/fajlovi/resenje_o_raspodeli_godisnje_kvote_nacionalnim_savetima_nacionalnih_manjina_za_2018.pdf

OPŠTINA PROKUPLJE

“Od 2017 do 2019 godine, Prokuplje je realizovalo preko 20 projekata uz podršku nacionalnog budžeta i stranih donatora, pre svega Evropske unije”

Miloš Kostić, član IO Skupštine opštine Prokuplje

Prema Uredbi o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalnih samouprava opština Prokuplje spada u treću kategoriju koju čine 47 jedinica lokalne samouprave u Republici Srbiji čiji stepen razvijenosti je u rasponu od 60% do 80% republičkog proseka.²⁰³ Opština Prokuplje pripada Topličkom upravnom okrugu koji broji preko 90.000 stanovnika. Okrug obuhvata opštine Prokuplje, Blace, Kuršumliju i Žitorađu. Prokuplje je najbolje rangirano prema jedinstvenoj listi razvijenosti regiona i nalazi se u trećoj kategoriji dok preostale tri opštine Blace, Kuršumlija i Žitorađa spadaju u četvrtu kategoriju.²⁰⁴

Opština Prokuplje prostire se na 759 kvadratnih kilometara i prema proceni Republičkog zavoda za statistiku 2018. godine imala je 41.218 stanovnika.²⁰⁵ Kada je reč o stopi prirodnog priraštaja, u opštini Prokuplje ona je identična stopi prirodnog priraštaja od minus 6 na republičkom nivou.²⁰⁶ Pored toga, prosečan broj članova domaćinstva je 2,93 u odnosu na republički nivo od 2,88. U popisu iz 2011. godine Prokuplje je imalo 43.613 stanovnika što je u odnosu na popis iz 2002. smanjenje za 7.283.²⁰⁷ Prema zvaničnom popisu iz 2011 godine, u nacionalnoj strukturi opštine evidentirano je 40.936 Srba (oko 94% ukupnog stanovništva), 2.154 Roma (oko 5%) 113 Crnogoraca (oko 0.25%), dok je za 607 lica podatak nepoznat.²⁰⁸

Podsticaji, zarade, zapošljavanje i rizik od siromaštva

U istraživanom periodu (2016-2018) na teritoriji opštine Prokuplje broj privrednih društava kretao se oko 300 uz izbalansiranu proporciju novoformiranih i ugašenih ili brisanih privrednih subjekata. Broj aktivnih preduzetnika na kraju poslednje istraživane godine iznosio je 1.252.²⁰⁹ Broj privrednih društava u opštini Prokuplje čini 0,22% od ukupnog broja u Srbiji a broj preduzetnika 0,48 % .

Broj poljoprivrednih gazdinstava, prema poslednjem popisu iz 2012. godine na teritoriji opštine Prokuplje je bio 5.548 .²¹⁰ Evidentirana poljoprivredna gazdinstva raspolagala su sa oko 17.789 hektara zemljišta.²¹¹ Kada je reč o novoformiranim zemljoradničkim zadrugama, tokom istraživanog perioda (2016-2017), otvoreno je 5 zemljoradničkih zadruga .²¹²

203 “Uredba o utvrđivanju jedinstvene liste razvijenosti regiona i jedinica lokalne samouprave za 2014. godinu”, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104, Beograd, 2014, str. 5.

204 Ibidem.

205 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/en/1/DI_Profil_Prokuplje_EURSRB002002009001.pdf

206 Ibidem.

207 <https://www.mtt.org.rs/Srbijapopis2002.pdf>

208 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/en/1/DI_Profil_Prokuplje_EURSRB002002009001.pdf

209 Ibidem.

210 Ibidem

211 Ibidem.

212 Zvaničan podatak dobijen upitom od Zadružnog saveza Srbije.

U Topličkoj oblasti u 2016. najveća regionalna bruto-društvena vrednost (BDV) po delatnostima bila je u rudarstvu, prerađivačkoj industriji, snabdevanju električnom energijom i vodom u ukupnom iznosu od 6 milijardi i 492 miliona dinara. U 2017. godini, taj iznos je porastao na 7 milijardi i 834 miliona dinara. Poslednje istraživane godine, BDV je nastavio da raste u oblasti prethodno navedenih delatnosti i iznosio je preko 9 milijardi dinara. Kada je reč o ukupnom učešću Topličke oblasti u stvaranju BDP-a Republike Srbije, ono je, bez obzira na apsolutni rast, konstantno, u tri istraživane godine iznosilo 0,7% što je najnižiji procenat od svih 25 oblasti²¹³. Istovremeno u 2016. godini, BDV po stanovniku Topličke oblasti iznosila je 304.000 dinara naredne godine, 326.000 dinara da bi 2018. dostigla vrednost od 356.000 dinara što je 58,% od proseka Srbije.

Ukupni podsticaji Republike Srbije opštini Prokuplje u 2016. iznosili su 484.771.000 dinara.²¹⁴ Sredstva su bila namenjena za podsticanje zapošljavanja, izvoza, proizvodnje, poljoprivrede, naučno-istraživačkog rada i razvoja, zaštitu životne sredine, zdravstvo, obrazovanje, nauku, kulturu i sport. Najveći podsticaj regionalnom razvoju bio je usmeren na proizvodnju, u iznosu od 259.085.000 dinara. U 2016. godini, najveći broj pojedinačnih korisnika podsticajnih sredstava nalazio se u poljoprivredi. Podržano je preko 5.480 projekata sa budžetom od preko 56.648.000 dinara.

U 2017. godini, iznos sredstava za oblast proizvodnje bio je skoro četiri puta manji, odnosno, uloženo je 69.832.000 dinara²¹⁵. Potrebno je napomenuti da je 2017. godine takođe došlo do povećanja sredstava uložениh u razvoj saobraćajne i komunalne infrastrukture, odnosno, uložena sredstva u tom sektoru iznosila su 584.000 dinara odnosno 4.128.000 dinara. Poslednje godine istraživačkog perioda, sredstva uložena u proizvodnju ponovo su doživele rast sa 69.832.000 dinara na 267.686.000 dinara. Tokom perioda obuhvaćenog istraživanjem (2016-2018), najmanje sredstava uloženo je u naučno-istraživački rad i razvoj i zaštitu životne sredine.

Tabela: Ukupan podsticaj regionalnog razvoja u opštini Prokuplje²¹⁶

Godina	2016.	2017.	2018.
Podsticanje zapošljavanja	100.547.000	90.963.000	71.099.000
Podsticanje izvoza	24.032.000	39.021.000	42.465.000
Podsticanje proizvodnje	259.085.000	69.832.000	267.686.000
Podsticanje poljoprivrede	56.648.000	17.963.000	25.147.000
Naučno-istraživački rad	864.000	793.000	1.272.000
Zaštita životne sredine	1.770.000	1.090.000	1.120.000
Saobraćajna infrastruktura		584.000	8.969.000
Komunalna infrastruktura		4.128.000	6.619.000
Zdravstvo	20.237.000	2.711.000	48.820.000
Obrazovanje, nauka, kultura i sport	18.383.000	20.601.000	13.191.000
Druge namene	3.205.000	2.809.000	5.000.000
Ukupno	484.771.000	250.495.000	491.389.000

213 Administrativne oblasti su bez Kosova i Metohije

214 „Ukupni podsticaji regionalnog razvoja prema korisnicima“, Agencija za privredne registre Republike Srbije, Beograd, 2016.

215 Pad je posledica promene fiskalne politike i uvođenje budžetskih ograničenja da bi se smanjio fiskalni deficit, Politika fiskalne stabilizacije podržana je stand-by aranžmanom sa Međunarodnim monetarnim fondom.

216 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, opština Prokuplje je u tri istraživane godine (2016-2018) imala blagi godišnji rast broja zaposlenih lica. U 2016. godini, broj registrovanih zaposlenih lica iznosio je 10.796, dok se u 2017. godini taj broj povećao na 11.478 zaposlenih.²¹⁷ Na kraju poslednje istraživane godine, evidentirano je 11.627 zaposlenih lica.²¹⁸

Međutim, potrebno je naglasiti da, iako je na nivou opštine evidentiran blagi rast zaposlenosti u poslednje tri godine, ukupan broj zaposlenih lica na kraju poslednje posmatrane godine čini 28% ukupnog stanovništva opštine Prokuplje. Procenat registrovane zaposlenosti se ne razlikuje u velikoj meri u odnosu na republički prosek od 29%.²¹⁹

Tabela : Nacionalna struktura registrovanih nezaposlenih u opštini Prokuplje²²⁰

Godina	2016.	2017.	2018.
Srbi	3.275	3.124	2.612
Romi	555	642	604
Ostali ²²¹	3.152	2.727	2.390
Ukupno	6.982	6.493	5.606

Kada je reč o prosečnim zaradama stanovnika koji žive na teritoriji opštine Prokuplje, u 2016. godini ona je iznosila 34.231 dinara, dok je u narednoj godini došlo do blagog povećanja u iznosu od 1.209. dinara. Međutim, u 2018. godini, prosečne zarade u opštini Prokuplje naglo su skočile na 41.068 dinara odnosno imale su apsolutni rast od 5.628 dinara. Iste godine prosečna zarada na nivou republike iznosila je 49.650 dinara.²²²

Tabela : Prosečne neto zarade u opštini Prokuplje²²³

Prosečne neto zarade u RSD	2016.	2017.	2018.
Opština Prokuplje	34.231	35.440	41.068
Republika Srbija	46.097	47.893	49.650
Razlika	11.866	12.453	8.582

Budžet lokalne samouprave

Budžet lokalne samouprave kretao se tokom 2016 -2018. od 848 do 963 miliona dinara. Formiran je od izvornih prihoda, donacija, transfera od drugih nivoa vlasti i slično. Prihodi i primanja budžeta lokalne samouprave Prokuplje po glavi stanovnika su u 2017. iznosili 33.874 dinara dok je taj indikator na republičkom nivou iznosio 40.562 dinara.²²⁴ Istovremeno, rashodi i izdaci iz budžeta lokalne samouprave

217 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/en/1/DI_Profil_Prokuplje_EURSRB002002009001.pdf

218 Ibidem.

219 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Republika%20Srbija_EURSRB.pdf

220 Nacionalna služba za zapošljavanje

221 Veliki broj lica u kategoriji „ostali“ umnogome doprinosi nepouzdanosti podataka o nacionalnoj strukturi nezaposlenih.

222 http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/sr/1/DI_Profil_Republika%20Srbija_EURSRB.pdf

223 Ibidem

224 Ibidem.

po glavi stanovnika iznose 28.268 dinara i manji su za oko 11.000 dinara od evidentiranih izdataka na republičkom nivou koji iznose 39.453 dinara.²²⁵

Prema rečima člana Gradskog veća Prokuplja Miloša Kostića, od 2017. do 2019. godine, Prokuplje je realizovalo preko 20 projekata uz podršku nacionalnog budžeta i stranih donatora, pre svega Evropske unije.²²⁶ Opština Prokuplje najviše saraduje sa Ministarstvom za privredu, omladinu, sport, demografiju i populacionu politiku, od kojeg tri godine uzastopno dobija projektnu podršku.

Prokuplje je najveću donaciju, prema rečima Miloša Kostića, dobilo 2017. godine od strane EU fondova.²²⁷ Opština Prokuplje sprovodila je projekte osnaživanja položaja Romkinja, otvaranje centra za dualno obrazovanje za srednjoškolce i odrasle u saradnji sa nemačkom organizacijom za međunarodnu saradnju GIZ za potrebe lokalne privrede.²²⁸ Projekat dualnog obrazovanja je samoodrživ. Trenutno, prema rečima Kostića, za potrebe privrede nedostaje oko 60 ljudi različitih struka u Prokuplju.²²⁹ On naglašava da je u poslednje tri godine opština dobila preko 350.000.000 dinara donacija iz budžeta Republike Srbije i EU.²³⁰ Takođe naglašava da je metalni kompleks dobro razvijen u Prokuplju i stvara mogućnosti novog zapošljavanja.

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Prokuplje	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	1281862	1570673	2E+06
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	30471	37709	42056
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	848378	911723	963828
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	66,2	58	55,6
	05. Finansijska autonomija JLS	%	69,9	67,1	76,1
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	2404	3599	0
	23. Prihodi od transfera i donacija, kao % tekućih prihoda	%	30,2	33,1	23,9

Izvor: <https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/>

Stepen samofinansiranja opštine je znatno varirao u posmatranom periodu. Najveći procenat samofinansiranja opština Prokuplje je imala 2016. godine 66,2%, da bi se u 2017. taj stepen smanjio na 58% i u 2018. nastavio dalji pad na 55,6. Za 3 godine opština je izgubila 10 % od svog kapaciteta samofinansiranja

²²⁵ http://devinfo.stat.gov.rs/SerbiaProfileLauncher/files/profiles/en/1/DI_Profil_Prokuplje_EURSRB002002009001.pdf

²²⁶ Zvaničan podatak dobijen upitom od Gradskog veća Prokuplja.

²²⁷ Ibidem.

²²⁸ Ibidem.

²²⁹ Ibidem.

²³⁰ Ibidem.

ali su izvorni i ustupljeni prihodi imali snažan rast sa 848 miliona u 2016. na 911 u 2017. i 963 u 2018. godini, što je omogućilo da opština Prokuplje održi svoju visoku finansijsku autonomiju, pa čak i da zabeleži rast od 6% .

U opštini Prokuplje ukupan broj korisnika socijalne zaštite je bio 4.123 odnono 10% ukupnog stanovništva je koristilo neki njen vid. Stopa rizika od siromaštva je 36,8 % po čemu je opština rangirana na 107 mestu u Srbiji. U posmatranim godina broj korisnika novčane socijalne pomoći se smanjivao i nju je u 2018. koristilo 882 lica ili 5,7 % ukupnog stanovništva opštine.

Demografski i migracioni procesi

Statistički podaci o broju stanovnika u opštini Prokuplje između dva popisna perioda 2002. i 2011, kao i procena Republičkog zavoda za statistiku za 2018. ukazuju na permanentni pad ukupnog broja žitelja opštine . Za blizu tri decenija opština Prokuplje je izgubila ukupno preko 7.200 stanovnika. Prokuplje nije označeno kao izrazito migraciono područje, mada se primećuje u poslednjoj deceniji pojačano interesovanje za odlazak na rad u inostranstvo. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku iz 2018. godine, opština Prokuplje ima unutrašnji migracioni saldo minus 188 i on kontinuirano od 2016. raste.

OPŠTINA PLANDIŠTE

Opština Plandište se nalazi u regionu Vojvodine, Južnobanatskog okruga koju čine ukupno osam opština: Pančevo, Alibunar, Bela Crkva, Vršac, Kovačica, Kovin, Opovo i Plandište. Od njih osam, dve su u prvoj grupi razvijenih opština, pet u III grupi i jedna u IV grupi po razvijenosti.²³¹ Po kriterijumu kategorizacije opština Plandište spada u III grupu, u kojoj je vrednost bruto društvenog proizvoda po glavi stanovnika opštine od 60-80% u odnosu na republički prosek. Južnobanatski okrug obuhvata ukupnu površinu od 4.246 kvadratna kilometra sa procenom da je 2016. imao oko 280.000 stanovnika što je za oko 33.000 manje u odnosu na popis 2002.

Teritorijalna jedinica Plandište ima površinu od 383 kvadratna kilometra i 11.336 stanovnika prema poslednjem popisu. Procenom iz 2018. njihov broj je u međuvremenu smanjen na 10.314. Prosečna naseljenost u opštini je 27 stanovnika po kvadratnom kilometru što je više nego tri puta manje od proseka Srbije. Stopa prirodnog priraštaja je minus 11, prosečan broj članova domaćinstva je 2,70. Procene su da će u naredne dve decenije broj stanovnika Plandišta sa nultim migracionim kretanjima biti smanjeno na 7.886 stanovnika²³².

Procenat registrovanih zaposlenih lica na hiljadu stanovnika u opštini Plandište je 21,9 % dok je broj nezaposlenih na hiljadu stanovnika 121. Oba indeksa su značajno nepovoljnija u odnosu na prosek Srbije.

Etnička struktura stanovništva opštine Plandište je veoma heterogena. Srbi čine 51,62% stanovništva, Mađari 11,26 %, Makedonci 9,17 %, Rumuni 6,9% i Slovaci 5,42 %. Međutim interesantan podatak je da je 6,59% stanovništva ove opštine u kategoriji "ostali" dok je čak 9,03 % nacionalno neizjašnjeno.

Podsticaji, zarade, zapošljavanje i rizik od siromaštva

U opštini Plandište je u 2018. godini poslovalo 101 privredno društvo i 248 registrovanih preduzetnika. Privredna društva koja posluju u opštini čine 0,07% od svih privrednih društava u Srbiji a preduzetnici čine 0,09% od ukupnog broja preduzetnika.

Prema popisu poljoprivrednih domaćinstava iz 2012. u Plandištu ima 1962 poljoprivrednih gazdinstava koji obrađuju 32.000 hektara. U tri istraživane godine na području opštine Plandište registrovano je formiranje tri zemljoradničke zadruge.

Privredna aktivnost ove opštine se odvija u oblasti koja najveći deo društvene bruto vrednosti ostvaruje u sektoru prerađivačke industrije i energetike a odmah iza nje je sektor poljoprivrede. Ova oblast je u istraživanim godina od 25 oblasti u Srbiji kontinuirano bila po obimu svoje bruto društvene vrednosti²³³ na petom mestom sa 3,6 procenta u ukupnom učešću BDP Srbije. Istovremeno ostvarena bruto društvena vrednost po glavi stanovnika ove oblasti je u apsolutnom iznosu rasla i u 2018. ona je iznosila 90,2 % od republičkog proseka. Iako su indeksi o kretanju BDV Južnobanatske oblasti visoki u kontekstu 25 oblasti Srbije, činjenica da od osam opština koje je čine, čak šest je u grupi manje razvijenih. To očigledno gov-

²³¹ <https://ras.gov.rs/uploads/2019/01/uredba-o-utvrdivanju-jedinstvene-liste-razvijenosti-regiona-i-jedinica-1-2.pdf>

²³² <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries.aspx/Home.aspx>

²³³ Za obradu statističkih podataka na nivou oblasti-okruga, prema pravilima Eurostata, koristi se izraz bruto društvena vrednost –BDV koji uzima u obzir ukupnu vrednost proizvodnje, dobara usluga umanjenu za utrošene inpute u procesu stvaranja outputa.

ori o neravnomernom razvoju ovog dela Srbije jer preostale dve opštine, Vršac i Pančevo, koje spadaju u I grupu teritorijalnih jedinica po razvijenosti, imaju daleko veću ekonomsku moć od ostalih opština u okrugu kojem pripadaju. Ukupni podsticaji koje je iz raznih izvora domaćeg budžeta²³⁴ dobila oblast južnog Banata, u periodu tri posmatrane godine, ukupno su iznosila blizu šest milijardi dinara. Najveći deo sredstava je uložen u proizvodnju dok je na drugom mestu podrška u oblasti zapošljavanja od oko 150 miliona dinara na godišnjem nivou, što je, ako se prati statistika, imalo značajanog uticaja na porast broja registrovanih zaposlenih u opštini Plandište u periodu 2016-2018.

U istraživanom period (2016-2018) opština Plandište je dobila podsticajnih sredstava u ukupnoj visini od 282.748.000 dinara. Najveći deo tih sredstva, nešto više od 80%, bilo je namenjeno poljoprivrednoj proizvodnji gde je za tri godine podržano 7125 projekata. Značajna razvojna sredstva su u tri istraživane godine u opštini Plandište uložena i u podsticaj zapošljavanja. Na kraju 2018. u radnom odnosu bilo je ukupno 2650 zaposlenih što je za 365 uposlenih više nego 2016. (tendencija rasta nastavljena i u 2019). Istovremeno broj registrovanih nezaposlenih je opao za 426 lica.

Регистровани запослени, 2016–2018.*

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор: Статистика запослености и зарада, РС.

Tabela: Ukupni podsticaji regionalnog razvoja u opštini Plandište²³⁵

Po godinama	2016.	2017.	2018.
Podsticaji po namenama			
Zapošljavanje	11.290.000	10.005.000	12.551.000
Izvoz		300.000	
Proizvodnja		2.358.000	474.000
Poljoprivreda	104.203.000	46.767.000	78.056.000
Prostorno planiranje	390.000		
Saobraćajna infrastruktura	1.120.000	1.705.000	
Komunalna infrastruktura			2.410.000

²³⁴ Najveći realizatori podsticaja su tokom tri istraživane godine bili Ministarstvo finansija, Nacionalna služba za zapošljavanje, Uprava za kapitalna ulaganja AP Vojvodine, Fond za razvoj Republike Srbije

²³⁵ <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

Energetska infrastruktura	900.000	71.000	
Infrastruktura drugo	5.299.000		
Zdravstvo		4.435.000	
Obrazovanje, nauka, kultura i sport		17.577.000	1.078.000
Druge namene	6.802.000	236.000	720.000
Ukupno	103.003.000	83.458.000	95.290.000

U opštinu Plandište, najveći deo razvojnih podsticaja dolazi iz Ministarstva finansija. Tokom tri posmatrane godine, iz sredstava koje dodeljuje ovo ministarstvo iskorišćeno je ukupno 187 miliona dinara. Slede Nacionalna služba za zapošljavanje i Uprava za kapitalna ulaganja AP Vojvodina.

Heterogeni sastav stanovništva opštine Plandište ogleda se i u podacima o nacionalnoj pripadnosti registrovanih nezaposlenih lica. Broj nacionalno neizjašnjenih registrovanih nezaposlenih lica je veoma visok, kao što je i visok broj onih koji se nisu izjasnili o nacionalnoj pripadnosti u popisu od 2011. godine (kategorije ostali i neizjašnjeni čine nešto preko 15% ukupnog stanovništva ove opštine).

Tako u 2016. procenat nacionalno neizjašnjenih lica u opštini Plandište na listi registrovanih nezaposlenih bio je 88,40% u odnosu na ukupan broj registrovanih. Naredne godine taj procenat je bio 81% da bi u 2018. on opao na 66,18%.

Tabela: Nacionalna struktura registrovanih nezaposlenih lica u opštini Plandište²³⁶

Godina	2016.	2017.	2018.
Srbi	81	120	179
Mađari	15	29	54
Romi	47	50	61
Makedonci	9	16	34
Rumuni	7	9	16
Slovaci	18	14	26
Neizjašnjeni, ispod 10 pripadnika etničke zajednice i bez podataka	1349	1021 ²³⁷	728 ²³⁸
Ukupno	1526	1.260	1.100

Iz podataka se vidi da je broj nezaposlenih koji se nacionalno nisu izjasnili izuzetno visok što bitno utiče na procenu broja nezaposlenih po nacionalnoj pripadnosti. Naime, bez podataka o nacionalnoj pripadnosti teško je donositi validne zaključke i predlagati odgovarajuće mere.

Tokom istraživanih godina prosečna neto zarada u opštini je u 2016. i 2017. godine imala blagi rast ali

²³⁶ Podaci dobijeni od Nacionalne službe za zapošljavanje

²³⁷ U 2017. godini prema pravu iz Ustava član 47. na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, opština Plandište o nacionalnoj pripadnosti se nisu izjasnile 792 osobe a za 228 nije bilo podataka

²³⁸ U 2017. godini prema pravu iz Ustava član 47. na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, opština Plandište o nacionalnoj pripadnosti se nisu izjasnile 792 osobe a za 228 nije bilo podataka

je njeno zaostajanje za prosekom neto zarada u Republici iznosilo više od 12 hiljada dinara. Izraženo u procentima 2016. ona je iznosila 72,10% republičkog proseka, 2017. taj procenat je porastao na 75,09%. U 2018. zaostajanje neto zarada za republičkim prosekom je smanjeno. Procentualno u toj godini prosečna neto zarada u opštini Plandište je iznosila 84,42% od proseka Srbije. Tendencija rasta neto zarada nastavljena je i u 2019.

Tabela: Prosečne neto zarade u opštini Plandište²³⁹

Prosečne neto zarade	2016.	2017.	2018.
Plandište	33.234	35.275	41.913
Srbija	46.097	47.893	49.650
Razlika	12.863	12.618	7.737

Budžet

Budžet opštine Plandište je u tri istraživane godine imao blagi rast. U 2016. godini on je iznosio preko 459 miliona dinara od čega su transferi sa viših nivoa vlasti bili 199 miliona dinara ili 45,19% ukupnih sredstava. Naredne godine budžet je iznosio blizu 500 miliona dinara u čemu su transferi viših nivoa vlasti učestvovali sa 226 miliona ili 45%. Lokalna samouprava je u 2018. godini raspolagala sa budžetom većim od 530 miliona dinara sa učešćem transfera od 224 miliona dinara koji su činili 44% ukupnog godišnjeg budžeta²⁴⁰. Statistika o ukupnim prihodima i rashodima budžeta lokalne samouprave²⁴¹ govori da je Plandište imalo ukupne prihode po glavi stanovnika 47.004 dinara što je za nepunih sedam hiljada više od proseka Srbije. Istovremeno rashodi budžeta po glavi stanovnika Plandišta su bili 45.934 dinara ili 6.481 veći od proseka Srbije.

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Plandište	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	459576	499965	539401
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	43512	47940	52298
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	241608	260998	270272
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	52.6	52.2	50.1
	05. Finansijska autonomija JLS	%	56.6	54.7	58.4
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	1946	11078	0
	23. Prihodi od transfera i donacija, kao % tekućih prihoda	%	45.6	48.1	44.6

Izvor: <https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/>

Opština Plandište je u posmatranom periodu poboljšala svoju finansijsku autonomiju po osnovu izvornih i ustupljenih prihoda koji su rasli brže nego što je opadao stepen samo finansiranja. Step

239 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja/>

240 <http://plandiste-opstina.rs/dokumenti/budzet-opstine-plandiste/>

241 <http://devinfo.stat.gov.rs/Opštine/libraries/asp/asp/Home.aspx>

samofinansiranja je oko 50% a transferi i donacije znatno doprinose finansijskoj autonomiji, jer učestvuju u tekućim prihodima opštine na nivou od 45%²⁴².

U opštini Plandište u 2018. godini bilo je 1747 korisnika socijalne zaštite ili 16,9% od ukupnog broja stanovnika. Broj korisnika novčane pomoći je u istoj godini bio je 483 što je 4.68 % ukupnog stanovništva.

Stopa rizika od siromaštva iznosi 38,4% u odnosu na 25,7% na nivou Srbije.

Odnos odseljenih i doseljenih, odnosno migracioni saldo opštine je u 2016. bio minus 42 a 2018. je iznosio samo minus 2.

Prema podacima Zavoda za praćenje kulturnog razvitka u opštini Plandište nema ni jednog bioskopa, muzeja ili pozorišta.

²⁴² Opština Plandište aktivno i uspešno učestvuje u programima prekogranične saradnje sa Mađarskom i Rumunijom, u kojima je dozvoljeno finansiranje pojedinačnih projekata i do 2 miliona evra,

OPŠTINA ALIBUNAR

Opština Alibunar se nalazi u okviru Južnobanatskog okruga i podaci vezani za širi kontekst teritorijalnog položaja, demografska kretanja i podatke ekonomskog razvoja tog okruga su dati u delu teksta koji se odnosi na opštinu Plandište. Alibunar spada u III grupu opština po razvijenosti. Prostire se na 602 kvadratna kilometra i prema poslednjem popisu stanovništva 2011. Alibunar je imao 20.151 žitelja. Gustina naseljenosti teritorije opštine je 31, prirodni priraštaj minus 10, prosečan broj članova domaćinstva je 2,88 sa prosečnom starošću od 45 godina, što je za dve godine više nego što je prosek u Srbiji. Broj stanovnika u 2041. godini sa nultim migracionim saldom je projektovan na 15.439. Po nacionalnoj strukturi stanovništva Alibunar je izrazito etnički mešovita sredina. Prema poslednjem popisu, pripadnika srpske nacionalnosti, je 12.234, ili 60,71% od ukupnog broja stanovnika, izjašnjenih pripadnika rumunske zajednice ima 4.870 ili 24,17 %, slovačke zajednice 965 ili 4,7 %, izjašnjenih Roma 833 ili 4,13 %, pripadnika mađarske zajednice 227 ili 1,12% i makedonske zajednice 115 odnosno 0,57%. Sa malim učešćem u strukturi stanovništva ili neizjašnjenih na popisu u Alibunaru je bilo 907 osoba što je nešto više od 4% ukupnog stanovništva.

U 2018. godini u opštini Alibunar poslovalo je 195 privrednih društava i 576 preduzetnika.

Privredna društva opštine čine 0.14% od svih privrednih društava u Srbiji a broj preduzetnika čini 0,22% od svih preduzetnika u Srbiji.

Opština ima 3420 poljoprivrednih gazdinstava koja koriste 51.500 hektara . Prema podacima sajta Uprave za trezor Alibunar ima 2.701 registrovano poljoprivredno gazdinstvo i 33 pravna lica u poljoprivredi.

Podsticaji, zarade, zapošljavanje i rizik od siromaštva

Opština Alibunar je u periodu 2016-2018. ukupno dobila podsticajna sredstava u visini od 436.367.000 dinara. Više od 80% tih sredstava je usmereno u poljoprivredu odnosno 353 miliona dinara. Iz priložene tabele vidi se da su podsticaji u drugim sektorima ulaganja bili relativno skromni što je ispravljeno u 2019. godini kada su oni bili veći od 310 miliona dinara gde su i dalje prednjačila ulaganja u poljoprivredu. Najveći deo podsticajnih sredstava je realizovalo Ministarstvo finansija, Fond za razvoj Republike Srbije, Uprava za kapitalna ulaganja APV, Nacionalna služba za zapošljavanje i Pokrajinski sekretarijat za poljoprivredu, vodoprivredu i šumarstvo.

Tabela : Ukupni razvojni podsticaji u opštini Alibunar²⁴³

Po godinama	2016.	2017.	2018.
Podsticaji po namenama			
Zapošljavanje	12.990.000	6.863.000	7.175.000
Izvoz			
Proizvodnja		6.917.000	2.833.000
Poljoprivreda	145.591.000	104.892.000	120.395.000
Naučno istraživanje	30.000		
Prostorno i visokogradnja		700.000	
Komunalna infrastruktura		478.000	

243 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja>

Energetska infrastruktura		6.765.000	15.786.000
Infrastruktura drugo			
Zdravstvo		4.435.000	
Obrazovanje, nauka, kultura I sport	200.000	2.255.000	120.000
Druge namene	575.000	578.000	518.000
Ukupno	160.091.000	129.449.000	146.827.000

Indikatori registrovane zaposlenosti na nivou Južnibanatskog okruga tokom 2017. i 2018. godine pokazivali su intenzivan rast. Broj registrovanih zaposlenih prema opštini prebivališta je 2016. iznosi 4020, naredne godine zaposlenost je porasla za 155, da bi u 2018. broj registrovanih zaposlenih u opštini Alibunar iznosio preko 4200 sa tendencijom blagog rasta i u 2019.

Регистровани запослени, 2016–2018.*

* Од 2015. укључени су и регистровани индивидуални пољопривредници

Извор: Статистика запослености и зарада, РЗС.

Sa 1820 registrovanih nezaposlenih odnosno 98 na hiljadu stanovnikau 2018. opština Alibunar, kao nerazvijeno područje, ne zaostaje mnogo za prosekom Srbije koja ima 85 nezaposlenih na hiljadu stanovnika.

Tabela :Nacionalna struktura registrovanih nezaposlenih lica u opštini Alibunar²⁴⁴

Godina	2016.	2017.	2018.
Srbi	767	728	623
Mađari	20	14	13
Romi	84	109	112
Makedonci	11	16	34
Rumuni	179	160	190
Slovaci	48	31	28
Neizjašnjeni,ispod 10 pripadnika etničke zajednice i bez podataka	1.517	984 ²⁴⁵	742 ²⁴⁶
Ukupno	2.626	2.115	1.820

Heterogena struktura stanovništva, slična kao u opštini Plandište, ogleda se i u podacima o nacionalnoj strukturi registrovanih nezaposlenih lica uz uočljivi rast nezaposlenih iz redova pripadnika nacionalnih zajednica, osim kod pripadnika mađarske i slovačke zajednice. Mada apsolutni broj neizjašnjenih i lica bez podataka prema priloženoj tabeli opada, procenat nacionalno neizjašnjenih lica na evidenciji NSZ je visok i u 2018. je iznosi preko 45 % od ukupno registrovanih nezaposlenih lica u opštini Alibunar. Kao i u slučaju opštine Plandište nemoguće je na osnovu raspoloživih podataka izvesti validan zaključak.

Indikator prosečne neto zarade u opštini Alibunar pokazuje u početnoj godini istraživanja izuzetno visoki procenat zaostajanja za republičkim prosekom. U toj godini su zaposleni imali zaradu koja je iznosila tek 61,86% republičkog proseka. Naredne godine to zaostajanje je smanjeno na 65, 12% da bi u 2018. bio zabeležen visoki rast prosečnih neto zarada i one su u toj godini za petnaestak posto bile manje od proseka Srbije.

Tabela: Prosečana neto zarada u opštini Alibunar²⁴⁷

Prosečne neto zarade	2016.	2017.	2018.
Alibunar	28.515	31.188	41.884
Srbija	46.097	47.893	49.650
Razlika	17.582	16.705	7.766

U opštini Alibunar u 2018. godini 3890 ljudi je koristilo socijalnu zaštitu odnosno 21,0% stanovnika. Rizik od siromaštva iznosi 38,9% u odnosu na 25,7 % na nivou Srbije.

Prema podacima Zavoda za proučavanje kulturnog razvitka iz 2017. godine deluje jedno pozorište koje je imalo dve predstave u toku godine sa 500 posetilaca. Međutim, u Alibunaru nema bioskopa niti muzeja.

244 Podaci dobijeni od Nacionalne službe za zapošljavanje

245 U 2017. godini prema pravu iz Ustava član 47. na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, u opštini Alibunar o nacionalnoj pripadnosti se nije izjasnilo 75 lica a za 982 nije bilo podataka o nacionalnoj pripadnosti

246 U 2018. koristeći pravo člana 47. Ustava RS nije se o nacionalnoj pripadnosti izjasnilo ukupno 91 nezaposleno lice na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje dok za 742 nije bilo podataka

247 <https://pretraga2.apr.gov.rs/APRMapePodsticaja>

Budžet

Budžet lokalne samouprave u tri posmatrane godine kretao se između 570 i 635 miliona dinara od čega su transferna sredstva sa viših nivoa vlasti iznosila oko trećinu ukupnog budžeta. Ukupni prihodi budžeta po glavi stanovniku opštine u 2018. je bio 34.226 dinara što je oko 80% u odnosu na prosek Srbije. Istovremeno rashodi lokalnog budžeta Alibunara su po glavi stanovnika iznosili 33. 817 odnosno 85% u odnosu na republički prosek.

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Alibunar	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	578135	617523	635160
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	30436	32898	34266
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	332655	325878	390018
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	57.5	52.8	61.4
	05. Finansijska autonomija JLS	%	64.9	64.9	62.2
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	21628	13172	9404
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	41.9	42.3	39.3

Izvor: <https://rsjp.gov.rs/cir/analiticki-servis/>

U posmatranim godina opština Alibunar je povećavala stepen samofinansiranja svog budžeta i 2018. je završila sa 62,2 %. Istovremeno, finansijska autonomija je sa 64,9% u početnoj posmatranoj godini opala na 62,2% u 2018.

Rizik od siromaštva u opštini Alibunar iznosi 35,9 % . Taj indikator ovu opštinu stavlja na 100 mesto od svih opština u Srbiji. Broj građana koji u opštini Alibunar koriste neke oblike socijalne zaštite je 2018. bio 1747 ili 16,9 % od ukupnog stanovništva. Broj korisnika novčane pomoći u istoj godini je bio 652 odnosno nju je koristilo 3,52% stanovništva.

Odnos odseljenih i doseljenih u opštinu Alibunar odnosno migracioni saldo je u 2016. bio minus 28, u 2018. taj minus se više nego udvostručio i iznosio je 67.

Demografija i migracioni procesi

Obzirom na malu međusobnu geografsku udaljenost opština Planidište i Alibunar, na sličnu etničku strukturu stanovništva i ekonomsku razvijenost podaci o demografiji i migracionim procesima se mogu sagledati kroz zajednički pristup sa malim pojedinačnim razlikama. Sam Južnobanatski okrug je u popisnim ciklusima od 1948. do poslednjeg popisa 2011. imao rast ukupnog stanovništva za preko

14.000.²⁴⁸ Inače u malobrojnoj istraživačkoj literaturi koja se bavi migracionim procesima pripadnika nacionalnih manjina, jednako unutrašnjim tako i emigracijom, Južnobanatski okrug nije označen kao posebna, odnosno izražena, migraciona zona. Međutim kada se pregled podataka spusti na nivo opština a posebno naselja, demografska slika se značajno menja. Primer Alibunara i Plandišta, kao i naseljenih mesta u tim dvema opštinama pokazuju zabrinjavajuće smanjenje ukupnog broja stanovnika. Tako opština Alibunar je za nešto više od 60 godina smanjila ukupan broj stanovnika sa 32.225 na 20.151, odnosno, ono je manje za 38 %. Gubitak stanovništva je još izraženiji kada se sagledavanje popisnih rezultata “spusti” na naseljena mesta opštine. Za šest decenija u ovoj opštini ruralna naselja su izgubila više od 60% stanovništva. Slična situacija je i u opštini Plandište. Naselja koja danas čine opštinu Plandište 1948. godine imala su ukupno 19.223 stanovnika a danas ih je 11.223 što je za 42% manje.²⁴⁹ Ove podatke treba sagledati u svetlu činjenice da su za isto vreme Vršac i Pančevo, koji takođe pripadaju Južnobanatskom okrugu za šestdesetak godina ne samo održali broj stanovnika kao 1948. već je taj broj povećan. U Vršacu za neznatnih 1000 a u Pančevu čak za 53.000 hiljade, odnosno ovaj grad uvećao svoje stanovništvo za više 75%. Činjenica je da su unutrašnje migracije posle Drugog svetskog rata učinile ovaj okrug demografski vitalnim. Istraživanja ukazuju na visoki procenat stanovništva Južnobanatskog okruga koji od rođenja žive u istom mestu, njih preko 57%²⁵⁰.

Demografska slika o broju nacionalnih manjina pokazuje tendenciju kontinuirane depopulacije. U opštini Alibunar, na popisu 2002. u ukupnoj strukturi njenog stanovništva dominantne nacionalne manjine bili su pripadnici rumunske, slovačke, romske i mađarske zajednice koji su zajedno brojili 8.237 stanovnika ili preko 34% ukupnog stanovništva. Na popisu 2011. taj broj, kojem je su pridodati i pripadnici makedonske zajednice, je iznosio 7.010 ili 34,78 %, odnosno smanjenje u apsolutnom smislu je bilo za 1.227 etničkih stanovnika. Uprkos tome njihovo učešće u ukupnoj strukturi stanovništva opštine Alibunar je čak povećano. Razlog za takav rezultat mogao bi biti u proceni (zvanični podaci o nacionalnoj strukturi na nivou mesta ne postoje) da značajan deo etničkog stanovništva živi u ruralnim naseljima, starije je životne dobi i vezano za poljoprivrednu proizvodnju čime je migracioni kapacitet te populacije slabiji.

Podaci o demografskim tendencijama na području opštine Plandište govore da su naselja koja danas čine ovu teritorijalnu jedinicu, zajedno sa Plandištem 1948. godine imala ukupno 19.223 stanovnika²⁵¹. Na popisu 2011. taj broj je opao na 11.336. Poređem podataka u popisnom ciklusu 1948-2011. iz ruralnih naselja ove opštine „nestalo“ je preko preko 7.500 stanovnika. U istom periodu broj stanovnika samog naselja Plandište je porastao sa 2.985 na 3.825. Već pomenuta etnička heterogenost stanovništva je pratila demografska kretanja ovog kraja, uz napomenu koja je već data kod Tabele o registrovanim nezaposlenim, da je u ovoj opštini visoki procenat kategorije stanovništva koja se na popisu ne izjašnjava o nacionalnoj pripadnosti, više od 16% i vodi se pod kategorijom “ostali” ili “neizjašnjeni” čemu treba dodati i nacionalno izjašnjeno stanovništvo čiji je broj mali i statistički zanemarljiv (Nemci, Rusi, Crnogorci, Hrvati, Vlasi). Podaci o nacionalnoj strukturi iz popisa 2002. koji je bio dostupan istraživačkom timu se odnosi samo na naselje Plandište dok iz 2011. na celu opštinu. Međutim poređenjem tih podataka upravo se dobija potvrda da veći deo pripadnika nacionalnih zajednica živi u ruralnim delovima teritorijalnih jedinica. U opštini Plandište polovina pripadnika srpske zajednice živi u središtu opštine. Pripadnici dominantnih nacionalnih manjina žive u ostalim naseljenim mestima opštine. Njihovo učešće u ukupnom stanovništvu u samom Plandištu se kreće oko 37% od čega makedonska zajednica ima 21,31% učešća. Prema popisu 2011. skoro dve trećine pripadnika nacionalnih zajednica živi u preostalim 12 naselja opštine Plandište. Mada ovaj deo Srbije nije izrazito migraciono područje i bez zvaničnih podataka o tome,

248 <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/popis/popis-2011/popisni-podaci-eksel-tabele>

249 <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/popis/popis-2011/popisni-podaci-eksel-tabele>

250 <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0352-5732/2006/0352-57320621059M.pdf>

251 <https://www.stat.gov.rs/sr-Latn/oblasti/popis/popis-2011/popisni-podaci-eksel-tabele>

izjave o ovom procesu koje smo dobili u okviru fokus grupe su indikativne. U Nacionalnom savetu rumunske nacionalne manjine-zajednice migracione procese uočavaju kroz sve manji broj upisane dece u prve razrede osnovnih škola gde se nastava održava na maternjem rumunskom jeziku. Sve je češći primer da u nižim odeljenjima osnovne škole u razredima nema ni dvocifrenog broja đaka koji pohađaju nastavu na rumunskom jeziku. U službi matičara u Plandištu je u poslednje tri-četiri godine evidentno povećanje zahteva za međunarodnim izvodima iz knjige rođenih radi dobijanja dvojnog državljanstva a interesantan je podatak da se iz godine u godinu povećava i broj prijava dece rođene u inostranstvu.

Fokus grupa

U nacionalnim savetima pripadnika makedonske, rumunske, slovačke i mađarske zajednice jednoglasni su da posebno ne prate podatke o ekonomskom položaju pripadnika zajednica koje predstavljaju. Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine se samo posredno bavi pitanjima ekonomije, u oblasti kulture, javnog informisanja, obrazovanja i službene upotrebe jezika i pisama.

“To znači da ne pratimo neposredno socioekonomski položaj pripadnika naše nacionalne manjine, pa tako ni u nerazvijenim opštinama. Ističem reč neposredno, pošto postoji jedan broj naših programa koji posredno mogu da utiču na ekonomski razvoj, koji se ogledaju u razvoju i turističkoj eksploataciji naše kulturne baštine, što osim očuvanja i širenja svesti o našoj baštini može doprineti i ekonomskom razvoju. Iako je cilj Nacionalnog saveta mađarske nacionalne manjine prvenstveno očuvanje baštine, jačanje zajednice i svesti o etničkoj pripadnosti, svesni smo poželjnog efekta koji ovo ima na turističku ponudu “ (Emil Lulić, pravni savetnik u Nacionalnom savetu mađarske nacionalne manjine-zajednice).

Migracione procese unutar zajednice Nacionalni savet mađarske nacionalne manjine-zajednice prati kroz obrazovanje, ali kako ističu, tako prikupljeni podaci o migracijama nisu merodavni, pošto osim njih na broj upisanih đaka utiče i jačanje svesti o nacionalnoj pripadnosti u ovim krajevima dijaspore. U ovom Nacionalnom savetu smatraju da ne mogu sa sigurnošću tvrditi da li je promena u broju učenika koji pohađaju dvojezičnu ili mađarsku vaspitnu grupu u predškolskoj ustanovi, ili izborni predmet Mađarski jezik sa elementima nacionalne kulture rezultat samo migracija ili i ovog jačanja svesti o identitetu.

Prema mišljenju članova nacionalnih saveta Slovaka i Rumuna pripadnici tih zajednica su u značajnoj meri opredeljeni za poljoprivredu, i prema ličnom mišljenju sagovornika, oni uglavnom ostaju na svojim posedima i uglavnom ne otuđuju svoje zemljišne posede. Takođe sagovornici procenjuju da je reč o starijoj populaciji koja ne poseduje migracioni kapacitet. Unutrašnji i spoljašnji migracioni procesi vezani su za mlađu i srednju generaciju što kod rumunske manjinske zajednice rezultira smanjenjem korpusa i kapaciteta koji bi trebao biti nosilac očuvanja tradicije i unapređenja položaja nacionalne zajednice. Najčešća odrednica spoljašnjih migracija je zapadna Evropa. Prema izjavi u NS Rumuna nije bilo ni jedne pritužbe na eventualnu diskriminaciju kod zapošljavanja po nacionalnoj osnovi. Procena je da je broj zaposlenih pripadnika rumunske zajednice u državnim službama i javnim preduzećima uglavnom srazmeran njihovom učešću u ukupnoj strukturi stanovništva. Što se tiče zakonske obaveze o izdvajanju sredstava za rad Nacionalnih saveta u skladu sa Zakonom o nacionalnim savetima nacionalnih manjina član 45. u NS Rumuna kažu da jedan deo lokalnih samouprava ispunjava tu svoju obavezu. Međutim, u opštini Plandište pored srpskog jezika u službenoj upotrebi su makedonski, rumunski, slovački i mađarski jezik, ali na poslati zahtev Nacionalnim savetima tih zajednica samo su NS Slovaka i NS Mađara prihvatili simboličku naknadu za rad Saveta koja im pripada po članu 45. Zakona o nacionalnim savetima nacionalnih manjina.

Za razliku od pripadnika rumunske zajednice koji ne odlaze masovno u državu matičnog naroda Rumuniju, pripadnici slovačke nacionalne zajednice već deceniju svoje migracione procese usmeravaju prema Slovačkoj posebno mladi koji svoje visoko obrazovanje završavaju u državi matičnog naroda. U NS Makedonaca kažu da izrazitih migracionih procesa nema. Ova zajednica se susreće sa problemom višedecenijske asimilacije i fokus delovanja Saveta je usmeren na očuvanje etničkog identiteta na čemu, kako je istakao predsednik Borče Veličkovski, poslednjih godina uočavaju pozitivne rezultate.²⁵² Ono što je zajedničko iz razgovora u NS ove četiri manjine je da bez obzira na sve ekonomsko socijalne okolnosti nema indicija da se smanjuje obim i broj aktivnosti na očuvanju tradicije nacionalne zajednice. Savet rumunske zajednice ističe da u poslednje vreme u Alibunaru noseću ulogu u očuvanju tradicije i etničkog identiteta imaju organizacije žena. Makedonski Nacionalni savet ističe da je Plandište opština koja je prva u svetu dala makedonskom jeziku status službene komunikacije. Predsednik Veličkovski takođe ističe permanentni rast broja učenika koji pohađaju časove Makedonskog jezika sa elementima i nacionalne kulture.

Na pitanje da li države matičnog naroda pružaju podršku svojoj dijaspori u Nacionalnom savetu makedonske nacionalne zajednice kao i u Savetu rumunske zajednice ističu da je ta pomoć mnogo manja nego što imaju druge zajednice. Posebno interesantno zapažanje dolazi iz rumunskog Nacionalnog saveta. Naime Južnobanatski okrug ima intenzivnu saradnju sa pograničnim delovima Rumunije, posebno kroz programe Interreg IPA ali u Ambasadi Rumunije u Beogradu, odnosno njenom konzulatu u Vršcu nisu bili spremni da uvažavaju mišljenje Nacionalnog saveta o prioritetima odobravanja prekograničnih projekata²⁵³.

Podrška država matičnog naroda

Pripadnici nacionalnih zajednica u Srbiji koje imaju državu matičnog naroda imaju dodatnu podršku svoje matice, posebno one čije su matične zemlje članice Evropske unije. Njima su dostupni fondovi EU namenjeni prekograničnoj saradnji²⁵⁴. Fondovi se koriste u pograničnim regijama za promociju ekonomske, kulturne, turističke saradnje i saradnje između partnera koji promoviraju bolje poznavanje kulturnog nasleđa nacionalnih manjina. Srbija je uspostavila uspešnu prekograničnu saradnju sa Bugarskom, Hrvatskom, Mađarskom i Rumunijom. EU u finansijskoj pomoći koju pruža Srbiji opredeljuje i sredstva koja podržavaju ovu saradnju.

Istraživački tim je tokom realizacije projekta uputio pitanja ambasadama Mađarske, Slovačke, Rumunije, Bugarske, Severne Makedonije i Albanije o visini pomoći koju pružju pripadnicima svoga naroda koji u statusu manjina žive u Srbiji. Zvanični odgovori su dobijeni od ambasada Slovačke i Bugarske dok je u ime ambasade Mađarske odgovor pružila organizacija Prosperitati.

Prema dobijenim podacima visina pomoći Vlade Mađarske opštini Alibunar i Plandište u periodu 2016-2018. iznosila je 54.449.560 dinara ukupno, odnosno 4.985.542 i 53.951.018 dinara respektivno. Donacije su bile usmerene u projekte čija je namena bila kupovina poljoprivredne mehanizacije i poljoprivrednog zemljišta, kupovina pčelarske opreme. Sredstva su bila namenjena i razvoju male privrede za kupovinu osnovnih sredstava. Deo sredstava je bio usmeren i u kupovinu seoske kuće. Sva navedena

252 Makedonska nacionalna zajednica spada u nove nacionalne zajednice u Srbiji nakon raspada bivše SFR Jugoslavije

253 Izbor projekata vrši posebno tehničko telo u kojem su zaposleni stručnjaci iz Srbije i Rumunije i pošto se programi finansiraju iz sredstava budžeta EU, oni vrše izbor projekata u skladu sa prioritetima utvrđenim višegodišnjim finansijskim okvirom koji usvaja Evropski parlament.

254 I susedne zemlje kandidati za članstvo u EU imaju programe prekogranične saradnje sa Srbijom. Ovi fondovi su za podsticanje saradnje su nešto manji nego oni koje koriste članice ali omogućavaju sticanje iskustava u susedskoj saradnji, u izbori partnera, identifikaciji probleme, pripremi i realizaciji projekata.

ulaganja su izvršena u vidu bespovratne finansijske podrške Vlade Mađarske²⁵⁵.

Iz ambasade Slovačke Republike istraživački tim je dobio podatke za period od 2003. do 2018, uz napomenu da ta sredstva "nisu bila namenjena samo slovačkoj manjini već svim građanima Srbije". Ta podrška je u periodu 2003-2007 realizovana preko Beogradskog fonda kroz razne projekte u visini od 6.595.218 eura. U narednom period od 2007. do 2018. preko agencije Slovak Aid izdvojena je projektna podrška u ukupnoj vrednosti od 9.064.889,54 eura. Podrška preko agencije Slovak Aid²⁵⁶, ali i direktno iz Vlade Slovačke i nadležnih ministarstva imala je karakter humanitarne finansijske i materijalne pomoći u iznosu od 892.080 eura. Kancelarija za Slovake koji žive u dijaspori je od 2007-2018. naseljima i opštinama gde žive pripadnici slovačke zajednice u Srbiji izdvojila 3.389.215 eura. Slovačka direktno u Srbiji podržava projekte u manjem obimu i na teritoriji Srbije su realizovani projekti na kojima su saradivali partneri iz Slovačke u iznosu 4.425.000€. Slovačka je preko međunarodnih organizacija donirala 250.000 eura u rekonstrukciju bolnice u Tiršovoj a preko organizacije CEB u lokalne projekte u iznosu od 53.704 eura.

Posebna kategorija su projekti, koje se realizuju u naseljima i opštinama gde živi slovačka nacionalna manjina, a za šta je zadužena Kancelarija za Slovake koji žive u dijaspori. Od 2007. za slovačku nacionalnu manjinu koja živi u Srbiji do 2018. Kancelarija je u vidu podrške pripadnicima slovačke zajednice, izdvojila 3.389.215,00 eura.

Zahvaljujući programima i projektima Slovak Aid, Slovačka Republika je u naselju Janošik (opština Alibunar) i Hajdučica (opština Plandište), gde žive pripadnici slovačke nacionalne manjine uložila značajna finansijska sredstva. U selu Janošik je bio izgrađen sistem otpadnih voda projektom koji je započeo u 2007. godine i čija je vrednost bila 230.697 eura. Za građane Janošika, Slovak Aid je kroz program Small Grant podržao projekte u iznosu od 8.000 eura. Matičnoj osnovnoj školi u Janošiku „Tomaž Gustav Masarik“ je donirano 4.500 eura za kupovinu IT tehnike. Projekti su realizivani do 2010. godine. Kancelarija za Slovake koji žive u dijaspori je do 2015. godine donirano ukupno 26.951 eura za projekte koje su bili u oblasti kulture, obrazovanja i opšteg dobra od čega je podrška obrazovanju iznosila 16.817 €.

U naselju Hajdučica je zahvaljujući Slovak Aid izgrađen kanalizacioni sistem koji je započet u 2009. a projekat je bio vredan 198.916€. Ostali projekti koji su bili realizovani preko Slovak Aid i namenjeni slovačkoj manjini su rekonstrukcija parohijskog doma i Slovačkog doma u iznosu 9 389 eura kao i rekonstrukcija objekta fudbalskog kluba u 2013. u iznosu od 4 852 eura . Kancelarija za Slovake koji žive u dijaspori je u Hajdučicu donirala ukupno 3 200 eura za projekte kojima je rekonstruisan Matični etno dom i podržan festival Tancuj tancuj, koji tradicionalno u Hajdučici organizuje slovačka nacionalna manjina.

Tokom istraživanih godina, Kancelarija za Slovake u dijaspori je u Janošiku za razne namene donirala 3.400 eura dok u istom periodu u Hajdučici nije realizovan ni jedan projekat.

Posebnu podršku Slovačka Republika pruža preko Stipendijskog fonda Vlade za studente koji žele studirati u toj zemlji . Iz naselja Janošik tokom 2017. i 2018. dva studenta primala su stipendiju Vlade Slovačke u visini 280 eura mesečno, odnosno 3.360 eura godišnje . Iz Hajdučice nije bilo prijavljenih za dobijanje stipendija.

Slovačka Republika nastavlja pružati podršku građanima Srbije i svojoj dijaspori. Tako je u 2019. Programu poslovnih partnerstava odobrila projekat kompaniji DAVOIL koja će u okrugu Srem Mačva na

255 Svi iznosi podrške navedeni su iz odgovora organizacije Prosperitati.

256 Slovak Aid je osnovan 2005. godine i stoga je pomoć do 2006. godine realizovana u saradnji sa nevladinim građanima Srbije i pomoć je vrlo transparentno dodeljivana, a identifikacija potreba sprovedjena je u saradnji sa zainteresovanim stranama.

zajedničkoj deponiji realizovati projekat u iznosu od 157.333 eura.

U sklopu saradnje sa Zapadnim Balkanom pokrenuta su dva projekta u 2019. godini. Fakultet arhitekture Slovačkog tehnološkog univerziteta u okviru projekta „Sveobuhvatna urbana administracija“ baviće se poboljšanjem upravljanja i planiranja u opštinama za šta je Slovak Aid za tu namenu izdvojio, 67.153 eura. Drugi projekat je namenjen poboljšanju efikasnosti državne uprave odnosno njene digitalizacije . Projekat je podržan u iznosu od 97.647 eura²⁵⁷.

257 Svi nazivi tela, organizacija, i visina donatorske podrške preuzete iz dokumenta-odgovora Ambasade Slovačke Republike u Beogradu

SINTEZA

Projekat "Ekonomski podsticaj nerazvijenim opštinama i položaj nacionalnih manjina" ima sve preduslove da se rezultati istraživanja pokažu kao relevantni: odabrana je tema koja identifikuje probleme ciljne grupe a njihovo rešavanje trebalo bi da doprinese društveno-ekonomskim promenama kroz primenu mera javnih politika zasnovanih na interpretaciji prikupljenih podataka tokom ovog istraživanja. Deo izveštaja naslovljen Sintezom sadrži uporednu analizu prezentovanih podataka. U poslednjem naslovljenom delu publikacije projektni tim Centra za regionalizam je predložio preporuke. U istraživanju su korišćeni podaci različitih državnih organa i organizacija, naučnih studija i analiza podataka, posebno u oblasti demografije i migracionih kretanja.

Od deset indikatora koje je istraživački tim pratio najočiglednija povezanost koja upućuje na cilj istraživanja - efekti ekonomskog podsticaja Republike Srbije na položaj nacionalnih manjih u nerazvijenim multietničkim opštinama, je veza između visine podsticajnih sredstva u tri istraživane godine (2016-2018.), sa rastom bruto društvene vrednosti, rastom zaposlenosti-nezaposlenosti, prosečnim neto zaradama, socijalnim statusom stanovništva. S obzirom da podaci u zvaničnim državnim izveštajima nisu etnički senzibilisani, indikatori se odnose na celokupno stanovništvo jedne lokalne zajednice. U tom smislu su korektne izjave članova fokus grupe da ne vide razlike u socioekonomskom položaju pripadnika manjinskih zajednica u odnosu na većinski narod odnosno manjine "dele sudbinu većinskog naroda". Posebna pažnja u ovom istraživanju je posvećena demografskim i migracionim procesima, kao posledici ekonomske razvijenosti oblasti odnosno istraživane opštine. Demografiji je posvećeno dužna pažnja jer polazna pretpostavka je da bez ljudi nema ni razvoja, da je zadovoljavanje njihovih potreba prevashodni zadatak svih javnih politika, a ako se nastave negativni demografski tokovi i izrazite migracije, doći će i do promena u prostornom razvoju i planiranju, odnosno ukupnom razvoju regiona. Demografska i migraciona kretanja nacionalnih manjina i grupa u poslednjim decenijama se intenzivno menjaju. Migraciona kretanja su odraz dva ključna društvena toka: političke stabilnosti i ekonomskog prosperiteta. Što je politička situacija nestabilnija, netolerantnija i sa zanemarivanjem političkog dijaloga radi konsenzusa o budućnosti društva to jačaju migraciona kretanja manjina unutar države, i vode kretanjima ka centrima u kojima živi veći broj članova nacionalne manjine, odnosno koncentraciji manjinskog življa. U slučaju Srbije, dugotrajna politička nestabilnost uticala je i na pad BDP i spor ekonomski oporavak²⁵⁸, pojačala je migraciju manjinskog življa prema matičnim državama. Kretanja ka matičnim državama pojačavaju se iz osećaja sigurnosti, a zatim i zbog odlaska na školovanje ili na rad u matičnoj državi, bez izgleda na povratak, pogotovu ako je matična država postala članica Evropske unije. Rast ekonomskog i socijalnog blagostanja u ovim državama i sloboda kretanja, boravka i rada u Evropskoj uniji postaju snažni faktori migracija. U zemlji domaćinu ostaju pretežno stariji ljudi, vezani za poljoprivredu, i gubi se pokretačka snaga, entuzijazam i inovativnost mladih, u društvenom i ekonomskom životu.

Ovim istraživanjem je obuhvaćeno deset nerazvijenih opština sa preko 240.000 hiljada stanovnika od čega preko 63.000 su pripadnici manjinskih zajednica što je, prema popisu iz 2011. (bez Kosova i Metohije) preko 6 % posto ukupne manjinske populacije u Srbiji ili malo više od 26% stanovnika, posmatranih opština. Opštine su izabrane, tako da se obuhvati što veći broj pripadnika nacionalnih manjina i zajednica.

258 Ekonomske sankcije prema SRJ tokom jedne decenije, zatim duboka ekonomska i finansijska kriza tokom i posle 2008. godine, duboko su pogodile celu zemlju, a posebno podrčja koja su već bila ekonomski nerazvijena. Tokom sankcija izgubljeno je 50% BDP, i tek 2015. godine Srbija je dostigla nivo BDP iz 1990. godine.

Tabela: Pregled opština koje su posmatrane i njihov stepen razvijenosti:

Opština	Oblast	Stepen razvijenosti
Alibunar	Južnobanatska oblast	III grupa (60%-80% republičkog proseka)
Bujanovac	Pčinjska oblast	IV-a grupa devastirana područja (ispod 50% republičkog proseka)
Vlasotince	Jablanička oblast	IV grupa (ispod 60% republičkog proseka)
Dimitrovgrad	Pirotska oblast	IV grupa (ispod 60% republičkog proseka)
Negotin	Borska oblast	III grupa (60%-80% republičkog proseka)
Žagubica	Braničevska oblast	IV grupa (ispod 60% republičkog proseka)
Nova Varoš	Dimitrovgrad	IV grupa (ispod 60% republičkog proseka)
Plandište	Negotin	III grupa (60%-80% republičkog proseka)
Prokuplje	Toplička oblast	III grupa (60%-80% republičkog proseka)
Tutin	Raška oblast	IV-a grupa devastirana područja (ispod 50% republičkog proseka)

izvor: Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave –Analiticki servis

Od 10 posmatranih opština, četiri imaju III stepen razvijenosti, tj. nalaze se u rasponu od 60-80% od republičkog proseka²⁵⁹, pet opština pripada IV stepenu razvijenosti odnosno imaju prosek BDP ispod 60% od republičkog proseka a jedna opština spada u devastirano područje jer ima prosek ispod 50% od republičkog proseka. Već ovi podaci ukazuju na težak ekonomski položaj posmatranih teritorijalnih jedinica i potrebu stvaranja dodatnih mera podsticaja ekonomskom razvoju u ovim opštinama. One se bez dodatnih sredstava ne mogu same izvući iz decenijskog zaostajanja. Ove opštine nisu promenile stepen razvijenosti više od tri decenije. Pitanje ubrzanja ekonomskog razvoja je veoma važno sa stanovišta evropskih integracija, jer se u ovim oblastima moraju graditi institucije koje imaju kapacitet da povalče buduće kohezione fondove EU, koji omogućavaju dobijanje bespovratnih sredstava i do 85% od vrednosti projekta koji je odobren za realizaciju. Potrebno je pripremiti planska dokumenta i projekte koji će omogućiti korišćenje tih fondova. Takođe, to je veoma važno i zbog poboljšanja života oko 240.000 stanovnika Srbije kojim se bavilo ovo istraživanje.

Tabela: Osnovni demografski podaci posmatranih opština

Opština	Naziv i broj indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora 2018.
	01. Povrsina	km ²	602
Alibunar	02. Broja naselja	Broj	10
	03. Gustina naseljenosti	Broj	31
	04. broj stanovnika	Broj	18536
	25. prosečna stnost stanovništva	Broj	44.61
	45. Unutrasnji migracioni saldo	Broj	-67

²⁵⁹ U istrazivanim podacima dati su samo rasponi ali ne i posebno obračunate vrednosti stepena razvijenosti za svaku pojedinačnu opštinu.

	01. Povrsina	km ²	461
Bujanovac	02. Broja naselja	Broj	59
	03. Gustina naseljenosti	Broj	82
	04. broj stanovnika	Broj	37735
	25. prosečna strost stanovništva	Broj	35.84
	45. Unutrasnji migracioni saldo	Broj	-85
	01. Povrsina	km ²	308
Vlasotince	02. Broja naselja	Broj	48
	03. Gustina naseljenosti	Broj	90
	04. broj stanovnika	Broj	27718
	25. prosečna strost stanovništva	Broj	43.74
	45. Unutrasnji migracioni saldo	Broj	-83
	01. Povrsina	km ²	483
Dimitrovgrad	02. Broja naselja	Broj	43
	03. Gustina naseljenosti	Broj	19
	04. broj stanovnika	Broj	9234
	25. prosečna strost stanovništva	Broj	47.75
	45. Unutrasnji migracioni saldo	Broj	-5
	01. Povrsina	km ²	760
Žagubica	02. Broja naselja	Broj	18
	03. Gustina naseljenosti	Broj	15
	04. broj stanovnika	Broj	11348
	25. prosečna strost stanovništva	Broj	48.26
	45. Unutrasnji migracioni saldo	Broj	-22
	01. Povrsina	km ²	1090
Negotin	02. Broja naselja	Broj	39
	03. Gustina naseljenosti	Broj	30
	04. broj stanovnika	Broj	32654
	25. prosečna strost stanovništva	Broj	48.09
	45. Unutrasnji migracioni saldo	Broj	-129
	01. Povrsina	km ²	581
Nova Varoš	02. Broja naselja	Broj	33
	03. Gustina naseljenosti	Broj	25
	04. broj stanovnika	Broj	14595
	25. prosečna strost stanovništva	Broj	47.62

	45. Unutrasnji migracioni saldo	Broj	-134
	01. Povrsina	km ²	383
Plandište	02. Broja naselja	Broj	14
	03. Gustina naseljenosti	Broj	27
	04. broj stanovnika	Broj	10314
	25. prosečna strost stanovništva	Broj	46.09
	45. Unutrasnji migracioni saldo	Broj	-2
	01. Povrsina	km ²	759
Prokuplje	02. Broja naselja	Broj	107
	03. Gustina naseljenosti	Broj	54
	04. broj stanovnika	Broj	41218
	25. prosečna strost stanovništva	Broj	43.08
	45. Unutrasnji migracioni saldo	Broj	-188
	01. Povrsina	km ²	742
Tutin	02. Broja naselja	Broj	93
	03. Gustina naseljenosti	Broj	43
	04. broj stanovnika	Broj	31670
	25. prosečna strost stanovništva	Broj	33.12
	45. Unutrasnji migracioni saldo	Broj	-153

Sve posmatrane opštine imaju smanjenje broja stanovnika između dva popisa (2002 i 2011) a devet od 10 ima negativanu unutrašnju migraciju, odnosno odlazak stanovnika u druga mesta u zemlji. Trend koji se lako uočava je povećanje emigracionih procesa tako da u nekim od opština ima i više od 25% stanovnika na radu u inostranstvu. Taj trend je ojačao od proširenja EU u 2004. i 2008. godini. Sve su brojniji pripadnici manjina sa dvojnim državljanstvom jer im odlazak u matičnu zemlju članicu EU obezbeđuje znatno povećanje standarda, lakše zapošljavanje i kretanje na unutrašnjem tržištu rada EU.

Od 10 posmatranih opština 6 ima prosečnu starost stanovništva znatno veću od proseka u Srbiji (43) godine. Dve opštine su na proseku starosti stanovništva u Srbiji dok dve opštine, Bujanovac i Tutin, imaju znatno mlađe stanovništvo, 33 i 36 godina respektivno.

Ekonomsko stanje oblasti u kojima se nalaze posmatrane opštine

U studiji je analizirano ekonomsko stanje u devet administrativnih okruga kojima pripada 10 posmatranih opština. Prema podacima iz popisa 2011. u ovih devet okruga živi oko 1.470.000 stanovnika ili 21% od ukupnog broja stanovnika Srbije. Od toga je oko 1.170.000 hiljada pripadnika većinskog naroda (16,75% od ukupnog broja stanovnika) i oko 300.000 pripadnika nacionalnih zajednica i nacionalno neizjašnjenih stanovnika Srbije, (4,25% od ukupnog broja stanovnika). Oni žive u oblastima gde se učešće

bruto društvene vrednosti u proseku Srbije kreće od 0,7% do 3,6 % uz minimalne oscilacije rasta ili pada. BDV po glavi stanovnika u ovim opštinama kreću se u rasponu od 46,2% do maksimalno 90% u odnosu na prosek Srbije. Istovremeno podaci pokazuju da podsticaji koji se izdvajaju za nerazvijena područja, regulisana posebnim Zakonom o regionalnom razvoju²⁶⁰, ne uspevaju da u znatnoj meri poboljšaju status opština u odnosu na polaznu tačku koju su imale u 2014. kada je doneta Uredba o razvrstavanju opština prema stepenu ekonomske razvijenosti. Još uvek je evidentno visoko zaostajanje u stepenu razvijenosti posmatranih opština za prosekom Srbije: u ostvarenoj brutodruštvenoj vrednosti, rastu zapošljavanja, smanjenju nezaposlenosti, neto prosečnim zaradama, stepenu rizika od siromaštva. Važan indikator je finansijska autonomnost budžeta lokalnih samouprava, jer u njima se ostvaruje najveći broj prava nacionalnih manjina, koja se finansiraju iz lokalnog budžeta.

Indikatori o socijalnom statusu stanovnika u istraživanim opštinama takođe pokazuju da socijalnu zaštitu koristi veliki broj stanovnika. Vrednosti tih indikatora su značajno veće od proseka za Srbiju. Takođe stopa rizika od siromaštva je u svih 10 posmatranih opština viša od proseka za Srbiju. Socijalnu zaštitu koristi 29.821 stanovnika, što je preko 12% ukupnog stanovništva posmatranih opština. Broj korisnika socijalne zaštite ima slično kretanje kao u drugim opštinama istog stepena razvijenosti, međutim dva puta je veći nego u opštinama iz prve i druge grupe po stepenu razvijenosti. Novčanu socijalnu pomoć koristi između dva i tri posto stanovnika posmatranih opština.

Tabela: Izabrani indikatori socijalne zaštite u posmatranim opštinama

			Vrdnost indikatora
Opština	Naziv Indikatora	Jedinica mere	2018
Alibunar	01. Broj korisnika novcane socijalne pomoci	Broj	652
	02. Broj korisnika novcane socijalne pomoci, kao % ukupnog broja stanovnika	%	3.52
	23. Ukupan broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad	Broj	3890
	26. Broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad, kao % ukupnog broja stanovnika	%	20.99
Bujanovac	01. Broj korisnika novcane socijalne pomoci	Broj	1159
	02. Broj korisnika novcane socijalne pomoci, kao % ukupnog broja stanovnika	%	3.07
	23. Ukupan broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad	Broj	5863
	26. Broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad, kao % ukupnog broja stanovnika	%	15.54

260 https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_regionalnom_razvoju.html

Vlasotince	01. Broj korisnika novcane socijalne pomoci	Broj	806
	02. Broj korisnika novcane socijalne pomoci, kao % ukupnog broja stanovnika	%	2.91
	23. Ukupan broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad	Broj	3294
	26. Broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad, kao % ukupnog broja stanovnika	%	11.88
Dimitorvgrad	01. Broj korisnika novcane socijalne pomoci	Broj	117
	02. Broj korisnika novcane socijalne pomoci, kao % ukupnog broja stanovnika	%	1.27
	23. Ukupan broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad	Broj	2487
	26. Broj korisnika novcane zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad, kao % ukupnog broja stanovnika	%	26.93
Zagubica	01. Broj korisnika novcane socijalne pomoci	Broj	88
	02. Broj korisnika novcane socijalne pomoci, kao % ukupnog broja stanovnika	%	0.78
	23. Ukupan broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad	Broj	617
	26. Broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad, kao % ukupnog broja stanovnika	%	5.44
Negotin	01. Broj korisnika novcane socijalne pomoci	Broj	383
	02. Broj korisnika novcane socijalne pomoci, kao % ukupnog broja stanovnika	%	1.17
	23. Ukupan broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad	Broj	3365
	26. Broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad, kao % ukupnog broja stanovnika	%	10.31
Nova Varos	01. Broj korisnika novcane socijalne pomoci	Broj	136
	02. Broj korisnika novcane socijalne pomoci, kao % ukupnog broja stanovnika	%	0.93
	23. Ukupan broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad	Broj	1991
	26. Broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad, kao % ukupnog broja stanovnika	%	13.64

Plandiste	01. Broj korisnika novcane socijalne pomoci	Broj	483
	02. Broj korisnika novcane socijalne pomoci, kao % ukupnog broja stanovnika	%	4.68
	23. Ukupan broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad	Broj	1747
	26. Broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad, kao % ukupnog broja stanovnika	%	16.94
Prokuplje	01. Broj korisnika novcane socijalne pomoci	Broj	882
	02. Broj korisnika novcane socijalne pomoci, kao % ukupnog broja stanovnika	%	2.14
	23. Ukupan broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad	Broj	4123
	26. Broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad, kao % ukupnog broja stanovnika	%	10
Tutin	01. Broj korisnika novcane socijalne pomoci	Broj	767
	02. Broj korisnika novcane socijalne pomoci, kao % ukupnog broja stanovnika	%	2.42
	23. Ukupan broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad	Broj	4191
	26. Broj korisnika socijalne zasitite na evidenciji Centra za socijalni rad, kao % ukupnog broja stanovnika	%	13.23

izvor: <https://rsjp.gov.rs/sr/analiticki-servis/>

U analizi svake od opština pojedinačno je prikazano kretanje broja privrednih društava i broja preduzetnika. Ova analiza pokazuje da se broj privrednih društava i preduzetnika održava na približno istom nivou od 2016. do 2018. godine. U 7 posmatranih opština broj privrednih društava na 1000 stanovnika kreće se od 5 do 7 u posmatranom periodu, dok je u opštinama broj privrednih društava tokom celog perioda 10, i samo u jednoj opštini se povećava sa 13 na 15.

Broj preduzetnika na 1000 stanovnika je takođe konstantan i kreće se između 21 do 40. Najveća koncentracija je između 25-30 preduzetnika na 1000 stanovnika.

Tabela : Broj privrednih društava i preduzetnika

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere broj	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Alibunar	01. Broj privrednih društava		181	196	195
	02. Broj preduzetnika		494	529	576
	03. Broj privrednih društava na 1000 stanovnika		10	10	11
	04. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika		26	28	31
Bujanovac	01. Broj privrednih društava		238	244	240
	02. Broj preduzetnika		914	981	1040
	03. Broj privrednih društava na 1000 stanovnika		6	6	6
	04. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika		24	26	28
Vlasotince	01. Broj privrednih društava		152	158	162
	02. Broj preduzetnika		1055	1079	1115
	03. Broj privrednih društava na 1000 stanovnika		5	6	6
	04. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika		37	38	40
Dimitrovgrad	01. Broj privrednih društava		125	138	141
	02. Broj preduzetnika		226	241	251
	03. Broj privrednih društava na 1000 stanovnika		13	15	15
	04. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika		24	26	27
Zagubica	01. Broj privrednih društava		81	85	84
	02. Broj preduzetnika		241	245	255
	03. Broj privrednih društava na 1000 stanovnika		7	7	7
	04. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika		21	21	22
Negotin	01. Broj privrednih društava		196	193	197
	02. Broj preduzetnika		866	883	916
	03. Broj privrednih društava na 1000 stanovnika		6	6	6
	04. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika		26	27	28
Nova Varos	01. Broj privrednih društava		88	90	97
	02. Broj preduzetnika		445	458	495
	03. Broj privrednih društava na 1000 stanovnika		6	6	7
	04. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika		29	31	34

Plandiste	01. Broj privrednih drustava		102	104	104
	02. Broj preduzetnika		227	229	248
	03. Broj privrednih drustava na 1000 stanovnika		10	10	10
	04. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika		21	22	24
Prokuplje	01. Broj privrednih drustava		285	300	301
	02. Broj preduzetnika		1079	1156	1252
	03. Broj privrednih drustava na 1000 stanovnika		7	7	7
	04. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika		26	28	30
Tutin	01. Broj privrednih drustava		206	212	223
	02. Broj preduzetnika		1016	1074	1044
	03. Broj privrednih drustava na 1000 stanovnika		7	7	7
	04. Broj preduzetnika na 1000 stanovnika		32	34	33

Iako se broj privrednih društava i preduzetnika blago povećava, veliki broj se i gasi tokom posmatranog perioda. Broj ugašenih ili brisanih preduzetnika je vrlo visok. U Tutinu je tokom posmatranog perioda ugašeno 759 preduzetnika što je najveći broj ugašenih ili brisanih preduzetnika u posmatranim opštinama. U opštini Tutin broj brisanih/ugašenih preduzetnika se kretao između 220 i blizu 300 na godišnjem nivou.

U proseku broj ugašenih/ brisanih preduzetnika je visok sa stonovišta ekonomske snage svake pojedinačne opštine.

Tabela: Broj brisanih /ugašenih privrednih društava i preduzetnika

Opstina	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Alibunar	11. Broj brisanih/ugasihenih privrednih drustava	Broj	6	8	3
	12. Broj brisanih /ugasihenih preduzetnika	Broj	42	44	51
	13. Stopa brisanja/gasihenja privrednih drustava	%	3.3	4.1	1.5
	14. Stopa brisanja/gasihenja preduzetnika	%	23.2	22.4	26.2
Bujanovac	11. Broj brisanih/ugasihenih privrednih drustava	Broj	11	15	10
	12. Broj brisanih /ugasihenih preduzetnika	Broj	106	96	163
	13. Stopa brisanja/gasihenja privrednih drustava	%	4.6	6.1	4.2
	14. Stopa brisanja/gasihenja preduzetnika	%	44.5	39.3	67.9
Vlasotince	11. Broj brisanih/ugasihenih privrednih drustava	Broj	4	1	8
	12. Broj brisanih /ugasihenih preduzetnika	Broj	117	144	145
	13. Stopa brisanja/gasihenja privrednih drustava	%	2.6	0.6	4.9
	14. Stopa brisanja/gasihenja preduzetnika	%	77	91.1	89.5
Dimitrovgrad	11. Broj brisanih/ugasihenih privrednih drustava	Broj	2	3	4
	12. Broj brisanih /ugasihenih preduzetnika	Broj	28	26	21
	13. Stopa brisanja/gasihenja privrednih drustava	%	1.6	2.2	2.8
	14. Stopa brisanja/gasihenja preduzetnika	%	22.4	18.8	14.9

Žagubica	11. Broj brisanih/ugasenih privrednih društava	Broj	3	1	4
	12. Broj brisanih /ugasenih preduzetnika	Broj	24	32	32
	13. Stopa brisanja/gasenja privrednih društava	%	3.7	1.2	4.8
	14. Stopa brisanja/gasenja preduzetnika	%	29.6	37.6	38.1
Negotin	11. Broj brisanih/ugasenih privrednih društava	Broj	4	8	11
	12. Broj brisanih /ugasenih preduzetnika	Broj	94	109	105
	13. Stopa brisanja/gasenja privrednih društava	%	2	4.1	5.6
	14. Stopa brisanja/gasenja preduzetnika	%	48	56.5	53.3
Nova Varos	11. Broj brisanih/ugasenih privrednih društava	Broj	5	2	2
	12. Broj brisanih /ugasenih preduzetnika	Broj	54	55	53
	13. Stopa brisanja/gasenja privrednih društava	%	5.7	2.2	2.1
	14. Stopa brisanja/gasenja preduzetnika	%	61.4	61.1	54.6
Plandiste	11. Broj brisanih/ugasenih privrednih društava	Broj	2	3	4
	12. Broj brisanih /ugasenih preduzetnika	Broj	26	33	29
	13. Stopa brisanja/gasenja privrednih društava	%	2	2.9	3.8
	14. Stopa brisanja/gasenja preduzetnika	%	25.5	31.7	27.9
Prokuplje	11. Broj brisanih/ugasenih privrednih društava	Broj	4	7	13
	12. Broj brisanih /ugasenih preduzetnika	Broj	149	126	116
	13. Stopa brisanja/gasenja privrednih društava	%	1.4	2.3	4.3
	14. Stopa brisanja/gasenja preduzetnika	%	52.3	42	38.5
Tutin	11. Broj brisanih/ugasenih privrednih društava	Broj	5	6	5
	12. Broj brisanih /ugasenih preduzetnika	Broj	213	256	290
	13. Stopa brisanja/gasenja privrednih društava	%	2.4	2.8	2.2
	14. Stopa brisanja/gasenja preduzetnika	%	103.4	120.8	130

izvor: Analiticki servis MDULS

Uvid u kretanje zaposlenosti pokazuje da je ona, uz posebna podsticajna sredstva namenjena zapošljavanju, u većini posmatranih opština blago rasla ali je bilo i onih u kojima je blago opadala. Vrednosti indikatora koji pokazuju broj zaposlenih kao procenat od ukupnog broja stanovnika u opštini znatno zaostaju za prosečnom vrednosti istog indikatora na nivou Srbije u periodu 2016-2018. Najveće zaostajanje je zabeleženo u opštini Bujanovac, Žagubica i Tutin gde je statistička vrednost indikatora zaposlenosti upola manja od proseka Srbije. Vrednost indikatora, kod ostalih istraživanih opština uglavnom je za trećinu niža od proseka Srbije. Najpovoljniji nivo zaposlenosti, jednak proseku Srbije, ima jedino kontrolna opština Prokuplje dok je, u drugoj kontrolnoj opštini Vlasotinca, za oko četvrtinu niži od proseka Srbije i na nivou je većine istraživanih multietničkih opština. Važna je napomena da od 2015. u statistiku zaposlenih ulaze i registrovani poljoprivrednici, čime se povećao broj zaposlenih u svim opštinama, a posebno onima gde je poljoprivredna proizvodnja preovlađujući sektor. Broj zaposlenih kod preduzetnika u osam posmatranih opština kreće se u rasponu između 20 - 25%, kod jedne opštine iznosi samo 12, 8% a u jednoj je 33%.

Prosečne zarade zaposlenih bez poreza i doprinosa u svim posmatranim opštinama su niže od proseka u Srbiji.

Takođe, uočava se da je zaposlenost u privrednim društvima i kod preduzetnika znatno niža od ukupnog broja zaposlenih, i da je zaposlenost u javnom sektoru i državnoj upravi u ovim opštinama veća nego u onim razvijenijim.

Tabela: Zaposlenost u posmatranim opštinama, struktura zaposlenih prema poslodavcima i prosečne plate

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Alibunar	17. Broj zaposlenih kod privrednih drustava	Broj	844	955	1016
	18. Broj zaposlenih kod preduzetnika	Broj	123	129	137
	50. Broj zaposlenih	Broj	3332	3471	3418
	51. Zaposleni u pravnim licima, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	59.2	61.1	60.2
	52. Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	20.2	20.1	22.2
	89. Prosečne zarade bez poreza i doprinosa, po zaposlenom	U RS, nominalno	28515	31188	41884
Bujanovac	17. Broj zaposlenih kod privrednih drustava	Broj	1572	1572	1508
	18. Broj zaposlenih kod preduzetnika	Broj	106	106	176
	50. Broj zaposlenih	Broj	5417	5527	5575
	51. Zaposleni u pravnim licima, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	75.6	74.9	73.7
	52. Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	20.1	21.3	23.1
	89. Prosečne zarade bez poreza i doprinosa, po zaposlenom	U RS, nominalno	35829	33814	38286
Vlasotince	17. Broj zaposlenih kod privrednih drustava	Broj	2026	2252	2324
	18. Broj zaposlenih kod preduzetnika	Broj	616	641	725
	50. Broj zaposlenih	Broj	5816	6100	6429
	51. Zaposleni u pravnim licima, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	61.2	61.5	61.7
	52. Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	31.7	32.2	33.1
	89. Prosečne zarade bez poreza i doprinosa, po zaposlenom	U RS, nominalno	31874	33355	35243
Dimitrovgrad	17. Broj zaposlenih kod privrednih drustava	Broj	660	822	925
	18. Broj zaposlenih kod preduzetnika	Broj	31	27	29
	50. Broj zaposlenih	Broj	2331	2345	2594
	51. Zaposleni u pravnim licima, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	75.9	76.7	77.7
	52. Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	22.3	21.5	20.7
	89. Prosečne zarade bez poreza i doprinosa, po zaposlenom	U RS, nominalno	30912	31757	38230

Zagubica	17. Broj zaposlenih kod privrednih drustava	Broj	226	227	256
	18. Broj zaposlenih kod preduzetnika	Broj	20	36	24
	50. Broj zaposlenih	Broj	2005	2006	1959
	51. Zaposleni u pravnim licima, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	54.9	57.7	59.4
	52. Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	20.5	20.4	20.7
	89. Prosecne zarade bez poreza i doprinosa, po zaposlenom	U RS, nominalno	37064	38304	42161
Negotin	17. Broj zaposlenih kod privrednih drustava	Broj	2007	2020	2108
	18. Broj zaposlenih kod preduzetnika	Broj	629	654	702
	50. Broj zaposlenih	Broj	7659	7662	7675
	51. Zaposleni u pravnim licima, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	62.3	62.9	63.9
	52. Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	22.9	23.6	23.8
	89. Prosecne zarade bez poreza i doprinosa, po zaposlenom	U RS, nominalno	43111	43798	42331
Nova Varos	17. Broj zaposlenih kod privrednih drustava	Broj	811	866	865
	18. Broj zaposlenih kod preduzetnika	Broj	403	436	460
	50. Broj zaposlenih	Broj	3015	3074	3011
	51. Zaposleni u pravnim licima, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	66.4	68.1	66.8
	52. Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	27.6	26.4	28.2
	89. Prosecne zarade bez poreza i doprinosa, po zaposlenom	U RS, nominalno	33956	35322	40590
Plandiste	17. Broj zaposlenih kod privrednih drustava	Broj	580	595	673
	18. Broj zaposlenih kod preduzetnika	Broj	7	5	6
	50. Broj zaposlenih	Broj	2286	2281	2238
	51. Zaposleni u pravnim licima, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	71.2	72.6	73.6
	52. Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	12.8	12.7	13
	89. Prosecne zarade bez poreza i doprinosa, po zaposlenom	U RS, nominalno	33234	35275	41913
Prokuplje	17. Broj zaposlenih kod privrednih drustava	Broj	7139	8164	9014
	18. Broj zaposlenih kod preduzetnika	Broj	607	634	686
	50. Broj zaposlenih	Broj	10796	11479	11627
	51. Zaposleni u pravnim licima, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	78.7	79.8	78.9
	52. Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	19	18.2	19.4
	89. Prosecne zarade bez poreza i doprinosa, po zaposlenom	U RS, nominalno	34231	35440	41068

Tutin	17. Broj zaposlenih kod privrednih drustava	Broj	914	896	1021
	18. Broj zaposlenih kod preduzetnika	Broj	155	152	166
	50. Broj zaposlenih	Broj	4675	4678	4722
	51. Zaposleni u pravnim licima, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	55.5	55.5	56.7
	52. Privatni preduzetnici i zaposleni kod njih, kao % ukupnog broja zaposlenih	%	25.2	26.8	27.7
	89. Prosečne zarade bez poreza i doprinosa, po zaposlenom	U RS, nominalno	35703	36513	39574

Tokom istraživanja uočen je nedostatak etnički senzibilisanih izveštaja državnih organa i tela o ekonomskom položaju nerazvijenih multietničkih opština. Osnovni podatakod koga je krenulo istraživanje bila je nacionalna struktura zvaničnih popisa stanovništva iz kojeg se videlo da značajan broj pripadnika nacionalnih manjina živi u nerazvijenim područjima. Daljim ukrštanjem podataka uočeno je da značajan broj pripadnika nacionalnih manjina živi u ruralnim naseljima i da se pretežno bavi poljoprivredom što je potvrđeno i u razgovoru sa učesnicima fokus grupa. Uvidom o dodeljenim sredstvima podsticaja u istraživanim opštinama od 2016-2018. vidi se da su ona prvenstveno bila usmerena u poljoprivredenu proizvodnju a u četiri istraživane opštine : Alibunar, Plandište, Žagubica i Tutin to su bili najveći podsticaji i sa najvećim brojem korisnika²⁶¹.

U zvaničnim izveštajima o registrovanoj zaposlenosti, Nacionalna služba za zapošljavanje ne vodi evidenciju o nacionalne pripadnosti, međutim na zahtev istraživačkog tima dobijena je procena nacionalne strukture registrovanih nezaposlenih u 10 istraživanih opština. U svim istraživanim multietničkim opštinama u nacionalnoj strukturi registrovanih nezaposlenih je visoki procenat neizjašnjenih lica ili bez podataka o nacionalnoj pripadnosti, pa samim time podaci se mogu smatrati samo indikativnim i nedovoljnim za donošenje zaključaka baziranih na podacima. Izuzetak od ovako "maglovitog" izjašnjavanja o nacionalnoj strukturi nezaposlenih lica čine one multietničke opštine u kojima pripadnici nacionalne manjine čine većinu u strukturi ukupnog stanovništva. U njima podaci o nacionalnoj strukturi nezaposlenih su pouzdaniji. Tokom istraživanja podaci o nacionalnoj strukturi nezaposlenih ukršteni su sa podacima iz popisa stanovništva. Viši procenat nacionalno neopredeljenih u popisu, odražava se i na viši procenat etničke neopredeljenosti u strukturi evidentiranih nezaposlenih osoba. Indeks broja registrovanih nezaposlenih na 1000 stanovnika pokazuje visoke vrednosti a kod nekih istraživanih opština kao što su Dimitrovgrad, Nova Varoš, Plandište on je i dva puta viši od proseka Srbije. Izuzetak je opština Žagubica gde je taj indeks skoro četiri puta manji od proseka i verovatno je jedan od apsolutno najnižih u Srbiji. Uočljivo je takođe da je indeks registrovane zaposlenosti bliži proseku Srbije u opštinama sa manjim brojem stanovnika (oko 10.000 stanovnika), osim u kontrolnoj opštini Prokuplje, koja ima preko 40 hiljada stanovnika od kojih su 29% registrovani zaposleni što je skoro identično proseku Srbije uz visoku vrednost broja nezaposlenih koji je daleko veći od republičkog proseka. Slična situacija je i u drugoj kontrolnoj opštini Vlasotince gde je procenat zaposlenosti 27% ali je indeks nezaposlenih na 1000 stanovnika 156 i dvostruko veći od proseka Srbije.

Zaposlenost i nezaposlenost su indikatori čije vrednosti kod pripadnika nacionalnih manjina u

261 Kada se dodeljena sredstva podsticaja poljoprivredi podele sa brojem korisnika dobijaju se prosečni iznosi koji su u rangu 8-15 hiljada dinara po projektu. mora se napomenuti da izveštaji pokazuju visinu dodeljenih sredstava i njihovu raspodelu po sektorima ali tokom istraživanja nije bilo dostupnih analiza o uticaju na promenu stanja u određenim sektorima i koliki su ekonomski efekti ovih mera. Izveštaji pokazuju da su dodeljena sredstva namenski potrošena. To je u skladu sa budžetskim principima, ali naknadne analize efekata utrošenih sredstava su neophodne.

multietničkim sredinama izazivaju posebnu pažnju iz koje proističu i njihovi određeni stavovi. Pripadnici bošnjačke i albanske zajednici kroz focus grupu i stavove Nacionalnih saveta upućuju konstantno primedbe državnoj upravi da nema dovoljno pripadnika ove dve etničke zajednice u javnim službama i državnoj upravi, odnosno da broj zaposlenih nije srazmeran etničkoj strukturi stanovništva lokalne zajednice, što smatraju jednim vidom diskriminacije²⁶². Suprotno mišljenje je predstavnika Nacionalnog saveta Vlaha, Nacionalnog saveta Rumuna i Nacionalnog saveta Slovaka koji smatraju da nema diskriminacije kada je reč o zapošljavanju pripadnika vlaške, rumunske i slovačke zajednice. Stav predstavnika Nacionalnog saveta Bugara je da bi u Dimitrovgradu trebalo otvarati više radnih mesta što je stav i Nacionalnog saveta Albanaca uz napomenu da je u opštini Bujanovac procenat zaposlenog stanovništva skoro dva puta niži od proseka Srbije. Prosečna neto zarada u posmatranom periodu je u većini multietničkih opština, imala rast ali je i dalje u završnoj godini istraživanja, 2018, bila niža od republičkog proseka od 9% do preko 22%.

Pitanje politike zaposlenosti pokazuje čitavu lepezu stavova nacionalnih zajednica – od stava da oni dele iste probleme kao i većinsko stanovništvo, do one da su zapostavljeni, posebno u zapošljavanju u državnoj upravi i javnim službama. U nacionalnim savetima ističu da postoji dovoljan broj obrazovanih koji bi mogli da rade u tim službama, pošto ne nalaze posao odlaze u veće gradove (Tutinci u Novi Pazar) ili inostranstvo (Bujanovac, Negotin) Posebno je važno istaci da ni u jednoj od rasprava nije istaknuto da postoje planovi lokalnih samouprava kako podsticati zapošljavane. Posebno je ukazano da ove opštine nisu promovisane kao područja atraktivna za ulaganje u bilo koju specifičnu oblast. Turizam nije razvijen a ulaganja posle pandemije kovid 19 neće biti atraktivna u dogledno vreme.

Tabela: Broj zaposlenih i nezaposlenih lica

Opština	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Alibunar	50. Broj zaposlenih lica	Broj	3332	3471	3418
	73. Nezaposlena lica	Broj	2626	2115	1820
	74. Nezaposlena lica na 1000 stanovnika	Broj	138	113	98
	81. Nezaposleni mladi, kao % nezaposlenih lica	%	26.4	23.4	23
	82. Nezaposleni stariji, kao % nezaposlenih lica	%	28.6	30.8	31.8
Bujanovac	50. Broj zaposlenih lica	Broj	5417	5527	5575
	73. Nezaposlena lica	Broj	4781	4740	4609
	74. Nezaposlena lica na 1000 stanovnika	Broj	126	125	122
	81. Nezaposleni mladi, kao % nezaposlenih lica	%	25.6	24.2	23.2
	82. Nezaposleni stariji, kao % nezaposlenih lica	%	25.7	28.1	30.2
Vlasotince	50. Broj zaposlenih lica	Broj	5816	6100	6429
	73. Nezaposlena lica	Broj	5207	4694	4311
	74. Nezaposlena lica na 1000 stanovnika	Broj	184	167	156
	81. Nezaposleni mladi, kao % nezaposlenih lica	%	22.1	20.5	20.3
	82. Nezaposleni stariji, kao % nezaposlenih lica	%	30.1	32.7	33.7

262 Posebna osetljivost je izražena po pitanju nacionalnog sastava zaposlenih u policiji i nedostupnosti tih podataka.

Dimitrovgrad	50. Broj zaposlenih lica	Broj	2331	2345	2594
	73. Nezaposlena lica	Broj	1387	1273	1270
	74. Nezaposlena lica na 1000 stanovnika	Broj	146	136	138
	81. Nezaposleni mladi, kao % nezaposlenih lica	%	19.9	18.5	18
	82. Nezaposleni stariji, kao % nezaposlenih lica	%	33.7	37.5	38
Zagubica	50. Broj zaposlenih lica	Broj	2005	2006	1959
	73. Nezaposlena lica	Broj	341	240	240
	74. Nezaposlena lica na 1000 stanovnika	Broj	29	21	21
	81. Nezaposleni mladi, kao % nezaposlenih lica	%	33.7	30.4	32.9
	82. Nezaposleni stariji, kao % nezaposlenih lica	%	22.3	25	24.6
Negotin	50. Broj zaposlenih lica	Broj	7659	7662	7675
	73. Nezaposlena lica	Broj	2492	2468	2210
	74. Nezaposlena lica na 1000 stanovnika	Broj	73	74	68
	81. Nezaposleni mladi, kao % nezaposlenih lica	%	21.6	20.8	18.6
	82. Nezaposleni stariji, kao % nezaposlenih lica	%	31.9	34.4	35.3
Nova Varos	50. Broj zaposlenih lica	Broj	3015	3074	3011
	73. Nezaposlena lica	Broj	2133	1945	1864
	74. Nezaposlena lica na 1000 stanovnika	Broj	141	131	128
	81. Nezaposleni mladi, kao % nezaposlenih lica	%	16.5	14.4	14.3
	82. Nezaposleni stariji, kao % nezaposlenih lica	%	38.4	41.6	44.3
Plandiste	50. Broj zaposlenih lica	Broj	2286	2281	2238
	73. Nezaposlena lica	Broj	1526	1260	1100
	74. Nezaposlena lica na 1000 stanovnika	Broj	144	121	107
	81. Nezaposleni mladi, kao % nezaposlenih lica	%	21.6	23.3	21.1
	82. Nezaposleni stariji, kao % nezaposlenih lica	%	33	34.6	36.8
Prokuplje	50. Broj zaposlenih lica	Broj	10796	11479	11627
	73. Nezaposlena lica	Broj	6982	6493	5606
	74. Nezaposlena lica na 1000 stanovnika	Broj	166	156	136
	81. Nezaposleni mladi, kao % nezaposlenih lica	%	26.1	24.6	23
	82. Nezaposleni stariji, kao % nezaposlenih lica	%	30.6	33.4	36.3
Tutin	50. Broj zaposlenih lica	Broj	4675	4678	4722
	73. Nezaposlena lica	Broj	8053	7935	7985
	74. Nezaposlena lica na 1000 stanovnika	Broj	256	251	252
	81. Nezaposleni mladi, kao % nezaposlenih lica	%	26.3	25	24.7
	82. Nezaposleni stariji, kao % nezaposlenih lica	%	19.2	20.1	20.5

izvor: Analiticki servis MDULS

Broj zaposlenih i nezaposlenih u opštinama je u većini njih približno isti. Posebno se izdvaja opština Tutin gde je nezaposlenost daleko viša od broja zaposlenih (u 2016. je nezaposlenost bila 8053 a zaposlenost 4675lica). U svetlu migratornih kretanja stanovništva izdvojili smo i nezaposlenost mladih koja je u pet opština iznad 25% od ukupnog broja nezaposlenih, a preostalih 5 opština je do 23% od ukupnog broja nezaposlenih.

U posmatranim opštinama period tranzicije ostavio je i veliki broj starijih lica nezaposlenim. U

9 opština u periodu od 2016-2018. nezaposlenost starijih ica je u porastu sem u Tutinu. Nezaposlenost starijih lica je sedam opština se kreće u rasponu od 30-40% odsto a među ovim opštinama najviša je u Novoj Varoši gde se kretala u rasponu od 38- 44% u posmatranom periodu. U dve opštine se nezaposlenost starijih kretala u rasponu od 25-30% od ukupnog broja nezaposlenih. Jedino u opštini Tutin ova nezaposlenost je bila oko 20%.

Rezultati istraživanja struktura budžeta posmatranih opština pokazuju njihov različiti finansijski položaj i fiskalni kapacitet da prikupi sredstva za finansiranje lokalne samouprave u obavljanju poverenih javnih poslova. Praćena su tri indikatora : visina prihoda od transfera sa drugih nivoa vlasti i prihodi transfera po glavi stanovnika, što u suštini predstavlja podršku nacionalnog budžeta nerazvijenim opštinama i značajano utiče na finansijsku autonomiju lokalne samouprave. Sva tri indikatora koja su praćena tokom tri godine ilustruju stabilnost budžeta opštine jer kao organ lokalne samouprave, opštinska uprava je odgovorna da na svojoj teritoriji omogućava, između ostalog, i ostvarivanje korpusa manjinskih prava u sve četiri oblasti koje garantuje Ustav : službena upotreba jezika i pisma, kultura, obrazovanje i informisanje.

Finansiranje opštinskih budžeta u velikoj meri je zavisno od donacija i transfera. U četiri posmatrane opštine finansiranje budžeta zavisi za više od 50% od prihoda od transfera i donacija a u preostalih šest opština budžeti se finansiraju iz prihoda od transfera i donacija između 30 i 50%.

Finansijska autonomija u posmatranim jedinicama lokalne samouprava je neujednačena a niža vrednost tog indikatora ukazuje na nepovoljniju strukturu izvora sredstava lokalnog budžeta. Najnižu vrednost finansijske autonomije od posmatranih opština ima Žagubica 33,4% uz najveću pomoć kroz prihode transfera drugih nivoa vlasti čiji je prosek po glavi stanovnika preko 29.000 dinara. Još dve multietničke opštine imaju indeks finansijske autonomije ispod 50%, Bujanovci i Tutin kao i kontrolna opština Vlasotince. Najviši indeks finansijske autonomije od posmatranih multietničkih opština ima Negotin sa malim varijacijama oko ili preko 70% dok je taj indeks kod kontrolne opštine Prokuplje u kontinuiranom rastu i u završnoj godini istraživanja imao je visoku vrednost od 76,1% .

Tabela : Izabrani indikatori finansijske snage posmatranih opstina

Opstina	Naziv indikatora	Jedinica mere	Vrednost indikatora		
			2016	2017	2018
Alibunar	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	578135	617523	635160
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	30436	32898	34266
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	332655	325878	390018
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	57.5	52.8	61.4
	05. Finansijska autonomija JLS	%	64.9	64.9	62.2
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	21628	13172	9404
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	41.9	42.3	39.3
**Bujanovac	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	914583	989080	997542
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	24153	26188	26435
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	353463	418708	431986
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	38.6	42.3	43.3
	05. Finansijska autonomija JLS	%	41.4	44.6	43.6
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	0	286	0
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	58.6	55.5	56.5

Vlasotince	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	782108	922473	804467
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	27610	32911	29023
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	286252	388957	330232
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	36.6	42.2	41
	05. Finansijska autonomija JLS	%	45.1	44.2	48.3
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	0	3401	0
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	58.8	56.3	55.6
Dimitrovgrad	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	547748	536066	620893
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	57737	57229	67240
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	367599	375425	382576
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	67.1	70	61.6
	05. Finansijska autonomija JLS	%	77.2	71.8	69.1
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	6337	14884	17033
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	26.5	31.5	36.3
Zagubica	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	438763	495501	505449
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	37475	42982	44541
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	112045	131420	123897
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	25.5	26.5	24.5
	05. Finansijska autonomija JLS	%	32	30.8	33.4
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	1564	13216	9738
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	70.6	74.9	74.5

Negotin	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	1031440	1155441	1054890
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	30416	34694	32305
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	725263	743119	736787
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	70.3	64.3	69.8
	05. Finansijska autonomija JLS	%	72.6	73.3	70.3
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	30085	0	3853
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	30.5	29.3	30.2
Nova Varos	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	600616	667126	690034
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	39624	44825	47279
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	380058	432880	442417
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	63.3	64.9	64.1
	05. Finansijska autonomija JLS	%	64.7	65.2	64.2
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	0	14752	4479
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	35.7	37	36.5
Plandiste	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	459576	499965	539401
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	43512	47940	52298
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	241608	260998	270272
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	52.6	52.2	50.1
	05. Finansijska autonomija JLS	%	56.6	54.7	58.4
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	1946	11078	0
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	45.6	48.1	44.6

Prokuplje	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	1281862	1570673	1733455
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	30471	37709	42056
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	848378	911723	963828
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	66.2	58	55.6
	05. Finansijska autonomija JLS	%	69.9	67.1	76.1
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	2404	3599	0
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	30.2	33.1	23.9
Tutin	01. Ukupni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	1011684	927468	966922
	02. Ukupni prihodi po stanovniku	U RSD, nominalno	32108	29373	30531
	03. Izvorni i ustupljeni prihodi	U hiljadama RSD, nominalno	347452	314390	270054
	04. Stepen samofinansiranja JLS	%	34.3	33.9	27.9
	05. Finansijska autonomija JLS	%	52.6	38.5	37.3
	22. Prihodi od donacija	U hiljadama RSD, nominalno	8822	3906	503
	23. Prihodi od transfera i donacija. kao % tekućih prihoda	%	57.3	64.5	68.8

izvor: analiticki servis MDULS

Ovo istraživanje se nije neposredno bavilo osnovnim manjinskim pravima koja se ostvaruju u standardne četiri oblasti već socioekonomske statusom pripadnika nacionalnih manjina u nerazvijenim područjima i u tom smislu su praćeni odgovarajući indikatori. Njihovo praćenje sugerise opšti i zajednički zaključak da su nacionalne manjine koje žive na teritoriji istraživanih opština izložene visokim rizicima od siromaštva. Prema izvorima Svetske banke i Republičkog zavoda za statistiku prosečna stopa rizika od siromaštva u Srbiji iz 2013. je bila 25,7%. Vrednost tog indeksa je kod svih istraživanih opština veća i u proseku se kreće od 30-40% dok je ona u Bujanovcu 54,7% a u Tutinu preko 66%. Ovako visoki indeksi rizika od siromaštva su jedan od generatora izraženih emigracionih procesa koji su upravo u albanskoj i bošnjačkoj zajednici zabeleženi krajem devedesetih godina XX veka i nastavljani početkom XXI. Spoljašnje i unutrašnje migracije, koje direktno utiču na brojnost i asimilaciju nacionalnih manjina, ugrožavaju vitalni korpus manjinskog stanovništva u nastojanju da se manjinska prava koriste (konzumiraju) kroz očuvanje najvažnijih karakteristika manjinskog identiteta : jezika, kulture, obrazovanja i informisanja.

Izjave učesnika u fokus grupi nedvosmisleno ukazuju da su podsticaji Republike Srbije na poboljšanje infrastrukture i unapređenju privrede u istraživanim opštinama vidljivi, ali je to nedovoljno jer podsticaji i ulaganja u infrastrukturu ne donose nova radna mesta u kratkom roku i u meri koja bi obezbedila veći stepen ekonomske razvijenosti, uposlenosti i ublažavanje migracionih procesa²⁶³.

Zemlje matičnog naroda u skladu sa svojom državnom politikom izdvajaju posebna sredstva za pomoć svojim sunarodnicima u Srbiji i ta pomoć kontinuirano raste. Ta pomoć je bespovratna i obuhvata takođe ekonomsku, kulturnu, turističku saradnju koja promovise bolje poznavanje kulturnog nasleđa nacionalnih manjina²⁶⁴.

Podrška koju su, tokom tri istraživane godine pružile države matičnog naroda, posebno one koje su članice Evropske unije, nemaju samo finansijsku već i političku dimenziju kroz jačanje procesa EU-integracija. Ta podrška se realizuje, pre svega, kroz korišćenje fondove Evropske unije namenjene prekograničnoj saradnji u čijim programima Srbija uspešno učestvuje zajedno sa Bugarskom, Hrvatskom, Mađarskom i Rumunijom i sama izdvajajući sredstva koja podržavaju ovu saradnju.

263 U ekonomskoj teoriji infrastruktura je preduslov investiranja u razvoj, ali se efekti, ako su prepušteni samo tržištu ne donose koristi u kratkom roku. Za održiv i dugoročan razvoj moraju postojati osmišljeni podsticaji, obrazovana radna snaga, ideje i inovativnost.

264 Recimo ulaganja u komunalnu i ekonomsku infrastrukturu koja doprinosi boljim uslovima života. U Vojvodini su vidljiva ulaganja Slovačke u biznis inkubator koji jača privredna ulaganja ali i promociju ekonomskih veza sa matičnom državom, popravke vodovoda, prerada otpadnih voda i dr.

PREPORUKE

1. Preporuka: U oblasti i opštine koje su nedovoljno razvijene potrebno je kreirati mere koje će podsticati ulaganja, privatna i javna u proizvodne kapacitete koji donose novu zaposlenost

Obrazloženje: Tokom terenskog istraživanja sagovornici su isticali značaj ulaganja u infrastrukturu, ali ta ulaganja ne dovode do otvaranja novih privrednih društava/preduzeća i preduzetnika, Nedostatak zaposlenja vodi ka migraciji u drugo mesto ili drugu državu, posebno u članice EU. Za starije, nedostatak zaposlenja, znači socijalnu neizvesnost, siromaštvo i neizvesnost ostvarivanja penzija i zdravstvene zaštite, odnosno oni su budući korisnici socijalne zaštite i pomoći. U fokus grupi je isticano da su mnoga preduzeća prestala da postoje, a nova nisu otvorena, koja bi održala i povećavala zaposlenost. Takođe, ukazano je da su primanja zaposlenih niža u ovim opštinama i da jedino veća zaposlenost može podići životni standard porodica.

2. Preporuka: Periodično (na, tri ili četiri godine) raditi izveštaje i analizirati učinke odnosno, efekte podsticajnih mera i ulaganja sredstava u razvoj nerazvijenih opština s posebnim delom koji bi se odnosio na multietničke opštine.

Obrazloženje: Projektni tim tokom istraživačkog postupka nije našao dokumente koji bi analizirali efekte podsticajnih mera usmerenih na razvoj nerazvijenih multietničkih opština. Uredbom Vlade R. Srbije je iz 2014. napravljena kategorizacija opština po razvijenosti (IV kategorije i devastirana područja) ali u međuvremenu nema podataka da li je neka opština “preskočila” ili “pala” iz svoje kategorizovane zone. Ulaganja u nerazvijena područja finansiraju se iz novca svih građana Srbije, i stoga efekte ovih troškova treba analizirati i učiniti ih dostupnim javnosti.

3. Preporuka: Državni organi i organizacije Srbije, zajedno sa javnošću i naročito s pravnom strukom, trebalo bi da donesu preporuku kako postupati oko prava/ obaveze (ili ne obaveze kakav je sada slučaj) kod izjašnjavanja o nacionalnoj pripadnosti posebno u situacijama kada se popunjavaju zvanični državni dokumenti svih vrsta a koji se dalje koriste u obradi raznih statističkih podataka

Obrazloženje: Činjenica je da je istraživački tim koristeći zvanične državne podatke uočio nedostatak bazičnih kvantifikatora koji su etnički senzibilisani i važni za što tačniji uvid u socioekonomski status pripadnika nacionalnih manjina. Uvažavajući ustavnu odredbu da je izjašnjavanje o nacionalnoj pripadnosti individualno pravo i dobrovoljni čin, neizjašnjavanje s druge strane čini pripadnike etničkih zajednica nevidljivim a dostupnost podataka o njihovom socioekonomskom stanju je otežano. To je jedan od razloga da izveštaji o statusu i položaju nacionalnih manjina koje podnose međunarodne organizacije, nezavisna ili tela Saveta EU redovno ukazuju na nedostatak brojki-kvantifikatora o statusu i položaju nacionalnih manjina u Srbiji. Donošenjem odgovarajućih preporuka o obavezama identifikovanja nacionalne pripadnosti u dokumentima koji se statistički obrađuju, država Srbija bi raspolagala verodostojnim podacima koji bi joj koristili u dijalogu na međunarodnoj sceni ali i u dijalogu sa nacionalnim manjinama.

4. Preporuka: Definirati strateško opredeljenje o pravcima razvoja multietničkih nerazvijenih opština i područja. U skladu sa tim usmeravati podsticajna razvojna sredstva iz budžeta R. Srbije i u skladu sa tim usmeravati međunarodnu razvojnu pomoć

Obrazloženje: Analizom ulaganja sredstava podsticaja razvoja koje daje Republika Srbija, uočeno je da se, u istraživanim opštinama najviše ulagalo u poljoprivredu što unapred određuje i privredno-ekonomski karakter tih područja. Međutim, iz izjava u okviru focus grupe ovog projekta bilo je primedbi da na tim područjima ima malo proizvodnih kapaciteta koji bi pratili poljoprivrednu proizvodnju odnosno nedostaju prerađivački kapaciteti. Istraživane opštine su smeštene u delove Srbije sa očuvanom prirodom. Učesnici u focus grupi smatraju da bi više trebalo ulagati u revitalizaciju devastiranih turističkih kapaciteta i izgradnju novih jer smatraju da je turizam budućnost razvoja tih krajeva (Nova Varoš, Tutin, Žagubica).

Iz analiziranih podataka se vidi da ne postoji jasna analiza specifičnih prednosti određenih opština. Potrebno je videti koji se novi, propulzivniji sektori mogu razvijati u određenim područjima, kako bi se modernizovala privreda i ubrzao razvoj. Treba napraviti i programe ekonomske promocije određenih područja. Iskoristiti prostorni plan Srbije koji identifikuje određene potencijalne razvoje koristeći prirodne resurse određenih delova teritorije.

5. Preporuka: Doneti mere o ublažavanju migracionih i emigracionih procesa s posebnim merama u nerazvijenim multietničkim područjima

Obrazloženje: Postoje studije i projekcije kretanja stanovništva do 2040. Mada ne postoje zvanični podaci o migracionim procesima, koji su intenzivirani u poslednjoj deceniji, pojedina istraživanja, kao i razgovori u okviru focus grupe, pokazuju na njene razmere. Poslednja statistički potkrepljena istraživanja u tri izrazito („vruće“) migracione zone, urađena neposredno posle popisa 2011. dokumentuju da su pojedine opštine koje je istraživao projektni tim ovog projekta imale skoro trećinu svog stanovništva u inostranstvu. Takve alarmantne brojke se posebno odnose na istočnu Srbiju, Rasku, Pčinjsku oblast. Ne smatramo da smo ovim rekli nešto novo ali neophodno je uložiti i političke i ekonomske napore u ravnomerniji razvoj Srbije odnosno regiona pa čak i okruga uz angažovanje i država matičnog naroda i međunarodne zajednice. Primer Južnobanatskog regiona koji godinama zauzima peto mesto po učešću u bruto društvenoj vrednosti Srbije od osam opština koje ga čine šest su u grupi nerazvijenih opština.

6. Preporuka: Vlada Srbije kroz Ministarstvo države uprave i lokalne samouprave i sektor za nacionalne manjine da u narednom periodu podstakne i finansira strateška istraživanja u oblasti ekonomskog statusa i položaja nacionalnih manjina.

Obrazloženje: Rečeno je da su kvantifikatori o nacionalnim manjinama višestruko važni i za domaću i međunarodnu javnost a posebno za države matičnog naroda čiji pripadnici žive u Srbiji. Zaokruživanjem objektivne i brojke dokumentovane slike o položaju i statusu nacionalnih manjina u Srbiji stvara se i pretpostavka za rešavanje otvorenih pitanja ali i za afirmaciju primera dobrih praksi.

RECENZIJA STUDIJE EKONOMSKI PODSTICAJ NERAZVIJENIM OPŠTINAMA I POLOŽAJ NACIONALNIH MANJINA

Socioekonomski položaj nacionalnih manjina u Srbiji je neopravdano zapostavljena tema. Nedostatak etnički raščlanjenih podataka i nedovoljna fokusiranost nacionalne statistike na društvene aspekte razvoja usloveli su da se problem ekonomskog položaja nacionalnih manjina ne istražuje dovoljno, a samim tim i da se javne politike ne pohanjuju verifikovanim podacima neophodnim za planiranje i upravljanje razvoja u multietničkim područjima. Iako odgovarajuće metodologije prikupljanja takvih podataka postoje (HRBAD, FRA) i zasnovane su na milenijumskim ciljevima i ljudskim pravima, one se retko primenjuju u domaćim istraživanjima. Osnove takvog pristupa su u tome što Srbija nije usvojila politiku multikulturalnosti, odnosno nije utvrdila ciljeve mera i aktivnosti koje preduzima u vezi sa zaštitom nacionalnih manjina. Institucionalno priznanje kolektivnih manjinskih identiteta, manjinska samouprava i kulturna autonomija su uslovi u kojima bi politika multikulturalizma trebalo da se razvija. Međutim, ni nakon skoro dve decenije od usvajanja Zakona o zaštiti prava nacionalnih manjina nisu jasni ciljevi takve politike. Njena osnovna obeležja jesu društvena segregacija manjina, čvrste centralizovane manjinske samouprave sa nedovršenim sistemom kulturne autonomije. Sva ostala pitanja, pa i socioekonomska, su prepuštena kvaziliberalnim zakonitostima ekonomskog i socijalnog razvoja.

U studiji „Ekonomski podsticaj nerazvijenim opštinama i položaj nacionalnih manjina“ Centar za regionalizam nastoji da skrene pažnju na značaj ekonomskog faktora za očuvanje i razvoj identiteta manjina, ali i za život ljudi i stabilnost u etničkim regionima i opštinama. Autori studije s pravom ističu kako pomenuti problem etnički osetljivih, odnosno raščlanjenih, podataka tako i nedostatak jasnih indikatora koji bi ukazivali na stanje i promene u vezi sa socioekonomskim položajem nacionalnih manjina u Srbiji.

Analiza, zasnovana na kvantitativnim (izveštaji nacionalne statistike) i kvalitativnim podacima (fokus grupe) je ukazala da je neophodno da se planiraju i uspostave mere koje bi u nerazvijenim multietničkim područjima podstakle ekonomski rast, zapošljavanje, zaustavile emigraciju i na taj način doprinele zaštiti i očuvanju identiteta nacionalnih manjina.

Analizom je obuhvaćeno devet upravnih okruga, odnosno oko dva miliona stanovnika Srbije, od kojih oko 300.000 su pripadnici nacionalnih manjina, a zaključci potvrđuju činjenice koje je saopštio Republički zavod za statistiku da podsticaji koji se izdvajaju za nerazvijena područja, predviđeni Zakonom o regionalnom razvoju, nisu dovoljan podsticaj ekonomski nerazvijenim opštinama jer one, uprkos, preduzetim merama zaostaju za prosekom Srbije u ostvarenoj bruto društvenoj vrednosti, ekonomskom rastu, zapošljavanju, smanjenju nezaposlenosti, neto prosečnim zaradama, finansijskoj autonomnosti lokalnih budžeta u kojima se ostvaruje najveći broj prava nacionalnih manjina. Indikatori o socijalnom statusu stanovnika u istraživanim opštinama takođe pokazuju vrednosti koje ih svrstavaju u sredine gde je broj korisnika socijalne zaštite značajano visok u odnosu na prosek Srbije, a stope rizika od sromaštva je takođe izražena. Zanimljiv je nalaz da pripadnici većinskog srpskog naroda i manjina u ekonomski nerazvijenim, a multietničkim područjima dele iste probleme.

U vezi sa analizom i preporukama koje slede u zaključnom delu studije trebalo bi ukazati na problem prikupljanja podatka o nacionalnoj pripadnosti građana. Autori studije ukazuju na to da postoje nedorečenosti u javnoj upravi u vezi sa prikupljanjem ovog podatka koji može biti od izuzetnog značaja prilikom kreiranja afirmativnih mera koje su opravdane u vezi sa unapređenjem socijalno ekonomskog statusa nacionalnih manjina.

Naime, u delu javne uprave preovladava uverenje da se podaci o nacionalnoj pripadnosti građana ne mogu prikupljati zbog navodne zabrane iz člana 47 Ustava. Ovo uverenje je zasnovano na proizvoljnom i netačnom tumačenju da u uslovima liberalnog načela jednakosti građana nije moguće ni prikupljanje podataka o nacionalnoj pripadnosti, niti je izvodljivo da se socijalno ekonomske mere sprovode samo u korist jedne nacionalne ili etničke grupe. Međutim, član 47 Ustava uređuje slobodu izražavanja nacionalne pripadnosti, odnosno upućuje građane da nisu dužni da se izjašnjavaju o nacionalnom poreklu, što ne znači da je i nemoguće prikupljati takve podatke. Uostalom, prilikom popisa stanovništva takvi podaci se prikupljaju. Prikuplja ih i Nacionalna služba za zapošljavanje prilikom ostvarivanja afirmativne akcije za zapošljavanje Roma i Romkinja kao teže zapošljive grupe. Dakle, nije problem u tome da li je moguće prikupljati etnički senzitivne podatke već kako, zašto i zbog čega se oni prikupljaju. Ključno je da se svako može, a i ne mora, izjasniti o svojoj nacionalnosti (etnicitetu), odluku o tome građani donose slobodno, bez prisile. Sledeće je da razlog zbog kojeg se takav podatak prikuplja mora biti razumljiv građanima, na primer, prilikom Popisa podatak o nacionalnosti se prikuplja da bi se utvrdila etnička struktura stanovništva na različitim nivoima teritorijalno političkog organizovanja na osnovu čega pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju određena prava (službena upotreba jezika, obrazovanje) ili prilikom ostvarivanja prava na određene povlastice (afirmativne mere) koje se propisuju u korist nacionalnih manjina koje zbog kulturne, ekonomske ili socijalne uskraćenosti ne mogu da ostvare prosečan način života i zaštitu identiteta. Najzad, podatak o nacionalnosti pojedinca mora biti odgovarajuće zaštićen, korišćen u svrhe zbog kojih je prikupljen i čuvan na propisan način.

Istraživanje i studija „Ekonomske podsticaj nerazvijenim opštinama i položaj nacionalnih manjina“ su retki u našim društvenim naukama, a njihovo sprovođenje u nepodsticajnim uslovima koji vladaju u radu civilnog društva su vredni pažnje. U studiji su identifikovani ključni problemi u vezi sa socioekonomskim položajem pripadnika nacionalnih manjina u ekonomski nerazvijenim područjima i preporučene su određene mere za unapređenje utvrđenog nepovoljnog stanja.

dr Goran Bašić

SADRŽAJ

5	Uvod
9	Opština Bujanovac
20	Opština Vlasotince
25	Opština Dimitrovgrad
32	Opština Žagubica
37	Opština Negotin
44	Opština Tutin
51	Opština Nova Varoš
58	Opština Prokuplje
63	Opština Plandište
68	Opština Alibunar
77	Sinteza
98	Preporuke
101	Recenzija